

Pedestrianism.

J. TOWNSEND

Most respectfully informs the Inhabitants of Abergavenny and Monmouth and their Vicinities
that on Monday Morning, July 11, 1825, he will start from the
WHITE HORSE, ABERGAVENNY,
and walk to the
ROBIN HOOD, MONMOUTH,
and return to the White Horse, Abergavenny, --- from whence,
after a few minutes rest, he will again start for the Robin Hood,
Monmouth, and return through Abergavenny, and go to the
LAMB AND FLAG, LLANWENARTH,
and return to the White Horse, Abergavenny, --- being a distance of
66 MILES IN ONE DAY.

This feat he will perform for Six successive days. No man ever
performed such an astonishing feat before.

??? no Wager ??? merely to show the people of Abergavenny and Monmouth what he can do
Any donation ??? pleased to give will be thankfully received

1977 (65 jaar)

"LOPEN DOOR EN VOOR BRITTANNIË"

Relaas van een voettocht van Land's End naar John o' Groats.

Derk Schortinghuis.

Alle rechten voorbehouden.
Lobelialaan 34 - Den Haag.
Tel. 070-256137.
Giro 379492.

INHOUD.

VOORAF.	7
“VAN HET HOE.”	10
I.	
HET ZUIDWESTEN.	12
Van Land's End... ..	12
Van het begin (3 mei)	12
B.B. in Penzance	13
"Nec timeo, nec tumeo"	14
Kustpad in Cornwall	15
Zeeburcht	15
Proef op de som	16
De mens in het land	16
Tipperary	17
Too early	18
St. Columb Major	18
De vrije zondag	19
Mr. President	19
The Castle-an-Dinas	20
The British people	20
De tweede week	21
Bril kwijt	22
De organisatie van de nacht	24
Achilleshiel	24
Het Bodmin Moor	25
Anno 1412	26
Atlantic	26
No Sir	27
Uittocht uit Cornwall	27
Devon	28
Dartmoor	28
De vriesnacht	29
Okehampton	30
De zwarte hond	30
Waterloo	31
Beware of the dog	32
A lift Sir?	33
De vos van 20 mei	33
Wind van de vlakte	34
Geitemelk	34
Bridgwater	35
Raak vaderlands	35
De benen en het criterium	36
Per tandem	36
Naar Chepstow	36
J. Townsend	37
Naar Bristol	38
De birthday	38

II.

NAAR WALES.	40
31 mei 1 juni	40
Offa's Dike	40
Rolls	41
Wortels voor onderweg	41
White Castle	42
Zwarte bergen	43
In Llantony	43
Kington	44
Coronation-Jubilee	45
Naar Knighton	46
Op de dijk	46
Montgomery	47

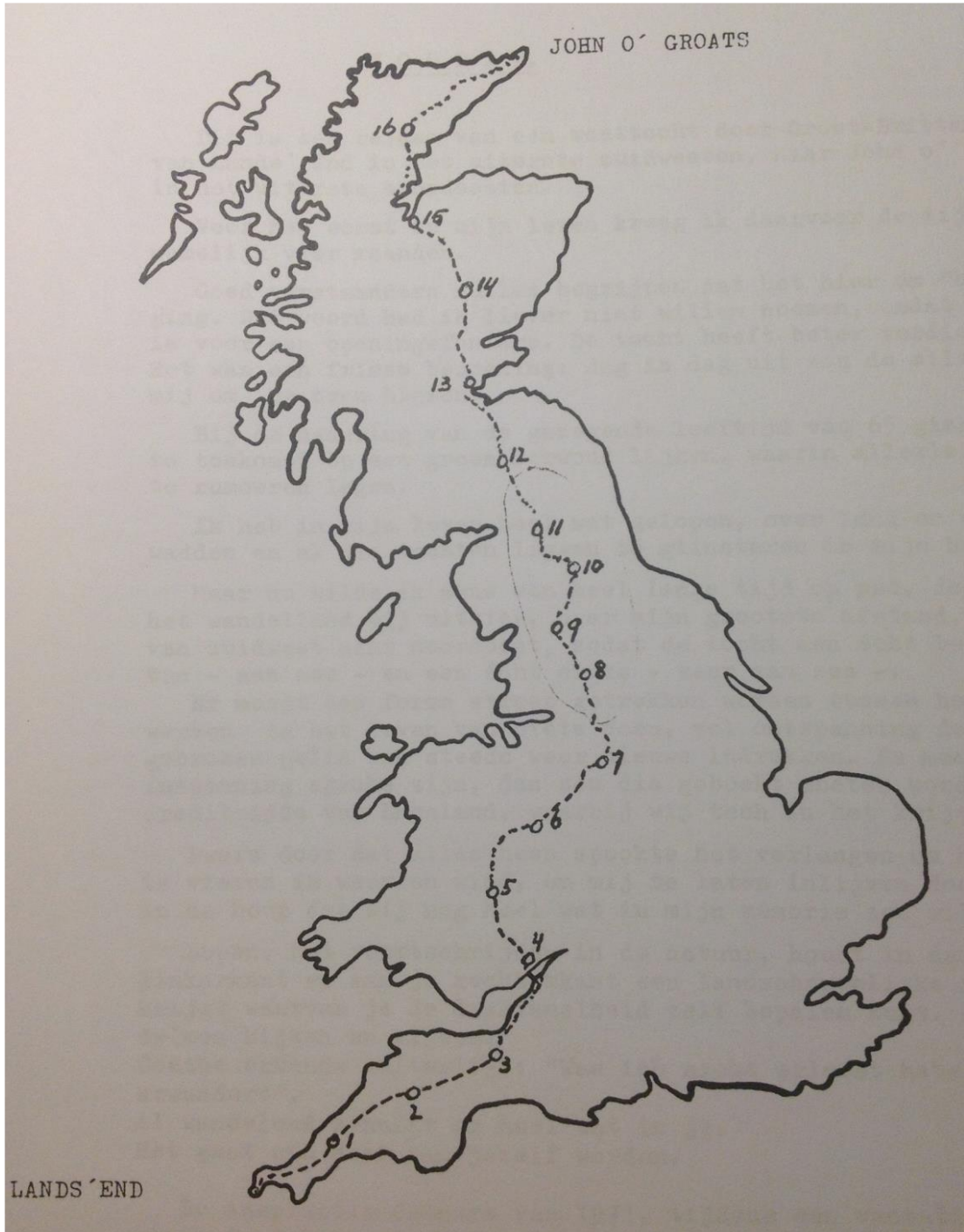
III.

DOORSTEEK IN MIDDEN- ENGELAND	48
Long Mountains	48
Het varken	49
De farmers	49
Shrewsbury	50
Sir, your glasses	50
The dark lady	51
In de stad	51
De hond van Baskerville	52
Great- Manchester	52

IV.

DE PENNINEWAY.	54
De grouse en de moors	54
Baden Powell	55
Black Hill	56
De rechten van de wandelaar	56
Buiten het Witte Huis	57
Hebden Bridge	58
"Woeste Hoogten"	58
Noordwaarts en "half-weg"	59
In de mist	59
Engeland en het water	60
Alleen verder	61
Keld	61
Het dode schaap	62
Barnard Castle	62
Middleton in Teesdale	63
Teesdale	64
Cross Fell	64
Alston	64
The Roman Wall	65
Northumberland	66

V.	
SCHOTLAND.	67
Carter Bar van Schotland	67
Troebelen	67
Hawick en Selkirk	68
Innerleithen	
Edinburg	69
De brug	70
Perth	71
Het water heeft een spitse kop ...	71
In de hotbox	72
It is nice again	73
De egel	73
Naar Kirkmichael	74
The Grampians	76
Cairngorms	76
Vaders en zonen	77
Omlaag	78
Geschiedenis	78
Grote Markt Groningen 1945	79
Culloden, 16 april 1746	80
Over zee	81
De dubbelganger	81
Lairg	83
Naar het einde	84
Loch Choire	84
De tent	85
Altnabreac Station	85
De valkenier	86
De laatste adem	86
Kirkstyl Mey - John o' Groats	87
SLOTWOORD.	88

Wekelijkse stopplaatsen:

1. St. Columb Major	9. Horton in Ribblesdale
2. Okehampton	10. Middleton in Teesdale
3. Bridgwater	11. Haltwistle
4. Chepstow	12. Selkirk
5. Kington	13. Dunfirmline
6. Shrewsbury	14. Kirkmichael
7. Whaley Bridge	15. Inverness
8. Hebden Bridge	16. Lairg

VOORAF

Dit is een relaas van een voettocht door Groot-Brittannië van Land's End in het uiterste zuidwesten, naar John o' Groats in het uiterste noordoosten.

Voor het eerst in mijn leven kreeg ik daarvoor de tijd, namelijk vier maanden.

Goed verstaanders zullen begrijpen dat het hier om "het Pensioen" ging. Dat woord had ik liever niet willen noemen, omdat het te duf is voor een openingsfanfare. De tocht heeft beter verdiend. Het was een frisse "bedoening: dag in dag uit zou de eilander wind mij om de oren blazen.

Bij de nadering van de gezegende leeftijd van 65 ging mijn naaste toekomst op een groen oerwoud lijken, waarin allerlei plannen wild te rumoeren lagen.

Ik heb in mijn leven heel wat gelopen, over land en over de wadden en al die tochten liggen te glinsteren in mijn herinnering.

Maar nu wilde ik eens een heel lange tijd op pad, door Engeland, het wandelland bij uitstek, over zijn grootste afstand, de diagonaal van zuidwest naar noordoost, zodat de tocht een écht begin zou hebben - aan zee - en een echt einde - weer aan zee -.

Er moest een forse streep getrokken worden tussen het leven van werken en het leven van niets doen, vol óntspanning door een onafgebroken gelid van steeds weer nieuwe indrukken. En mocht er van ínspanning sprake zijn, dan zou die geboekt moeten worden op de creditzijde van Engeland, waarbij wij toch in het krijt staan.

Dwars door dat alles heen spookte het verlangen om het buitenleven te vieren in weer en wind, om mij te laten inlijven door Moeder Natuur in de hoop dat zij nog heel wat in mijn memorie zou willen kerven.

Lopen, het voortschrijden in de natuur, houdt in dat je aan je linkerkant en aan je rechterkant een landschappelijke film te zien krijgt waarvan je de draaisnelheid zelf bepalen kunt. Je kunt eindeloos kijken en kijken.

Goethe erkende ruitelijk: "Was ich nicht erlernt habe, hab' ich erwandert".

Al wandelend schuift er heel wat in je.

Het gaat een deel van jezelf worden.

De inspiratie dateert van 1971, tijdens een vakantie met het hele gezin in Schotland. Het was een redelijke zomer waarin enkele whisky-distilleerderijen buiten werking waren, wegens de droogte naar men zei. Er was echter nog wat oude voorraad!

Op de stoep van een dorpswinkeltje raakte ik in gesprek met drie wandelaars die daar heel knus niets stonden te doen, terwijl zij toch onderweg waren van Land's End naar John o' Groats. Zij liepen dit traject in vier achtereenvolgende vakanties van drie weken.

Dat was voor het eerst dat ik van die tocht hoorde. Later, bij John o' Groats, zag ik een wegwijzer met "Land's End 876 miles" erop. Als begin- en eindpunt van een heel bijzonder traject bleek het een gezegend oord te zijn.

Uit de literatuur die in de plaatselijke kiosk voorhanden was werd het mij duidelijk dat God bij de Schepping Groot-Brittannië een extra beurt gegeven had. (Holland maakte zichzelf.) Het eiland werd precies zo groot gemaakt dat je het op de mooiste manier, d.w.z. op je gezonde benen in de vier mooie zomermaanden over de grootste afstand, van zuidwest naar noordoost kunt doorlopen. Andere landen vielen te groot uit, andere te klein, maar Engeland werd juist van pas gesneden.

Deze voorstelling van zaken doet wat "verheven" aan en dat zal wel komen omdat het hier om een bijzondere zaak gaat n.l. het Vaderland. Maar dat wordt vanwege een zekere schroom nooit hardop gezegd, zodat er een understatement nodig is. Dat blijkt vooral bij de uitvoering van de tocht.

Deze kan uiteraard op verschillende manieren worden gemaakt -vrijheid blijheid- maar als er gekozen moet worden tussen ernst en luim, komt de meest gekrulde manier uit de bus. Maar hoe dan ook: alle tochten hebben dit gemeen dat zij een duidelijk begin en eind hebben.

Daartussen barst het echter van de variëteiten.

Lopers, fietsers, motocyclisten en automobilisten, allen zijn al van leer getrokken, als toerist maar ook wel met het edele verlangen er het eerste te zijn. Men opereerde solo, in ploegen of in estafette-teams. Er werd naarstig gestreefd naar het lanceren van originaliteiten. Zo moet er eens iemand met een piano onderweg zijn geweest. En een echtpaar, dat zich het gewone gras al voor de voeten weggemaaid zag, moet gearmd en wel, achterste-voor, van noord naar zuid getrokken zijn. Dubbel tegendraads dus.

De wandeling van het parlementslid Barbara Moore in 1960, in regen en wind, dag-in dag-uit door de televisie gevolgd, kreeg grote bekendheid. De tocht werd daardoor populair. In de eerste jaren daarna werd er massaal gewandeld.

John Hillaby, een internationale trekker van groot formaat, beschreef zijn wandeling tussen de beide uiterste punten van Groot-Britannië zeer gedetailleerd. Zijn boek is als gids algemeen bekend en op de route zie je herhaaldelijk een exemplaar opduiken. Toch ontmoet men ook Engelsen die nog nooit van de tocht gehoord hebben. De berichten erover zijn erg verschillend. De fantasie speelt uiteraard ook mee en de grens tussen Waarheit und Dichtung zal ook hier wel heel subtiel zijn.

Maar wellicht kan als min of meer harde kern van al die verhalen gelden dat de Britten hun eiland en hun Vaderland als een exclusieve Scheppingsdaad beschouwen en dat sommigen dat eens heel duchtig willen onderstrepen door het in de langste wandeling te omvatten.

Door dit alles werd ik op het spoor gezet, maar daar kwam toch ook nog wel iets anders bij dat in het bijzonder verband houdt met het Engeland in de Tweede Wereldoorlog.

Dat is een wat lang verhaal. Het begint op zondag 15 September 1940. Tijdens een fietstocht lagen wij -twee mede-oudgedienden uit de mei-dagen en ik - in het groene gras van de Alblasserwaard. De vijfdaagse oorlog was alweer een paar maanden achter de rug, maar de grote Duitse stormloop van 10 mei had zijn einde nog niet bereikt.

Frankrijk had al gecapituleerd en "Duinkerken" was al geweest. Nu zou er nog "nach England gefahren worden". De landingsboten lagen in de havens langs de kust gereed.

Op die stille, wat nevelige zondagmorgen in September lagen wij daar. Via Sondermeldungen hadden wij gehoord dat Londen in de afgelopen nacht heviger dan ooit gebombardeerd was. De Blitzkrieg naderde zijn hoogtepunt.

Toen raakte de lucht vol motorgeronk en zagen wij drommen vliegtuigen overtrekken in zuidwestelijke richting, grauwe Duitse -bommenwerpers. Kennelijk werd de actie overdag voortgezet. De Slag om Engeland werd tot het uiterste opgevoerd. In die vredige en landelijke omgeving voelden wij ons wel heel erg uitgeschakeld en machteloos.

Later zou blijken dat op die dag de slag zijn hoogtepunt bereikt had. Er werden tientallen bommenwerpers neergehaald; de Engelse cijfers liepen aanvankelijk in de 180.

Later werd ook vastgesteld dat op die dag de beslissing eigenlijk gevallen was. Toen was namelijk gebleken dat de Duitse luchtmacht niet meer de kracht kon opbrengen om de invasie in Engeland mogelijk te maken. Het Britse eiland zou dus niet bezet worden. Het zou beschikbaar blijven als springplank voor de miljoenen-legers die op D-day, 6 juni 1944, zich op Europa zouden storten.

Het was de dag waarop nog nooit zovelen aan zo weinigen zoveel verschuldigd waren, met meer bloed, zweet en tranen dan er ooit gevergd was.

Ergens boven de dunne nevel van die stille septemberdag, waarop wij op onze rug in het hoge gras van de nazomer lagen, nam het oorlogsverloop een wending, was er een keerpunt in de geschiedenis.

Het heeft mij erg geraakt dat een historisch feit, waarbij je zó betrokken bent en waarvan je lot zo afhangt, zich zo volledig buiten je om kan voltrekken.

Dat je daar geen zesde zintuig voor hebt.

In juli 1943 kwam ik achter slot en grendel te zitten in de politieke gevangenis te Haaren. Met een woord van Churchill in de oren! "Voor de herfstbladeren vallen zal er zeer waarschijnlijk

hevig gevochten worden in de Middellandse Zee en elders". Nu waren in begin juli de geallieerden op Sicilië geland, maar zou er nog meer gebeuren? Wij hadden het volste vertrouwen dat Churchill zou doen wat hij zei, omdat hij niet meer beloofde dan hij waar kon maken. Hij was dé oorlogsleider.

Het was of hij die woorden heel persoonlijk tot mij alleen gesproken had. Wat dat betreft stond ik op één lijn met mijn lotgenoten, die ieder voor zich hetzelfde gevoel hadden. Door het kleine raampje in de cel hadden wij uitzicht op het dak van een bijgebouw. Daar stak een boomkruin boven uit. Het bladerenpakket was eerst erg dik, maar bij het verstrijken van de tijd werd dit hoe langer hoe dunner. Totdat alle bladeren gevallen waren, op een kwade dag. Maar wij troostten ons met de gedachte dat er nog meer bomen in Europa waren dan die éne van ons.

En toen kwam er nog een hevig gevecht: de inval in Zuid-Italië, in begin September. De toestand veranderde daardoor niet op korte termijn zoals dat bij een invasie in het westen wel het geval geweest zou zijn. En het woord van Churchill? Zijn daden en zijn woorden mogen gerust op een goudschaaltje gewogen worden. Wij hadden de herfst bereikt en keken alweer met moed en vertrouwen uit naar het voorjaar.

Voltrekt de geschiedenis zich langs verborgen lijnen of heeft een oorlogsleider daar vat op? Hoe het ook zij, in onze gevangenschap waren wij niet alleen, maar waren wij van buitenaf toegesproken. De witte krijtrotsen van Dover blonken wat helderder op. Engeland werd voor ons een lichte plek aan de lucht en zou dat blijven.

Na de oorlog zijn wij wel een paar keer met vakantie met het hele gezin naar de overkant geweest, maar ik was toen blijkbaar nog te jong om al die achterliggende jaren in voldoende perspectief te zien. Wel zorgde ik ervoor bij het komen en gaan over zee aan dek te staan, zodra en zolang de kust in zicht was. Dat vond ik een daad van eenvoudige rechtvaardigheid.

Maar bij het ouder worden werd het gedruis van alledag wat minder. '40 - '45 tekende zich hoe langer hoe duidelijker af. En toen mijn werken ophield en al die vrije tijd zich aandiende, voelde ik behoefte naar Engeland te gaan, om gezellig te zijn met gezellige mensen, af en toe aangeleund door een veteraan van de Royal Navy, van de Royal Army of van de Royal Air-Force, allemaal zo Koninklijk.

Ik wilde het land met de langste wandeling doorkruisen in het bekende voetspoor van de Engelsen, van Land's End naar John o' Groats.

"VAN HET HOE."

Al het voorgaande slaat voornamelijk op het "waarom". Het "hoe" is een hoofdstuk apart, hoewel het er heel nauw mee in verband staat.

De duur van de tocht zou vier maanden zijn, de vier mooie zomermaanden, die zo goed overeenstemmen met de lengte. Niet langer, maar beslist ook niet korter, want ik had de tijd. Dat betekende zo'n 15 á 20 km per dag gemiddeld, een afstand klein genoeg om af en toe eens een dag vrij te lopen. Ik was mij er wel van bewust dat de loopproes op de loer lag, die bezigheidsdrang om de vrije tijd maar op te vullen met lopen, zodat je toch in een wedstrijd terecht komt, zij het dan niet met anderen, dan toch wel met jezelf.

Ik knipte de hele tocht in 17 min of meer gelijke weektrajecten en koos voor het einde van iedere loopweek een geschikte plaats voor de poste-restante. Binnen die week kon de loopdrift zich dan naar believen uitleven, en dat gebeurde dan ook vaak. Eens lag ik op de donderdagavond reeds op de stoep van het postkantoor waar ik eerst op maandagmorgen moest zijn. Maar meestal was ik daar 's zaterdags net voor sluitingstijd, zodat de post in het weekend kon worden beantwoord. Een bewijs temeer hoe goed het is jezelf aan banden te leggen.

Voor de verbinding met het thuisfront hadden wij voor de gewone brievenverzending gekozen. Het "even bellen" is in het wijde land van de countryside een te grote handenbinder en een te ongewisse zaak om daar een systeem op te bouwen. Maar het gebeurde daarom nog wel.

Bij het postkantoor konden ook de liefhebbers voor een eindje meelopen zich opstellen, poste - restante, volgens afspraak of zomaar spontaan. Daar waren machtige verrassingen bij.

De tocht was een geciviliseerde wandeling in een geciviliseerd land, met menselijke geriefelijkheden in overvloed. Geenszins een pooltocht of een oerwoud-expeditie. Dat maakte de uiterste verfijning van de uitrusting overbodig, wat stukken scheelde.

En dan een enkel woord over de uitrusting.

Als transportmiddel had ik een (Japanse) ladderrugzak van nylon, met welgeteld acht zakken, zodat alles zijn eigen plaats kon hebben. Gewicht 1400 gram, niet waterdicht, maar met plasticzakken erin en er omheen konden de spullen droog blijven.

Wat de overnachting betreft was de keus gevallen op de open lucht, ook al omdat er een onbeperkte voorraad Bed- and Breakfastadressen was, voor noodgevallen. Vaak werd het B.B. ook als er van nood geen sprake was.

En dan de heel moeilijke keuze tussen een lichte tent of een waterdichte slaapzak. Het werd het laatste, voornamelijk om het gewichtsverschil van ruim een kilo. Een tent heeft voordelen van huiselijke aard, maar een slaapzak geeft je de gereede kans neer te zijgen waar het 's avonds uitnodigend mooi is en de dieren des velds je vragen nog wat te blijven.

Zelf koken, ook al weer om de handen vrij te houden en de bewegelijkheid niet te belemmeren. Ik had voor een benzinebrander gekozen omdat benzine de meeste distributiepunten heeft. Iedere auto is er namelijk één. Totaal gewicht ruim een kilo. De praktijk wees echter al heel gauw uit dat de keuken misbaar was. Er is namelijk een overdaad aan eet- en drinkmogelijkheden, waar je bovendien nog kunt uitrusten en schrijven. Dit betekende wel dat er iedere ochtend een fervente jacht op de eerste theepot ontstond. Maar dat was geen straf.

En dan het schoeisel en in het bijzonder de slijtage der zolen. Volgens kenners zou de afstand van een 2000 km met één paar schoenen afgewerkt kunnen worden. Dat paar zou je dan in Nederland moeten inlopen alsmede het reserve-paar. Nu wist ik dat er in Engeland een geschikt merk in de handel was van ongeveer 50 gulden per paar en 700 gram per stuk, met P.V.C.-zolen en soepel bovenleer. Je zou er zo in kunnen wegllopen. Dat gebeurde dan ook. Ik kon met drie paar volstaan, zodat de bandenslijtage toch op bijna een dubbeltje per km uitkwam. Daarbij moest de energie zelf nog geleverd worden. Nu komt de energie voor 10 km lopen een voetganger heel wat duurder te staan dan die éne gulden benzine welke een auto nodig heeft. Uit dat oogpunt bekeken was het zo gek nog niet om 's nachts van de gratis gunsten van Moeder Natuur gebruik te maken.

De regenkleding draaide op een gewoon gecoat nylon pak uit. Een proef met een éénpersoons cape-tent mislukte. Je was daarin een niet thuis te brengen "geval", en de wind draaide er zijn hand niet voor om.

Van de route had ik stafkaarten van 1 : 50.000. Van het tracé zelf had ik fotocopicen gemaakt, die in de broekzak meegingen. Een copie was ongeveer net een dagmars. Dat gaf je wel het idee met "neersabelen" bezig te zijn. Dat systeem beviel uitstekend, het was in ieder geval heel licht. Op de hoeken sleet het beeld wel eens weg en het toeval wilde dat het juist altijd om die plekjes begonnen was.

En dan had ik ook nog 2 m dun ijzerdraad bij mij, in klein bestek opgerold. Daar kun je van alles mee doen, tot en met het openmaken van auto's. Heel oude kampeerders hebben er best een paar uurtjes voor over om dat haarfijn uit de doeken te doen. Daar spreekt het ras.

Groot-Brittannië is voor wandelaars een opgeschud bed. De countryside en in het bijzonder het wandelen staan er in hoge ere. De Ramblers Association (trekkers en zwervers) beijvert zich ervoor om oude rechten van overpad in het leven te houden of te verstevigen. Zij streeft naar strekkende wandelroutes, waarbij verharde wegen zoveel mogelijk worden vermeden.

Door de zorg van de Ramblers zijn tot nu toe negen long-distance-paths in gebruik. Twee ervan, de Offa's Dike en de Pennineway had ik gedeeltelijk in mijn route opgenomen.

In het algemeen gesproken étaleert Engeland zich toeristisch heel goed, maar voor de wandelroutes geldt dat in het bijzonder. De Ramblers Association heeft voor ieder pad een gids uitgegeven, terwijl er over die paden ook nog andere handleidingen bestaan. Die van Wainwright is een waar kunstwerkje en bijzonder geliefd, ook al omdat de schrijver na een voltooide Pennine-walk een pintje bier aanbiedt.

Met heel weinig moeite kan men zich een schat van gegevens thuis laten komen en 's winters al volop aan de slag gaan.

De tocht in a nutshell: 117 loopdagen, waarvan 70 totale regendagen en 10 regenachtige dagen.

37 dagen gezelschap vanuit Nederland, 85 "man-gezelschapsdagen".

55 nachten open-lucht geslapen waarvan 40 echt rauwelings plat op de grond. De rest Bed-and-Breakfast. De voornemens waren beter!

Hoofdstuk I. HET ZUIDWESTEN

Van Land's End...

Ziezo, daar zit ik nu op Land's End.

Nog even een nachtje slapen en dan er op los! De rugzak is op 9.2 kg uitgekomen, iets zwaarder dan verwacht. "Dat went wel" werd er bij het afscheid zo vriendelijk gezegd.

Het is nu 2 mei. Morgen is het Volle Maan. In de laatste weken van april had langs de hele zuidkust het voorjaar subtropisch moeten ontluiken. Niets daarvan; het is steenkoud en dit einde van de wereld bibbert van de windvlagen. Er piept en er rammelt nogal wat.

Bij mijn afscheid kreeg ik een klein zilveren molentje op mijn trui, als mascotte, "om mijn Vaderland in den vreemde niet te vergeten". Eén met vier wieken die draaien als je er aankomt. (Dat laatste zou veel gebeuren, want de belangstelling voor de "mill" mocht er wezen. Ik zou dan ook met drie wieken thuis komen, maar dat wist ik toen nog niet.)

De vaart over de nachtelijke Noordzee was heel kalm. Wattige wolken aan de hemel. Ik dacht bij mijzelf; nu worden alle Atlantische landen door dezelfde rust overspannen. Ik voelde mij wel thuis op het varende schip, als voorportaal van die vier maanden.

Bij de douane in Harwich gaf ik als verblijfplaats Land's End op. Dat vereiste blijkbaar nadere uitleg. Maar toen deze naam gekoppeld werd aan die van John o' Groats kreeg ik mijn pas terug, wel met een grijns, maar toch ook wel met enige zwier. "Why that?" Er werd geen antwoord verwacht.

Ook de conducteur in de trein vond dat ik "a long way" voor de boeg had, naar Penzance in Cornwall, waar de trein niet verder gaat.

Schrijven op bed. Hoe laat het is weet ik niet, want mijn horloge heb ik op het schip verspeeld. Ik werd met een behagelijk gevoel wakker, maar word mij dan bewust dat het "begonnen is". Tijdens de voorbereidingen heb ik mij van deze startnacht vaak een voorstelling gemaakt: liggen op de rug, handen onder het hoofd, het raam opgeschoven, een zachte zeebries speelt met de vitrages.... Maar nu zijn de ramen potdicht en de overgordijnen, die in het voorgaande sprookje niet eens aan bod komen, staan bol in de tocht. Ik heb er een paar stoelen tegenaan gezet om het wat dragelijk te houden. Buiten is het bleek van de maan. Donkere regenzakken jagen door de lucht. De zee is vol witte branding. De wind brult om het huis en alles huult mee.

Twee nadenkende mensen hebben mij pillen meegegeven voor de reis, waarvan de éne soort "wonderpil" heet. Nog voor de eigenlijke tocht begonnen is moet ik al op een wonder hopen. Ik trek mijn wollen trui aan onder de dekens.

De Dageraad komt als een balsem op de wonde, maar de keel zit dicht. "Heb je een das bij je", werd mij gevraagd toen ik wegging. Ik zei: "nee", omdat ik mij als natuurmens wel gepantserd achtte tegen wissewasjes. Ik bind een wollen sok om mijn hals en het gaat broeien.

Het lijfsbehoud is weer op komst. Wat te doen? Vandaag gewoon gaan lopen. Kijken hoe het gaat. Vanavond weer een warm bed opzoeken, het liefst uit de wind. Geen heksentoeren uithalen met moeilijk vindbare voetpaden. Gewoon de verharde binnenwegen nemen. Het kunst- en vliegwerk kan later nog wel aan zijn trekken komen.

Van het begin (op 3 mei)

Tegen half tien sta ik op straat en word meteen onweerstaanbaar aangetrokken door een winkel aan de overzijde van de weg met een eindeloze voorraad snuisterijen van Land's End en zijn tegenvoeter John o' Groats. Dan weer de weg over naar een andere mooie winkel. Dan stuift er een auto voorbij waarin geestdriftig gezwaaid wordt. Het is de lady van de bar in het hotel. Ik

ben al onderweg zonder officiële start. Dat alles had ik anders willen doen, officiëler, maar het leven is blijkbaar sterker dan de leer.

Het is ook allemaal zo gewoon. Het waait en het is wel koud, maar alles ligt er in een zakelijke nuchterheid bij, klaar om genomen te worden. Ik loop langs huizen, daar is die bocht van de kaart, daar de kerk, overal muren en huizen en dan de Post-Office! Dat is een kruidenierswinkel die keeltabletten verkoopt en ook een postloket heeft met een geduldige keu ervoor. Daar ga ik achter staan om dan te vernemen dat je alleen op een main-postoffice een girobetaalkaart verzilveren kunt. Op dat punt ben ik daar dus onverrichterzake, maar er hebben zeker veertig Engelse ogen vriendelijk op mij gerust.

Dat worden de Engelsen van mijn tocht! Good bye Sir!

Ik ga naar buiten en ga het land in, vol vertrouwen en kijk naar alles, en wandel door naar de heuvelrand voor mij, die steeds vernieuwd zal worden. Ik raak wat bevlogen van de ruimte. Een vliegtuig trekt over. In de verte ratelt een tractor die dichterbij komt. Als hij passeert groet de man. Een hondje blaft. De boerderijen veranderen bij de nadering. Er is altijd wel iemand op het erf die zijn hand opsteekt. De wolken stuiven vanachter door de hemel en liggen dan samengedromd in de horizon voor mij. Er waaien ook witte opklaringen over. Moeder Natuur is met haar spel bezig, wisselend, en ik loop er door heen, warm, met een broeiende sok om mijn hals en met tranen in de ogen. Ik voel plotseling dat ik al gegrepen ben en niets anders meer zou willen dan vorderen, stap voor stap, dat ik opgenomen word in de tocht, maar ook dat de tocht bezig is mijn overbrekelijk bezit te worden. Vier maanden lang!

Over binnenwegen, flauw stijgend en dalend, nader ik St. Buryan. In de inn een pot thee gedronken -de allerbeste drank- met een taart van ossevlees. In de winkel daarnaast wordt mij alweer thee aangeboden terwijl de broer van de baas mij ongevraagd een goed weerbericht vertelt. De kerk van binnen en van buiten bekeken met al zijn marmeren en koperen naamborden op de muren, ter herinnering aan vroeger, die eindeloze geschiedenis die tot dit heden van vandaag geleid heeft. Een middelpunt der samenleving. Je kunt er lang zitten, in stilte en daartoe wordt je uitgenodigd, want de deur is los. Allemaal van die dingen die zich aaneenrijgen tot "de tocht". Daarna nog een dame ontmoet die memorabel is omdat zij naar Eau de Cologne rook, niet naar bedwelmende parfum, maar zo fris. Bovendien was zij zeer wel ter tale. Een kostelijke aanwinst voor de visite waar zij naar toeging die middag.

Ik krijg oog voor de structuur van het landschap. Hoge muren van dikke stenen omzomen de weiden en bieden een schuil- en zelfs een slaappleats. Zij vormen een huis- en een slaapkamer. Ik begin het land aan weerskanten al op deze eigenschappen te taxeren.

Verderop staat er een "stonecircle" in de wei. Iedere steen heeft zo sterk een eigen persoonlijkheid en is zo anders dan de overigen en er is zo'n sterke wisselwerking tussen die stenen over en weer, dat de kring niet "leeg" kan zijn. Er moet een of ander leven in rondwaren. Ik zou tenminste zoiets vrolijks als de naam "merry maiden" niet bedacht kunnen hebben. Maar ik loop er ook wat zwaartillend bij die dag.

Daartegenover staan "The Pipers" in het land, twee machtige, metershoge stenen, waarvan de een wat scheef staat. Eigenzinnig temidden van alles wat verandert. Onaantastbaar monumentaal.

B.B. in Penzance.

Het Bed-and-Breakfast (B.B.) van die nacht opent een lange rij van huizen die ik nadien nog zou beslapen. Er zit al iets beroepsmatig in en heet daarom dan ook guest-house. Aan de buitenkant bestaat dit house uit vier kleine huisjes die aan de binnenkant metelkaar verbonden zijn door een erg bochtige gang. Maar de ontbijttafel is nog wel te ontdekken.

De vindingrijkheid van het echtpaar en in het bijzonder van de heer des huizes heeft zich er rijkelijk uitgeleefd. Met grote bewondering lig ik altijd te kijken naar de toepassingsmogelijkheden van het plak-plastic, de houten lambrizingen van papier en het

ronden van de hoeken van een badkuip met tegeltjes. Verwondering en bewondering!

De B.B.-houderij lijkt mij haar oorsprong te hebben in een emancipatiezucht van de vrouw des huizes, die ook wel eens wat wil verdienen en daarom logeergasten neemt. Daarbij borduurt zij voort op haar geweldige hoedanigheden van huisvrouw. Bovendien brengt het wel enige gezelligheid mee, maar dat moet niet overschat worden. De schaduwzijde van dit soort bijverdienste is niet gering. Je moet toch maar steeds disponibel zijn.

Vaak krijg je de heer des huizes niet te zien. In dat geval is de voorafgaande discussie tussen de echtelieden over alle voor- en nadelen geëindigd met de uitspraak van de man; "Je moet het zelf maar weten. Red je maar. Ik bemoei mij er niet mee".

Ik heb eens gelogeed in een vroeg-middeleeuws farmhouse waar een modern farmwife zo op het eerste gezicht de scepter zwaaide. Maar toen ik 's avonds per ongeluk een verkeerde deur openmaakte zaten daar de man en twee volwassen zoons, pal op elkaar, naar de T.V. te kijken. Daar zat een opgekropte mannelijkheid die er wezen mocht. Ik kreeg zo het idee dat het laatste woord toch nog niet gesproken was.

In andere huizen is het beraad zó uitgevallen dat de man wél voor het voetlicht komt. Is de inschakeling zeer fors dan verblijft hij in de keuken bij de afwas, met een schort voor. In het allerergste geval is dat een rubberschort, omdat hij zo staat te morsen. En als het nog erger is treedt hij naar buiten met een rose-wit gestreept jasje aan. Dat was even het chapter Man.

Maar gezegd moet worden dan zijn nijverheid tijdens de winterdag in het huis heel wat sporen achterlaat. Tegen die achtergrond beweegt de vrouw zich dan met een zweem van directrice. Soms wat verzakelijkt, maar meestal recht hartelijk en een beminnelijk stuk Engeland dat het kennen waard is.

Wat zijn de netto-revenuen? Heus niet zo groot, vooral niet als er van te voren veel getimmerd moet worden. De Fire-act, die er op uit is iedere gast bij brand een veilige aftocht te geven, hakt er zwaar in. De veilige logeercapaciteit van de huizen is vaak een fractie van die welke de spontane gastvrijheid heeft gecreëerd. Het exploitabele aantal bedden loopt hard terug. "Mijn man moet gewoon weer gaan werken".

Bij het gepopulariseerde toerisme staat de Engelse huisvrouw in de voorste lijn van de public relations. Dat is van nationale betekenis. Zij kunnen heel wat metelkaar die ladies. Wat kwam er vroeger in de salons van de Grand Hotels tot stand? Welk begrip werd daar overgedragen en welke banden werden daar gelegd?

Mijn eerste lady van Penzance is erg bij-de-hand. Ik vraag haar of ik ergens schrijven kan. Want met die tafeltjes is het vaak niet best gesteld. Zij zijn er of helemaal niet, of te laag, of te klein, of te vol of te wankel. Zij bliksemt even met haar ogen in het rond, pakt een krukje en zet dat op een verhoging voor de vensterbank, die dan plotseling schrijftafel wordt.

"Uitzicht op zee. Hier schrijft iedereen altijd.

Toe dan maar.

"Nec timeo, nec tumeo"

Verder maar weer tussen hoge wallen aan weerskanten. Ik loop als in een dal. Bij grote boerderijen in het land staan wat bomen, geschoren door de zeewind en nog kaal. Het doet aan een Noord-Hollands landschap denken. Op de berm tusschen de wallen bloeit brom, Blue Bells (wilde hyacinten), vogelmelk en ereprijs. Een eigenlijke klimaatscheiding is hier niet. Alleen langs de zuidkust zal het tropisch warm zijn, als de temperatuur er tenminste naar is.

Er zijn roekenkolonies in de bomen. Deze suggereren een grote gemoedelijkheid omdat een kolonie een warme vorm van samenleving is. Met veel misbaar vliegen zij op als ik er aan kom, terwijl een gevaarlijk bordje toch waarschuwt dat de West Penwith Gunclub daar op zaterdagmiddagen schietoefeningen houdt. Wat voor schietclub dat dan wel is mag joost weten.

Het besluit om die nacht weer B.B. te slapen om nog eens goed uit te broeien, wordt zonder enig gewetensbezwaar genomen.

Het wordt een inn, die onderweg al geroemd was. In de eerste inn die je op zo'n tocht bezoekt snuif je altijd de totale essentie van het totale Engeland op. Dat hoort nu eenmaal zo en je wilt het ook niet anders, ook al is de zaak niet zo erg eeuwenoud. Je bent uit en dat wil je weten. Daar ligt het leven een nacht stil.

Het wapenschild boven de deur is niet eenvoudig. Heel wat kwartieren leveren een gecompliceerd nageslacht op dat onder de zinspreuk "Nec timeo, nec tumeo" door het leven gaat. "Ik ben niet bang en ik geneer mij niet". Uit dat slag volk worden weerbare tijpen gerecruteerd, die geen duimbreed wijken.

De volgende dag vraagt de uitrusting om voorzieningen. In Cramborne, een waarlijke stad, koop ik een trui van 100% wol, want de IJsheiligen laten, ver voor hun beurt, geen enkele dag verstek gaan.

Kustpad in Cornwall.

Dan noordwaarts de stad uit, dwars door de chaos van een verkeersplein-in-wording naar Porthearth. Dat is een kustplaatsje als zovele, maar toch een ware verrassing met zijn witte strandje temidden van de rotsen, smaragd groene zee en witte huizen.

Vervolgens in oostelijke richting, over een stuk van de Cornwall Northern Coastal Path. Dat is hier en daar zo steil en nauw dat het met de breed-uitgebouwde rugzak passen en meten wordt. De wind is noord west, half in de rug. De rose bloempjes van het Engels gras staan te rillen.

Het kustpad loopt vrijwel steeds op hetzelfde niveau, maar duikt af en toe omlaag, haaks op een rivierdalletje. Afwisselend, bekoorlijk en opwindend. Het pad wordt gekenmerkt door een heel secure trouw aan het beginsel van kustpad. Het slaat namelijk geen enkel uitsteeksel over, overall leidt het precies langs de rand. Soms komt men bij een landtong met zo'n smalle hals dat men het pad op korte afstand er weer vanaf ziet komen. Maar het kan dan nog wel eens een half uur duren voor men die plaats passeert, na een boeiende wandeling langs de afgrond. Dit alles is 's morgens, als men nog fris is, een heerlijkheid, maar 's avonds aan het eind van de dagtoer een twijfelachtig genot. Men dient zich aan het pad te houden. Een kort oversteekje, een "tresspass" is hier inderdaad een onvergefelijke misstap.

Nu is het ook niet zozeer de bedoeling om het pad van het begin tot aan het einde te lopen, alhoewel dat volledigheidshalve door sommige lieden natuurlijk wel gebeurt. Meestal gaat men bij een bepaalde plaats -per auto bereikbaar- het pad op om een eind langs de kust te lopen naar een volgende plaats, die per auto al bereikt is door een lid van het gezelschap voor wie het lopen niet zo erg meer hoeft en die inmiddels om zich heen ziet te kijken of in een boekje zit te lezen.

Zeeburcht.

Wie over het pad loopt, op de rand van de rots met aan de éne kant de zee onder zich, komt danig onder de indruk van het feit dat Engeland zo'n magnifieke vesting is en dat de zee er, eeuw in eeuw uit, maar tegenaan kan spoelen zonder er een noemenswaardige greep op te hebben. Dat is bij het zuidelijk deel van de oostkust wel even anders, maar toch ook niet zoveel. Het land is ook daar hoog. Slechts op enkele plaatsen moet het door dijken beschermd worden, zoals bij de Washbay en bij de Thames.

Het was koning Jacobus I van Engeland (de VIe van Schotland) die in 1621 de Nederlander Cornelis Vermuyden liet komen om zich te laten adviseren over de dijkversterking langs deze rivier, ter bescherming van Londen. Enkele opdrachten tot ontwatering van kleine gebieden volgden. Vermuyden deed dit alles zó naar genoeg dat hem in 1629 advies gevraagd werd inzake de drooglegging van de Fens, een grote, venige vlakte ten zuiden van de Wash-Bay.

Dit leidde tot grote onrust onder de bevolking, die in Cromwell haar voorvechter vond.

Het politieke spel van Cromwell zou uiteindelijk tot de onthoofding van Karel I leiden. De werken werden later hervat en in 1650 voltooid.

Wie op dit kustpad de kracht van Engeland als zeevesting ondergaat, begrijpt ook waarom de waterstaatkundige activiteit in dat land meer gericht is op de waterafvoer en watervoorziening dan op de defensie tegen de zee. Hij zal met een beklemd gemoed denken aan de Lage Landen aan de overzijde van de Noordzee, Nederland dat, wat zijn ontstaan, bestaan en voortbestaan betreft, geheel afhankelijk is van een goede zeekering. De voortdurende zorg voor een goede bescherming is de eerstaanwezende bestaansvoorwaarde.

En dan stuit ik plotseling op een plek die overtuigend het eind van mijn dagtraject moet zijn; er komt een beekje van boven klateren en er is een klein weitje met knalgroen gras, tegen de wind beschut door een hoge klip, overgoten met geel avondlicht. Rondom doen de felkleurige bloempjes hun best. Daar bespringt mij het verlangen om in de openlucht te overnachten, want de menselijke wereld verderop lijkt mij te bar. Zorgvuldig spreid ik mijn leger, zet koffie, draai een shagje en schrijf op een beschut plekje een heel eind weg.

De procedure wordt even onderbroken door een voorbijgaande rambler met een uitzonderlijk dikke rugzak, die vol haast op weg is naar een jeugdherberg, mijlen verder.

Volgens de regels van mijn theoretische kunst ga ik eerst op mijn rechterzij liggen en daarna op mijn rug. En dan daalt de nacht over mij neer. In het donkerblauwe hemelzwerk zeilen nog wat meeuwen zonder wiekslag langs de kustrand. Even remmen zij hun vlucht wat af vanwege dat geval daar beneden. Later komen de sterren, de Grote Beer, in alle standen alnaarmate de nacht vordert en ik weer eens wakker ben. Ook de trouwe Poolster. Een begenadigd avontuur.

Proef op de som.

De volgende morgen hangen er grauwe wolkenlierten boven zee en begint het al te regenen. Langs de kust naar Porthowan, heuvel op, heuvel af. Daar van de kust afgebogen over een smalle teerweg. En daar komen de buien stuk voor stuk tot een algehele ontlasting. Allemaal water en hagel. Horen en zien vergaat je. Ik kleed mij compleet op de regen met jak en beenpijpen en ga dan aan de wegkant zitten onder de grote lap plastic. Ik houd mijn doorzichtig huis zo goed en zo kwaad als dat gaat vast en draai tegelijkertijd ook nog een shagje. Dat mag allemaal wel wat duren want er valt toch niets anders te doen. Door een opening in het plastic blaas ik de rook naar buiten. Ik zit daar heel behagelijk in het besef droog te blijven in de heksenketel van water. Op dat moment hoeft er ook niets anders te gebeuren, maar ik denk wel even: is dit nu de zin van het pensioen? Blijkbaar wel. Ik moet er echter bijzeggen dat een leeuwerik tegen de neervallende regen in omhoog stijgt en helderder dan ooit zijn lied omlaag sprenkelt.

Als het wat droger wordt loop ik in vol tenue maar verder, d.w.z. met de grote plastic cape aan die door middel van een stalen knijper vastgezet is aan de bovenstang van mijn rugzak, zodat ik over de weg loop als een éénpersoonstent. Twee paarden in een wei krijgen de schrik te pakken. Het ene slaat op hol in galop, maar het andere, blijkbaar van hogere standing, draaft weg op zijn allerfraaist met de benen naar voren gestoken, alsof het de koningin op zijn rug had zitten. Dat was beheerste consternatie, maar consternatie was het wel. Mijn regenkleding gaat al het gangbare blijkbaar te buiten.

De mens in het land.

Als men het voetpad langs de kust verlaten heeft merkt men -en wat nu volgt klinkt raar, maar zo verging het mij althans - waarom zo'n paadje de mindere is van een route door het land. Pure natuur is heel zeldzaam en mooi. Maar als de mens als medespeler optreedt, merk je pas hoezeer die het ondoorgrondelijke fundament vormt van de gezichtshoek van waaruit je het landschap bekijkt.

Cornwall, een vooruitstekende hoorn in zee, is smal met enkele heuvelruggen in de lengterichting daarover. Machtige ruggen waarop al dat menselijke gedoe maar heel klein is. Anders dan in Nederland, waar de mens met zijn attributen veel meer gewicht in de schaal legt, niet alleen omdat er verhoudingsgewijs zoveel meer mensen zijn, maar ook door de verhouding waarin de mens tot het land staat. In Cornwall overheerst het land en de mens lijkt daar als gast op deze aarde te verkeren. Deze indruk wordt versterkt als men de resten ziet van de achtereenvolgende samenlevingen, steengraven, forten en oude tinmijnen. Het is alsof mensengeslachten er als wolkenschaduwen overheen gevaagd zijn en dat het land, dat dit alles altijd onverstoort heeft zien gebeuren, onverwoestbaar is, het enig overlevende.

En daar draagt nog iets anders toe bij. In het hooggebergte kan een gebied door een bergmassief ingesloten zijn, zó grondig dat men eenvoudig niet kán gaan denken aan wat daarachter zou kunnen liggen. Dat is hier beslist anders. De einder is ook hier niet zichtbaar want daar ligt een heuvelkam voor.

Maar die heuvelkam is zo toegankelijk dat deze daardoor een grotere ruimte suggereert, een ruimte die dóorgaat en zich vernieuwt en weer doorgaat tot aan de kust van dit eiland.

Dit zicht op het landschap kan natuurlijk ook te danken zijn aan het feit dat ik lóop, waardoor het land voor mij van grote betekenis is, en aan het onderweg zijn naar John o' Groats, zodat ik mijzelf als het ware over alle heuvels heen til naar dat eindpunt aan de noordkust. Misschien kijk je er in een pub in Birmingham wel anders tegen aan.

De Brit heeft een grote liefde voor zijn land, ook in dien zin dat hij een diep respect heeft voor het landschap. Toen Anthony Eden in Amerika doodziek lag was zijn laatste wens in Engeland te kunnen sterven en begraven te worden. Per regeringsvliegtuig is hij toen nog overgebracht. In het spel van schijn en wezen, dat ieder mens toch is, viel er toen een heel sterk licht op zijn wezen. Diep in zijn hart lag er een vaste grond, de liefde voor zijn land, een draagvlak van grote kracht. Ik heb het landschap er op aangezien. Trouwens het is alsof de liefde voor de countryside als een net onder het hele Britse volk gespannen is, zodat het nooit in een peilloze afgrond kan storten. Dit land heb ik iedere dag van 's morgens vroeg tot 's avonds laat voor ogen. Ik zou mij niets anders kunnen wensen dan wat ik gekozen heb, vier maanden daarin te verkeren, dag en nacht in weer en wind.

Tipperary.

Tussen de buien door openbaart zich een zeelandschap, zo ruig, simpel en boeiend, dat het een wonder van geluk is erin voort te kunnen schrijden, droog en wel. Dan merk je dat je met al dat gepieker vooraf toch maar een overwinning behaald hebt, door een onherbergzame situatie bruikbaar te maken. En dat geeft zó'n bevrediging dat je in het eerste café kruipt voor een pot thee.

Daar speelt de radio, eerst de echte Tipperary en daarna een bewerking ervan. Een oudere heer met twee dames op stap is daar blijkbaar kind aan huis, want hij voorziet eigenhandig zijn welsprekend gezelschap van pintjes. Mooi om zo thuis te zijn.

Tipperary ontroert mij. Ik heb het eens horen zingen toen mijn schoonzusje ging trouwen met een Engelsman. Een oude oom, die de Eerste Wereldoorlog nog had meegemaakt, was van overzee meegekomen. Hij zong Tipperary, het lied van Vlaanderen 1914 - 1918. Hij zong het met een wrakke stem; je moest er stil voor zijn, maar je werd er ook stil van. Het was het gemeenschappelijke lied op de marsen naar de slagvelden. Voor verreweg de meesten kwam die lange weg nergens anders uit dan bij de dood in de loopgraaf. De oude oom is vrij spoedig daarop overleden. Op deze tocht door Engeland heb ik echter zijn zoon ontmoet. Ik zei hem: "Ik heb uw Vader nog gekend en ik heb hem Tipperary horen zingen". Hij zei toen: "Ja, dat kon hij nog".

Ik blijf daar nog wat zitten, want er is weer een Engelse achtergrond open gegaan.

Too early.

Regen, regen, alsmat regen. In het volgende dorp zou er volgens de kaart een inn zijn. Dat klopt, maar die is nog dicht. Dan maar naar een B.B.-adres. "Too early" zegt een norse mannenstem, die vindt dat ik als eerste zwaluw nog geen zomer maak. Ook de lady schijnt alleen maar in het hoogseizoen behept te zijn met vriendelijkheid. De rugzak gaat mij plotseling erg zwaar wegen, waarschijnlijk omdat het echtpaar nog wat staat te smoezen. Zou ik in een Mercedes hogere ogen gegoooid hebben? Je bent als rambler in zo'n toestand ook geen begeerlijke buit.

Er zijn geen winkels en er loopt geen autobus. Er blijft niets anders over dan naar Mitchell te lopen. Bij een Shell-station zijn marsrepen te koop, zodat de struggle for life geen al te harde vormen gaat aannemen.

De natuur speelt haar meest grootse spel. Zwarte buien trekken met een bolle wind regenend over de kletsnatte autoweg, die het licht hel weerkaatst. Zwart-wit, hel-donker. De auto's jagen met groot licht. Het is alsof het menselijk leven even moet wijken omdat de natuur helemaal zichzelf wil zijn. Ik ben daar getuige van, stap voor stap door het water, naar de top van de heuvel, waar de weg overheen wipt. Is daar nog wat achter? Ja, een strip land: Cornwall. Dit tafereel is de premie voor de eerste zwaluw die de zomer nog niet maakt. Dit alles geeft mij een vrijbrief om het voor de rest van de dag wat kalm aan te doen en toch maar weer een B.B. te nemen.

Dat gebeurt in Mitchell, tegenover het Raleigh-house. Later heb ik nog eens in een encyclopaedie opgezocht wie dat nou precies was. Ik kon toen niet vermoeden dat er ooit zo'n turbulent leven vol ontdekkingsreizen, minnarijen, veld- en zeeslagen, gunst en wangunst, proza en poëzie en uiteindelijk een voltrokken doodvonnis daar op die onschuldige straatstenen vertoefd had.

St. Columb Major.

St. Columb Major ligt op 7 mei al voor het grijpen, terwijl ik er pas op 9 mei moet zijn. Het is heel moeilijk je pas in te houden, temeer omdat het lopen zo heerlijk gaat. Het is droog, de lucht is klaar en de witte wolken drijven gehaast door de lichtblauwe hemel, op aftocht.

Dit landschap doet mij heel sterk denken aan Groningen, waar je ook aan het licht kunt zien dat de zee dichtbij is. Cornwall is typisch een land dat aan drie kanten door het water bespoeld wordt en er alle eigenschappen van heeft, een zee-land. Ik voel mij er thuis. Het meelicht en alles is zo beloftevol dat het verwonderlijk aandoet dat de grond nog zo dor is. Om de boerderijen staan scheefgewaaide grijze bomen. Schaduwen jagen over de heuvels. Overal regeert de zeewind. Schapen en konijnen links en rechts houden mij goed in de gaten.

Op een bank aan de ingang van St. Columb Major kom ik in gesprek met een oude baas die mij vertelt dat een 72-jarige oude dame op een driewieler onderweg is naar John o' Groats, voor een liefdadig doel. Zij schijnt goed op te schieten. Van deze dame zou ik de komende weken nog veel last hebben. Als ik namelijk vertel dat John o' Groats mijn doel is, of woorden van gelijke strekking, krijg ik al gauw te horen dat de dame de grens van Schotland al lang en breed gepasseerd is. "Doe maar geen moeite meer, zij ligt dik op je voor."

Nu sprak ik in de buurt van Land's End nog niet zoveel over John o' Groats. Het is daar nog te dicht bij huis. Er is nog niets bewezen. Dat gaat verderop meer waarde krijgen.

Op een marktje staan twee grote gebouwen, het éne van de Conservatieven, het andere van de Liberalen. Daar staat ook de post-office, de eenvoud zelve, grijs en grauw en potdicht tot maandagmorgen.

Daar ligt mijn post inmiddels te verzuren.

Het is koud. Dan zie ik een huis met een deur in het midden, een erker aan weerskanten, met een puntdak en een vlaggemast. B.B!

Ik bezwijk voor het aangeboden gemak en schrijd een kamer binnen die iets groter is dan het twee-persoonsbed.

De vrije Zondag.

Zondagmorgen lig ik omhoog te kijken naar de zolder en naar het behang, alsof het de Grote Beer gold van de open-luchtslaperij. Waar ben ik mee bezig? Ik probeer mij de dagen van de afgelopen week stuk voor stuk voor de geest te roepen. Zij moeten losgeweekt worden uit een brijpot van halfvage herinneringen. Het lukt mij alleen maar de hoofdzaken in het gelid te zetten. En als ik dan tot één hoofdzaak beperk kan ik de entourage nog wel een beetje bijelkaar denken. Maar het valt niet mee en een natuurlijke behoefte heb je niet aan dit reconstructie-werk. Je moet je er echt toe zetten.

De dagelijkse gang van zaken eist je veel meer op dan je zeggen zou. Je loopt half met je gedachten bij het heden en half bij de allernaaste toekomst. Daar zijn de zorgen op gericht. Wat geweest is kan als een afgedankte zaak worden beschouwd en buiten schot blijven.

Het verleden is een verwarde troep waarover een twijfel rondwaart die tevens een bedreiging is, omdat je het niet helemaal meer beheerst. Dat geeft een gevoel van ongenoegen. Het krijgt echter niet de overhand, omdat er ook voldoening is. Je hebt al wat gedaan en bestaan. Wij kunnen weer verder. Er is nu tijd om te schrijven en dat geeft een hele verlichting. Daardoor zet je je weer in slagorde voor de volgende dag. Deze zondag kan ik inrichten naar believen.

De wind is weer toegenomen en buldert af en toe. Er is veel meer bewolking dan gisteren. In het stuk lucht, dat ik zo van bed af door het raam kan zien, jaagt een driftige troep grauwe jongens door de hemel. Af en toe een lichtere plek met een zweem van blauw. Er bibberen twee druppels op het raam. Zitten die er al lang of is het weer gaan regenen? Ik kan de hele dag wel in bed blijven liggen onder een veren peluw van heb ik jou daar. Het is wel een behagelijke gedachte van niets te moeten. Het raam rammelt en vraagt de aandacht voor een cavalcade van wolken. Een nors stuk natuur daarbuiten met twee puntdaken, een zwaaiende boom en telefoondraden. Blijf daar maar eens bij liggen!

Zo te horen zijn er nog al wat verkouden mensen in huis. Dat troost mij wel een beetje, want toen ik gisteren tegen de kruidenier zei dat het wel een koude mei-maand was antwoordde hij gepikeerd dat Cornwall toch maar de warmste hoek van Engeland is.

Mr. President.

Om tien uur ga ik op stap, zonder rugzak, als los- en vrijlopend burger naar een plaats die veelbelovend op de kaart staat, namelijk het Castle-an-Dinas, het kasteel op de heuvel. Daarbij staat in gothische letters het woord "fort", om aan te duiden dat de plaats archeologisch van belang is. Langs weggetjes en voetpaden heen en terug, met een omweg over veelbelovende kleine dorpen. Wat een vooruitzicht! Af en toe een drup regen, maar de wind blaast er tegen aan.

Aan de rand van de stad ontmoet ik een oudere heer.

Wij blijven al kuierende metelkaar in gesprek. Daar is alle aanleiding voor, want hij heeft mij stil zien staan met een stafkaart in de hand, terwijl hij eieren moet halen die niet al te ver weg door een scharrelkip zijn gelegd. Geen haastwerk dus. Ik steek uiteraard mijn liefde voor het wandelen niet onder stoelen en banken en dat valt in heel goede aarde bij mijn oude metgezel.

Hij voelt zich vereerd dat een buitenlander naar Engeland komt om daar over voetpaden te lopen, want dat is ook zijn liefde. En als ik hem zeg dat ik al twee jaar lid ben van de Ramblers Association is hij helemaal verrast en zegt stralend dat hij de president is. Van de afdeling Cornwall dan wel te verstaan.

Wat een ontmoeting!

Het is Mr. Ainscough die laatstelijk als postdirecteur in Gloucester heeft gewerkt, maar na zijn pensionering in St. Columb Major is komen wonen, omdat het daar zo mooi is. Het is

namelijk nog net niet behept met alle moderniteiten. Hij heeft veel gedaan voor het lange-afstandswandelen en met zijn inzet kwam het Cornwall Coastal Path tot stand. Ook heeft hij zich beijverd voor het reddingwezen langs de kust. Hij is geboren in 1899 en is nu dus 79 jaar oud. Hij was in 1914 nog net te jong voor de Eerste Wereldoorlog, maar in 1916 niet meer. In de Tweede Wereldoorlog was hij net te oud voor actieve dienst. In de Eerste was hij marconist op een koopvaardijship met een geheim kanon aan boord. Hij maakte mee dat een Duitse onderzeeër zich overgaf. De commandant smeekte om niet doodgeschoten te worden. Toen bleek dat de Engelsen dat niet zomaar van plan waren, was hij verbaasd en opgelucht.

In de laatste wereldoorlog was hij lid van de home-guard en trad tevens op als schakel in het grote radioverbindingenet dat zich over heel Engeland uitstreckte en zo doeltreffend gewerkt heeft. Er werd bij de regering op aangedrongen dat de troepen die bij Duinkerken naar Engeland evacueerden toch vooral hun geweren zouden meebrengen. Zijn home-guard had twee buksen, terwijl zij toch "the last line of defense" waren. Ik begrijp, en later zou mij dat nog veel duidelijker worden, dat je deze home-guards niet kunt afdoen met "schutters".

Terwijl ik met hem sta te praten krijg ik kramp in mijn been. Ook daar weet hij raad op. Het nationale smeermiddel Ellismans Universal Embrocation. Aangezien de winkels op zondag dicht zijn mag ik zijn flacon lenen om direct met de kuur te kunnen starten. Ik loop nog even met hem mee naar de scharrelkippen. Het is net of de winterkoninkjes luid schetterend een erehaag vormen voor Mr. President.

The Castle-an-Dinas.

Ik vervolg mijn wandeling naar het fort op de heuvel, zo'n kilometer of vijf. Op de kaart staat aangegeven dat het daar 214 hoog is. Het biedt inderdaad naar alle kanten een ruim uitzicht. Er zijn drie aarden wallen met droge grachten om de 50 meter. De binnenste kring waar de bevolking uit de wijde omtrek zich met al het vee terugtrok is een 150 m in doorsnee. Er is een drinkvijver in. Dit fort heeft dienst gedaan in de tijd van de invallen van de Angelen en de Saksers en later tegen de Noormannen. Een imposant geheel. Het is ruig weer en alleen maar droog omdat het zo hard waait. Noormannenweer! De wind bruist overal, maar dat neemt niet weg dat je op de weg beneden, beschermd door dichte, hoge hagen, met een lucifer een shagje kunt aansteken.

Op de terugtocht passeer ik een stukje "moor", tragisch geel en zwart, een heel kleine kennismaking met hetgeen mij nog te wachten staat. Er vliegt een vogel op. Wat anders dan een buizerd.

Terug in St. Columb Major het eerst naar Mr. Ainscough voor de Ellismans. Zijn vrouw schenkt thee en is nog verrukt over Holland, Aalsmeer en toebehoren. "Eindelijk eens een land waar je tot aan de horizon kunt kijken". Het klimaat van Cornwall is plotseling veel milder. Deze verandering ligt in mijzelf. Als wandelaar ben je, veel meer dan je denkt, betrokken in een proces van vereenzaming. Wat doet de vriendelijkheid van anderen dan wonderen. Door de ontmoeting met Mr. Ainscough is er een glimlach over the British people gekomen, die daarvan niet geweken is.

The British People.

En wat the British People betreft: Mr. Ainscough roemt, net als anderen die in Cornwall geïmporteerd zijn, het vriendelijke karakter van de inheemse bevolking. Het zijn Kelten, net als de Welshmen van Wales, die in de 5e en 6e eeuw na Chr. door de Angelen en de Saksers in de uithoeken werden teruggedreven.

De Kelten moeten in de 5e eeuw voor Chr. uit Europa overgestoken zijn. Per schip?

Er wordt beweerd dat het Kanaal tussen Engeland en Frankrijk, omstreeks het "begin der jaartelling nog in staat-van-wording verkeerde en zo vol eilanden en zandbanken was, dat men

daar wadend zou hebben kunnen oversteken. Dit is een bewering die weinig aanhang vindt, maar die te mooi is om niet vermeld te worden. Want als dit waar was dan zou er zich in de geschiedenis van Groot-Brittannië een gigantische waddentocht hebben voorgedaan. De situatie, waarop deze bewering steunt, doet zich wel elders voor, namelijk bij de uiterste punt van Cornwall bij het eiland St. Michaels Mount. Dat was vroeger de grote wereld-tinmarkt. De Phoeniciërs voeren daarheen rechtstreeks vanaf de mond van de Loire. Bij het eiland vallen bij laagwater brede stroken wad droog.

Het Kanaal moet, volgens de berichten van Caesar, al voor het begin der jaartelling de tegenwoordige omvang gehad hebben. In 55 voor Chr. maakte hij met twee legioenen een verkenningstocht en landde 7 mijl ten oosten van Dover. De overtocht duurde 8 uur. Het Kanaal was op zijn smalst 33 km breed.

Een eeuw later zouden de Romeinen het land binnendringen om het "blijvend" (d.w.z. tot 400 na Chr.) te bezetten. Vier eeuwen, dat is om de Nederlandse gedachten te bepalen van het Ontzet van Leiden in 1574 -3 oktober- tot nu.

In de derde eeuw doen de Saksers hun eerste invallen in het zuiden. In de 5e en 6e eeuw worden zij gevolgd door de Angelen in het noorden, voor wie het stamland in het tegenwoordige Sleeswijk-Holstein in Noord-Duitsland te klein werd.

Deze stammen lieten weinig plaats voor de Kelten over. Het werd een harde strijd om het bestaan. De zeevaart mag toen al een hoge graad van ontwikkeling bereikt hebben, maar het oversteken gebeurde toen nog niet met zo'n gemak als tegenwoordig. Was men er eenmaal, dan werd een terugkeer naar het land van herkomst vrijwel ondenkbaar. Je moest je in het nieuwe land invechten en dan geef je het niet gauw prijs. Dat was in 1940 niet anders. Bovendien was vroeger de gemiddelde leeftijd veel korter dan nu. Na een kwart eeuw al was er een generatie aan bod die het oude land alleen nog maar van horen zeggen kende. Er trad een sterke menging van bevolking op.

Van 800 tot 1100 kwamen daar nog driehonderd jaar invallen en vestigingen van de Noormannen bij, niet alleen langs de kusten, maar ook tot diep in het binnenland. Deze "Danes" zochten niet alleen de landen om de Noordzee. Midden-Rusland en Sicilië kunnen er ook van meepraten. Een geweldige uitstraling van macht die drie eeuwen duurde. Dat is van het Ontzet van Groningen - 28.8.1672 – om de eigen vaderlandse geschiedenis ook even te dienen - tot nu.

Ik had eens een heel voorzichtig gesprek met een Engelsman over de E.E.G. Of Engeland erbij hoorde of niet. Hij was van mening van wel. Het Britse volk is namelijk een Europees volk in die zin dat ieder volk van de westkust van Europa tot het ontstaan ervan heeft bijgedragen. Van ieder volk heeft het Britse volk een groter of kleiner deel in zich. De Franse Normandiërs waren Fransen en verfranste Noormannen. Het Britse eiland heeft in vroeger dagen voor delen van Europa als opvangcentrum dienst gedaan voor al diegenen die het thuis in het oude land te benauwd vonden worden en de sprong overzee waagden.

Dat heeft zich nog eens herhaald toen Amerika als opvangcentrum dienst ging doen voor Groot-Brittannië en overig Europa. Het waren de oude overspringers die de sprong verderop toen het eerst maakten. Er vloeiden heel wat mensen van andere volken in Amerika samen, maar de Britten gaven er de toon aan en zetten er hun stempel op. Zij werden British people. Dat is een bánd. Staatkundige wijzigingen die op bepaalde momenten geboden zijn, doen aan uiteenweking denken. Hoe sterk is die band in werkelijkheid, als het er op aan komt? Is die nieuwe wereld van het Westen een machtige reserve? In 1940 - '45 waren zij er allemaal en overal!

De tweede week.

Maandag 9 mei in St. Columb Major.

Door het voorgaande verhaal dat over de Britten gaat en dus vanzelf een wereldwijde uitbreiding heeft gekregen, moeten wij deze bescheiden plaats en datum niet vergeten. Wij zijn nog steeds niet ver.

Om 10 uur haal ik de post, koop daarna een eigen fles Ellismans en ga dan naar de Ainscoughs om hun fles terug te brengen, op soepele benen. Daar word ik uitgenodigd voor wat sandwiches, die een complete lunch worden. Wij praten nog veel over verleden en heden.

Bij het afscheid op de stoep dringt Mr Ainscough er op aan om niet met schrijven te wachten tot John o' Groats, en dan, met zachtere stem, vermaant hij mij om bij al die ogenschijnlijke jeugd toch voorzichtigheid te betrachten. Ik begrijp hem. Hij doelt op ons beider broze wereld, die der senioren, waarin willen en moeten plaats gemaakt hebben voor het nog mogen.

In het licht van dat afscheid ga ik die dag verder en ook alle volgende dagen.

Over kleine wegen naar het oosten, waar zich ieder ogenblik een verandering aandient. Als je in rustig tempo doorloopt heb je heel wat te kijken. Na iedere 500 m zou je kunnen stilstaan om naar vier kanten een dia te maken, ieder van een nieuw en totaal ander gegeven. Voor een schildersoog ligt hier werkelijk een onuitputtelijke bron van inspiratie.

Ik ben zo bewogen dat ik de verharde weg toch even wil verlaten en voor de verbinding met St. Wenn een voetpad kies. Dat gaat deels door wei- en deels door bouwland. Een traject van slechts 800 meter, dat veel tijd vraagt, want stap voor stap moet je kijken waar je de voeten zet. Een model passage (met opstapje) over een stenen wal geeft weer toegang tot de harde weg, waar het onbelemmerde uitkijken naar alle kanten weer kan beginnen. Daar heb ik het genoeg een oude parapluie te vinden, juist als er een regenbuitje komt, om die prompt weer te vergeten bij mijn eerste rustpauze daarna.

Bril kwijt.

Het vergeten zou zich die dag niet tot de parapluie beperken, maar zich ook uitbreiden tot de eigen, onmisbare bril.

Op de hele tocht ben ik vijf maal mijn bril kwijt geweest. "Schandelijk". En toch hoort dit erbij, welke moeite je ook maar doet om het te voorkomen. Want vijf maal heb ik met afnemende verzing geconstateerd hoe het bestel om je heen sluit als een bus. En dan die eeuwige, imaginaire conversatie!

"Waarom dan ook niet met een touwtje om je hals?"

"Dat had ik nou juist gedaan".

"Maar dan kun je hem toch ook niet kwijtraken."

"Dat dacht je maar. Je hebt hem niet eeuwig om, hij moet wel eens af. En dan ben je eraan gewend dat hij om je hals hangt, zodat je er helemaal niet meer aan denkt. Dat is de manier om hem kwijt te raken."

Hoe het ook zij, ik ben met mijn bril weggegaan en met dezelfde bril weer thuis gekomen. Dat weggaan ging niet zomaar.

"Zou je je reserve-bril niet meenemen?" zei mijn zoon.

"Overbodige ballast", antwoordde ik fier, maar achteraf gezien wel wat onwijs.

"Dan je oogrecept, dat bespaart je een gang naar de dokter, als je hem kwijtraakt".

Hij werd bepaald hinderlijk zoals hij alle leemten met securiteit probeerde dicht te smeren. De veiligheid van de wieg tot aan het graf werd aangedragen, juist toen de bittere ruigheid van het ongewisse zich hijgend aandiende. Een bril aan een touwtje kon er nog net mee door. Ook al prikkelend genoeg.

Tegen de avond rukte ik Withill binnen en ging daar op het marktje op een bank zitten, getroffen door de volmaakte Engelsheid. Het kerkje met de barse, Normandische toren vriendelijk achter mij, de rozentuintjes bij al die huizen en daarboven de klare, pittige lucht. Dat alles viel met een bloot oog te genieten, zodat mijn bril een ereplaats kreeg aan de leuning van de bank.

Een jongen wilde de stemming wat tegenwicht geven met zijn Honda-brommer, valhelm en racepak. Hij bleef wat praten om te zien wat daar wel op de bank zat. Een rode auto, leeg en

wel, hield mij ook gezelschap. Een voorbijganger liep door toen hij zag dat ik op het punt van conversatie al voldoende verzorgd was.

Dat alles roept mij op tot de daad van de overnachting in de open lucht. Met gewijde passen loop ik het dorp uit, de avond daarbuiten tegemoet. Mijn passen worden sneller op de weg naar beneden. Ik kom in een kudde koeien terecht, die ook naar stal gaan. Temidden van de schommelende dieren word ik overvallen door de vraag of er ook koedolheid bestaat. Ik loop daar prima ingepakt door deinende, bottige ruggen en zwaaiende staarten. Ik win terrein, ook al omdat de beesten mij snuivend en wel voorrang verlenen. En zo kom ik weer als koploper op de vrije baan.

Het is een avond met landschapselementen die ook al door het late licht verrukkelijk zijn. Klaterende beken met wuivende wilgen, toonstukjes voor piano uit de tijd van de grondige Duitse romantiek. Het lopen gaat uitbundig naar beneden, verzaligd door een tijdeloosheid die de laatste daguren altijd suggereren. Op een kruispunt, overhuifd door bomen, moet de kaart er even aan te pas komen. Toen een vergeefse greep naar de borst met de bekende kreet: "Waar is mijn bril?"

Natuurlijk boven op de berg, op dat prachtige bankje. Nergens anders. Wat te doen? Naar de oogarts in de eerste de beste stad van enige allure? Of terug? Dat betekent anderhalf uur oponthoud. Uit schuldgevoel acht ik een dergelijke straf toch wel op zijn plaats. De slordigheid moet gecorrigeerd worden. Mijn bezorgde zoon komt mij duidelijk voor de geest, niet gewoon vriendelijk lachend, maar met een zweem van hoon. Zijn eigenwijsheid wordt voor mij een obsessie die ik weg moet lopen. Terug, in geforceerd tempo op de grens van ademnood. Het wordt een strafexercitie over heel wat vlaaien van de koeien die op een boerderij halverwege gemolken worden. De koe-jongen groet mij als de oude bekende die zo kort geleden nog zo hard naar beneden liep. Zou de rode auto er nog staan? Stel je voor dat de eigenaar de gevonden bril naar de dichtstbijzijnde politiepост brengt, legaal en correct zoals Engelsen zijn. "Dichtstbijzijnd" betekent in deze mijlen en mijlen ver, die wel gelopen moeten worden omdat het hier om een strafexpeditie gaat. Ik kijk naar alle boerenerven of er soms een Honda staat en het liefst zie ik een valhelm, maar die blijft uit.

Het Engelse karakter heeft deze avondslag weer glansrijk gewonnen. Het is weer heel stil en heel gewoon. En dan komt het dorp en daarmee de nodige spanning. De bocht om en daar ligt het marktje met op het eind de bank. De rode auto staat er nog! Het is stil, zodat ik ter kalmering van mijn wilde nieuwsgierigheid de afstand met gesloten ogen afleg.

Na 50 passen blijf ik staan en kijk. Daar staat de bank en ja hoor, daar aan de leuning hangt mijn bril, aan een touwtje, met de beide glazen zedig, maar vol verwachting omlaag.

De oorspronkelijke toestand is hersteld en het is nu weer net als voorheen. Wij kunnen weer fris van leer trekken. Er zijn nog wonderen in de wereld en die liggen gewoon op je weg, maar je moet er wel eens voor teruglopen. Ik blijf erbij staan - dit moet je wel staande beleven - daarna kniel ik als voor een altaar om de situatie te vereeuwigen.

Moe maar gelukkig peins ik een tijdje op de bank over de plannen voor de nacht, die al aardig dichtbij gekomen is. Het is alsof Moeder Natuur mij begenadigt, zodat ik de dure eed zweer altijd heel goed op mijn bril te zullen passen.

Mijn zoon die mij aangeraden had mijn oogrecept mee te nemen, heeft eieren voor zijn geld gekozen en kijkt weer gewoon zonder die blik van beslist gelijk te willen hebben. Het is hem geraden ook. En toch: op mijn tocht heb ik in de grotere plaatsen wel eens naar een oogspecialist uitgezien, maar er nooit een ontdekt.

Je moet ervoor op transport, naar heel ver; een ontwrichting van jewelste.

Dan geef ik gehoor aan de roepstem van de countryside; sta op en loop naar de oude bekende weg. Maar na 20 meter moet ik even terugkeren, om mijn bril te pakken, die ik weer vergeten had.

Weer zweer ik de bekende eed, ditmaal bijzonder duur.

De organisatie van de nacht.

Na dit gebeuren merk ik toch dat het tamelijk koud is, zodat ik wat huiverig ben om de natuur op haar allerrauwst te ontmoeten, ook al omdat ik na twee nachten B.B. wat verwekelijkt ben.

Ik kijk uit naar een slaappleats. Aan weerskanten van de weg staan prachtige schuren met pakken stro erin, veehouderij-bedrijven die dit stro als onderlaag in de loopstallen gebruiken. Als je daarin slaapt betekent dat ook dat je spullen droog blijven en het de volgende dag wat gemakkelijker starten is.

Bij de schuur, waar het eerst mijn oog op valt, is geen boerenhuis. Ik klop dus aan bij de buurvrouw in een cottage met een beeldig tuintje, waar iedere grondkluit met de vingers verpulverd is. Zij durft geen "ja" te zeggen. De boer woont daar namelijk niet, maar nogal ver weg. Zij draaft naar de telefooncel en belt de boer, maar die is niet thuis. Zij is echt in verlegenheid en brengt mijn geval ter sprake bij een paar mensen op straat. En die willen mij wel meenemen naar alle windstreken, onherstelbaar ver van de route af. Ik denk: "ik red het wel", en probeer het een half uur later bij een andere boerderij. Alweer geen boer te bekennen en ook de buurvrouw daar durft geen "ja" te zeggen.

Het wordt donker en onder de kapschuur leg ik mij te rusten op het stro, na eerst een model-bed gespreid te hebben. Even later komt er een auto het erf oprijden waaruit een kwiek jong meisje springt die onbevangen de koeien komt controleren en al even onbevangen mij erbij. Ik doe mijn verhaal. O.K. Niet roken.

En zo gaat dat dan. Maar het betekent wel iets voor een "boer om er in toe te stemmen. Eén ding is zeker: zij willen zien wat voor vlees zij in de kuip krijgen. En het is ook heel nuttig dat zij weten dat je ook anders wilt en kunt slapen en daartoe uitgerust bent; dat de boerenschuur alleen maar in moeilijke gevallen uitverkoren wordt. Het moet fair play zijn. Dat verdienen zij ook.

Ik slaap daar goed. 's Avonds lig ik nog wat wakker. De kap van de schuur boven mij wordt een zwarte massa die een gigantische vorm aanneemt tussen hemel en aarde. Ik hoor alle vogeltjes stuk voor stuk hun laatste liedje zingen. Ik voel mij beschermt door een samengestelde gastvrijheid van mensen die het beste met je voor hebben. Dat stelt je wel voor verplichtingen.

Achilleshiel.

De volgende morgen vroeg op en naar Bodmin, de hoofdstad van Cornwall. Bij de ingang van de stad ga ik even pauzeren en zet mijn rugzak tegen een hekje. Stille alom. Het leven is nog niet ontwaakt.

Dat is toch niet helemaal waar. Er komt een jongetje aan dat wat verlegen naar mijn rugzak kijkt en dan blijft drentelen. Ik voel mij gevlend door de belangstelling van zo'n jong persoon. Ik spreek hem aan, maar hij zegt niets terug. Dan komt er nog een jongetje aan en achter het hek wordt een auto gestart. Een zwarte mevrouw met nog een jongetje -dat is de derde al- wil het hek openen, hetgeen haar niet gelukt omdat mijn rugzak er tegen aan staat. Die neem ik schielijk weg. Het blijkt dat het daar een verzamelplaats is van schoolkinderen die per auto naar hun lager onderwijs gebracht worden. In minder dan drie minuten ben ik daar reeds vijf mensen tot last geweest en dat in een wereld waar het heel stil is en waar zich nog geen echte kip vertoont.

Ik meen dat het probleem met het wegnemen van de rugzak opgelost is, maar er zit blijkbaar nog oud zeer. De zwarte dame zegt n.l. tegen mij dat het weerbericht tegen de namiddag regen voorspelt. "Jammer voor u". Zoiets zeg je niet in het nabijzijn, laat staan tegen een rambler. Dat is kwaadaardig, leedvermaak op voorschot. Niet lovely en ook useless, want een goede rambler kan tegen regen.

Ik denk echter aan mijn groene regenpak dat al aardig poreus begint te worden en koop,

onder aandrang van dat nare weerbericht, een nieuw jak, donkerblauw, om droog te blijven en de zwarte dame niet helemaal te laten zegevieren.

Maar zij is niet de enige in haar soort. Ik heb ook eens zo'n ponjaardsteek gekregen van een hoogblonde dame die zich achter mij bij de kassa van een zelfbedieningszaak stond te verbijten.

"Raining Sir, that's a pity for you". Je zou d'r.

Het kan natuurlijk ook zijn dat je wat kwetsbaar wordt en dat vrolijk gezelschap je enige weerbaarheid zou verschaffen. Maar ja, je loopt daar open en bloot als een schietschijf met twee Achilleshielen en je moet maar afwachten wat er komt en van wie.

In Bodmin heb ik op een bank wat zitten schrijven tot aan de regen van die zwarte mevrouw, die inderdaad begon te vallen. Op dat heel smalle puntje had zij dus toch gelijk.

Het Bodmin Moor.

Dan leidt de weg langs de zuidkant van het Bodmin Moor. Niet zo groot, veel kleiner dan het Dartmoor, maar het laat zich wel helemaal als moor kennen. Zware dampen, tegen regen aan, trekken druilerig van de grond. De auto's rijden met groot licht. Aan de kant van de weg kun je nog net wat zien. Daar is de grond begroeid met gele biezen en met opslag van brem. De Duitsers zouden zoiets een "Halbkultur" noemen. Oude, vervallen muren wijzen erop dat het toch eens cultuurland is geweest. Maar er zijn volop leeuweriken. Hun zingen klinkt helder door alles heen. Een rood autootje van de posterijen jaagt over de weg en stopt bij een rode brievenbus, die zomaar ergens op een paaltje staat. De man ligt zeker op zijn tijdschema voor. Het kompas brandt in mijn rugzak. Dat zal nog wel eens nodig zijn bij mist in de moors verderop.

Het besluit om maar weer B.B. te gaan slapen is gauw genomen. Het wordt het huis op het einde van de dorpsstraat, dat van binnen veel groter is dan het van buiten lijkt.

Toen ik daar binnen trad, vanuit die mistige stilte buiten, was de T.V. juist geweldig aan de gang. Het huis daverde van het apengerochel, ten teken dat Tarzan weer aan de winnende hand was. Er komt een redelijk weerbericht voor de volgende dag, met opklaringen in de namiddag.

Het ijverige echtpaar geeft heel hoog op van hun B.B.-vrienden over de hele wereld. Hij heeft een hoge, wat galmende stem en heeft zijn rozentuintje met schelpenornamenten heel goed voorelkaar. Hij laat zich met zijn gasten in dat tuintje fotograferen. 's Nachts hoor je hem in bed keuvelen, er heerst een merkwaardige vertrouwelijkheid tussen die echtelieden. Wat is die man nodig, wat zal hij gemist worden als hij dood is. Wat zal zijn tuintje snel in de aftakeling gaan.

De volgende morgen, toen het nog niet droog was, nog even naar het postkantoor ter plaatse, waar mijn gemoed tot een heel ouderwetse en volmaakte rust komt. Er is daar heel wat te koop, maar van alles maar een soort, zodat tweestrijd onmogelijk is. Dan zegen je de aarde toch vanwege de aanwezigheid van de beste van alle nuttige dingen, zoals dé potlood, dé puntenslijper en dé blikopener. Eenvoud is het kenmerk van het ware.

De directrice van de post-office, een forensende dame van elders, verklaart met stemverheffing gaarne haar staatsbedrijf in de steek te willen laten voor een ruige wandeling in den blinde. Zij moet dus wel de beste in haar soort zijn en moet derhalve als uniek achterblijven.

Op het heel kleine loopje door het dorp openbaart zich een levensgevaarlijk euvel. Aan mijn plasticcape zitten touwtjes die, als zij nat zijn, zich overal omheen slingeren en dan meteen totaal onlosmakelijk zijn. Zo zat er bij mij plotseling een touwtje om een knopje van mijn schoen geslingerd. Ik stond acuut geblokkeerd op straat. Met heel kleine kippestapjes kon ik naar de goot schuifelen. In zo'n geval kun je alleen maar hopen dat er niet een auto al te furieus nadert. En trouwens het oog wil ook wat. Een volbepakte rambler, die een dorp "binnenrukt", heeft graag dat dit indrukwekkend op het publiek overkomt, en dan kun je zulke mallotige dingen niet hebben.

In een garage overkwam mij iets soortgelijks. Daar slingerde zo'n touwtje zich ook ergens om heen. De garagehouder, die technisch toch niet van gisteren was, raakte daardoor gewoon wat van streek. "Impossible". Dat is het Engels voor "Hoe bestááát het". Niet alleen verbazing, maar ook enige verontrusting omdat kennelijk de duivel niet geheel buiten spel staat.

Anno 1412.

Om half elf naar buiten als alles droog is. De oude bruggen in de weg, die van 1412 dateren, zijn behouden gebleven en het verkeer gaat over nieuwe bruggen daarnaast. Hier is Engeland wel op zijn allerengst. Het kabbelende water onder de brugbogen, de boomgroepen ... Maar ik moet mij er wel toe zetten om mij dit te realiseren. Het gewoonte-element begint namelijk aardig van zich te doen spreken. Daarnaast doet de voorwaartse drang zich gelden.

In een inn met een knappend haardvuur en goede koffie tel ik mijn geld en zie tot mijn schrik dat het noodlot ieder moment kan toeslaan. Voor het verzilveren van giro-betaalkaarten moet ik naar het main-postoffice te Liskeard. Van de voorgenomen route af. Maar het lopen gaat inmiddels hartverheffend over "little lanes" langs de schilderachtige Treverlyn Mill. Mooi licht in een winderige lucht.

In Liskeard is het post-office open, maar zijn alle winkels dicht, zodat het verkregen geld voor mij hetzelfde aardse slijk is als voor Robinson Crusoe.

Dan noordwaarts naar Pensylva. Aan de kant van de weg val ik in slaap en het kost mij, bij het wakker worden, heel wat moeite mij te herinneren waar ik ben. O ja, in Engeland en dan daar en daar. En zo wordt alles gereconstrueerd, ditmaal met een bijzonder geluksgevoel. Tot overmaat komt er nog een heel grote kudde schapen aan die zich tussen de muren over het nauwe weggetje naar voren wringt. Een venijnig handje in de achterhoede zorgt wel dat de pas er in blijft. "Devonshire" vertelde de herder mij, toen ik hem naar het ras vroeg. Maar daar moesten wel heel wat inlichtingen over mijzelf tegenover staan, want ik lag daar blijkbaar als een heel raar geval.

Atlantic.

Fit verder, met als gevolg dat het overnachten in de open lucht zich weer heel sterk gaat opdringen. Er staat een behoorlijke wind zodat ik wel achter een walletje een slaappleats moet vinden. In het bos gaat een paadje naar boven dat ik heel nieuwsgierig insla. Dat gaat door een paradijsje van jonge beuken, die juist in hun eerste blad zitten. Een oude houtwal met een wirwar van boomwortels en konijnholen garandeert een windvrije slaappleats. Daar installeer ik mij. De wolken worden van licht donker, en dat niet alleen door de invallende nacht. Het begint te regenen en als het even droog wordt druppen de bomen ijverig na. Het zijn hele knallen waarmee die druppen op het plastic neersmakken.

Ik lig daar naar de wind te luisteren die overkomt, met een diep, hoi geluid, alsof de wereld moet vergaan. De jonge beuken met hun tere blaadjes en de nauwelijks zwaaiende boomtoppen kunnen dat grote geluid onmogelijk veroorzaken. De wind moet van zichzelf een geluid hebben. En dat geluid moet ontstaan zijn in de ontmoeting tussen de Atlantische geweldenaar en alle staketsels die de mensen hebben opgeworpen, om het daar beneden uit te kunnen houden.

Wij in Nederland vinden de wind uit de Noordzee soms al zo bovenmatig.

Opeens fonkelt tussen de boomtakken een ster. Het is de Grote Beer en na enig zoeken blijkt de Poolster er ook te zijn. De Dageraad beleef ik niet, want ik word wakker door het gekras der kraaien. De eerste zangertjes zijn dan allang aan het woord geweest.

Een slechte nacht.

Het plastic waar ik op lag vertoont zoveel scheuren en gaten dat ik het maar opoffer en in een

konijnehol stop. Er zijn nog heel wat holen meer. Het betreffende konijn is zeker niet voor één gat te vangen.

Ja, een slechte nacht. Een tent is toch heel wat beter. Maar dat gewicht! Waarom meer te dragen dan strikt noodzakelijk is? En zo kom je weer in de grauwe theorie terecht, die iedere keer weer rond is, maar steeds weer wordt aangetast.

No Sir.

In Pensylva heeft een heel vroege krantenjongen moeite met mijn Engels van die morgen, maar zegt dat hij een adres weet en blij is mij te kunnen helpen. Dit fraaie woordenspel overtuigt mij niet, maar ik loop toch maar achter zijn fiets aan naar een inn, waar "No Sir" op het request gegeven wordt.

Verder maar weer. Af en toe regen. Het is onzalig lopen met zo'n verlangen naar thee. In Golberdon heeft de post-office een pint melk over, maar dat ik juichend verder trek kan ik niet zeggen. De natuur om mij heen is niet lelijk, integendeel, maar zij verrukt mij niet. Dat komt door het gebrekkige uitgangspunt van die ochtend. Ik ben toch aangeslagen op pad gegaan, ondanks de schijn van het tegendeel.

Verderop vraag ik een heer, die zich even buiten waagt om de dag te verkennen, naar de horeca-mogelijkheden in het gebied. Zijn antwoord is afdoende. Dit gebied behoort vanaf de eerste Middeleeuwen aan de Prins van Wales, en de eerste prins heeft bepaald dat er ter voorkoming van dronkenschap nooit een inn in dat gebied mag worden gebouwd. Even daarbuiten is natuurlijk wel een inn, maar een zeer slechte. En verderop ligt Gunnislake. Maar dat is de eindbestemming van die dag en het gaat mij nu juist om de ontbijt thee.

"Of ik soms binnen wil komen om wat te drinken?" Het wordt thee. Zij is Schots, hij van de Navy. Mijn deken wordt inmiddels op de heater gedroogd.

Heel wat anders dan het "No Sir" van de beroepsman. Nu is het natuurlijk ook heel riskant voor een bewoner, om in een gebied waar een Middeleeuwse Prins van Wales nu nog geen kroeg tolereert op straat te gaan staan. Je kunt op je vingers natellen wat iedere voorbijganger, dorstig en wel, dan van je weten wil.

Uittocht uit Cornwall.

Tegen de avond bereik ik Gunnislake, een aardig stadje aan de Tamar, die daar de grens tussen Cornwall en Devon vormt.

Na enige informatie krijg ik B.B. bij "Mrs. Grace, a very pleasant lady on the corner there". In de huiskamer kan ik schrijven en eten, een compleet diner van een meesterhand, met cheese, sweets en coffee toe.

Zij excuseert zich dat er 's avonds wat gezongen zal worden, een koortje zal wat liederen instuderen voor de Coronation-Jubilee-feesten op 7 juni.

Ik maak nog een kleine wandeling door het allervriendelijkste stadje en zie op mijn terugtocht dat er rook komt uit de schoorsteen van Mrs Grace. Zij had nog maar een blok op het vuur geworpen want de zangeressen waren aardig op jaren en aan de kouwelijke kant. Ik lig allang op bed als na heel veel geroezemoes hun gekweel begint. Zij zitten duchtig onder de plak van de pianiste, die blijkbaar ook verstand van zingen heeft. Er wordt voor Vorstin en Vaderland gezongen, daaronder mijn vloer. Het kan niet zo erg opwindend geweest zijn, want mijn pogingen om wakker te blijven faalden volkomen.

De volgende morgen zeg ik tegen Mrs Grace dat ik geen Tipperary gehoord heb. Zij lacht smadelijk en zegt dat het een soldatenlied is.

Ter vervanging van mijn gesneuvelde plastic lap krijg ik uit het pakhuis van haar man een grote plastic zak. Net wat ik zocht. Het is voor die gevestigde dame niet meer dan één handomdraai. Dat is bepaald beschamend voor een rambler, die van alles weet. Op papier

althans.

Devon.

Aan de overzijde van de rivier de Tamar, overspannen door een oude brug, heet het county-bord van Devon de binnenkomende toeristen hartelijk welkom. Het wapen is uitzonderlijk ingewikkeld: een stier en een zeemonster - als de symbolen van land en water - houden het schild omhoog, waarop als voornaamste onderdeel een klimmende leeuw prijkt, bekroond door een helm, waaruit op zijn beurt een paard komt dat als laatste verlengstuk een paar halmen in de bek heeft. Dit alles "Auxilio divino", met God's hulp, zoals er bij vermeld wordt om het begrijpelijk te maken. Er kon ook niet meer op, want de bovenkant was al bereikt.

Devon biedt daar een mooie entree. Een rijtje witte huizen is zo gebouwd dat het een kasteelachtige allure heeft. Maar aan de achterkant blijkt dat iedere bewoner zich naar zijn aard in zijn tuintje uitleeft. De verscheidenheid is weer hartverwarmend. Een man heeft daar op zijn are een paar grote stenen opgesteld - het lijken wel koningsgraven uit het vrije veld - maar heeft er uit nuttigheidsoverwegingen toch maar wat waslijnen tussen gespannen.

Daarna raak ik van de goede weg af, omdat ik op een steil weggetje teveel aandacht heb voor de eerste sportieve fietser. Blootshoofds; handschoenen aan. Zijn fiets heeft kennelijk tegelijk met het tuinhek een verfbeurt gehad. Grasgroen. Uitstekende remmen. Als jongens van de weg wisselen wij wat levendige woorden metelkaar. Dan snort hij weer weg. Hoi!

Na enige tijd komt Lamerton in zicht en hoor ik de bel van een milkcar. Ik versnel mijn pas, maar als ik dichterbij kom doet de wagen een sprong voorwaarts, om dan meteen onbereikbaar te worden. Tantalus is nog nooit zo gekweld. Dan dient er zich plotseling een "Old Dutch Inn" aan. Daar wil ik naar binnen. Maar ik ben te breed of de deur is te smal. Dan maar buiten afhangen. Binnen is het zo gezellig old english en old dutch doorelkaar, dat ik daar helemaal inburger. Na enige tijd hang ik weer compleet om, voor de uittocht van binnen naar buiten. Maar ook dan is de deur te smal. Soms ben je erg hardleers. Old Dutch!

Dartmoor.

Dan komt het dorpje Burnfoot met de rivier de Burn, waar een boer bezig is struikgewas te ruimen. Hij verzekert mij dat de plaats die er aan komt Mary Tavy is. Hij geeft mij de hand als hij hoort dat ik een dutch ben. En dan gauw veer aan het werk. Hij is een "brander", die al werkende warm loopt en dan zijn tempo verdubbelt en dan nog warmer wordt.

Het is mooi dat er een plaats in zicht is, maar wat daarachter ligt domineert volkomen. Het zijn de heuvels van Dartmoor, bruin, eindeloos gestrekt in nevelig, gouden licht van de late middagzon. Een nieuw landschap. Het is nog vroeg dag, althans wat het slapen gaan betreft. In het dorp zelf deed ik nog wat boodschappen en dan schoorvoetend naar het noorden. Daar doemt een moorgebied op dat een palingfuik kan worden in de duisternis. Het is vol onbekende factoren.

Maar dan staat er aan de kant van de weg iets geweldigs, niet een eeuwenoude inn, maar een klein, pretentieloos wegcafétje, niet van eeuwen her, maar van eergisteren. Ik treed daar binnen en ben daar de enige klant. Een heel vriendelijke juffrouw brengt een pot thee met sandwiches. Dan pak ik de kaart erbij om alles te meten en te bekijken aan de hand van mijn inmiddels opgedane terreinervaring. Vol spanning en welbehagen blaas ik daar een paar cigaretjes weg. Waarom niet doorgelopen? Er gaat een weg recht naar het noorden, na 3 km komt het hoogste punt, de Black Down van 325 m.

Daar lopen wat voetpaden het veen in, onder meer naar een cairn-circle, een tumulus en een "Danger area" van een schietkamp. Het weer laat zich goed aanzien. Wat kan er nou gebeuren? Een fles water mee, wat proviand en de onvermijdelijke marsreep. Daar heeft de weerbaarheid van de moderne wereld zich in geconcentreerd.

Een palingfuik? Misschien, maar voorlopig is het een zegetocht naar boven. De wind komt van noord-west, links voor. De weg is gemarkeerd met dikke witte stenen. Daarachter is de bruine, golvende heide. Er staat nog een oude tinmijn in het avondlicht. Op de Black Down is een ruim uitzicht over de Tors, de heuvels van het moor.

Een karrepad gaat naar het noord-oosten, waar wat houten keten staan. Er zijn plassen en velden van zwart veen met afdrucken van poneyhoeven erin. Er lopen ook schapen rond en koeien van allerlei slag.

Dan sla ik linksaf bij de borden van het schietterrein met al hun waarschuwingen. Daar ga ik liggen in een spleet, met een heuveltje aan het hoofdeind, met het gezicht naar de hoek van de zonopkomst, model verpakt in alles wat ik maar bij mij heb. Het belooft een koude nacht te worden.

Wulpen zijn bezig met hun laatste roepen en de kieviten rumoeren nog wat. Maar dan hoor ik een zachte donder in de verte. Als ik mijn hoofd optil hoor ik niets meer, maar als ik weer plat lig wèl. Het wordt mij duidelijk: paardehoeven en even later rent er een kudde poneys langs. Wat verschrikt maken zij een wijde boog om mijn plastic heen, blijven even staan om het geval te bekijken en draven dan verder. Een veulentje, nog niet zo wereldwijd, doet er wat langer over, maar rent dan toch de kudde achterna.

De vriesnacht.

Dan komt de nacht, koud, sterhelder. Ik herinner mij alle oude, bekende sterrebeelden gezien te hebben, maar de vergetelheid is toch gauw gekomen.

Ik schrik wakker van schelle, ijzerharde klanken. Het besef van "waar ben ik" dringt ditmaal wel heel langzaam tot mij door. O ja, in Engeland, in Dartmoor. Ik draai mij op mijn zij en zie een zwarte rug met daarboven een lichte streep. Boven de heide gaat het licht worden. Weer die schelle klank. Het is het leeuwerikken-lied in al zijn uitbundigheid.

Ik ben klaarwakker, om dan meteen te voelen hoe koud het wel is. Het beste is om je zo min mogelijk te verroeren om de warmte in de donsdeken vast te houden. Voor ik mij installeer wil ik nog een beetje water drinken. Ik pak de kruik, maar de schroefdop wil er niet af en bij flink schudden gebeurt er helemaal niets. Het is één ijsklomp.

Dit kan geen nachtvorst meer genoemd worden. Dit is een strenge winter. Ik weet dat mijn Finse onderpak mij lijfsbehoud garandeert tot een temperatuur van 20 graden. Ik zou bij een vorst van 5 graden, want dat is het zeker wel geweest, dus nog een 15 graden in reserve hebben. Maar voor mij hoeft die zesde graad al niet meer.

Nog even een paar uur liggen. De zon geeft licht, maar na een tijdje ook een beetje warmte. Dan pak ik weer de biezen. Een hoefijzer laat ik maar liggen, niet alleen vanwege het gewicht, maar ook omdat Dartmoor wel een beetje geluk gebruiken kan. In de eestkomende beek scheer ik mij in trantel water dat aan de bevroering ontsnapt is.

Er zou die dag juist de "Ten - Torstocht" gelopen worden, een wandeling langs de tien heuvels van Dartmoor. Er was nogal wat army en navy aan de tippel.

Het begint weer te regenen. Toch maar weer verder naar het noorden, langs beken, door een heel gevarieerd heuvellandschap waar je wel ontdekt dat "hillwalking" een tijdrovende bezigheid is.

Dan plotseling: in een recht stuk horizon zit een licht gat. Een totaal vreemd element in die omgeving dat niet thuis te brengen is. Het blijkt een poortje te zijn, onder een spoorbaan die allang buiten dienst is. In Engeland wemelt het daarvan. Het is of men ernaar gestreefd heeft iedere plaats op het spoorwegnet aan te sluiten. De baan is aangelegd om de mijnen van hun erts te ontlasten. Vergane grootheid.

Die nacht doe ik een bittere ervaring op met het slapen in de open lucht. Het plekje is mooi genoeg, met klaterende beek en al. Maar de wind gaat erg rebelleren, zodat hij stormachtig

en ook ijskoud (nauwelijks boven nul) precies in de zak blaast waarin ik lig. Die gaat dan ook af en toe bol staan als een ballon, als mijn greep daarop wat verslapt. Van behoud van lichaamswarmte is geen sprake meer. 's Morgens heel vroeg uit de veren en de oogleden afgewist met twee natte vingers.

Okehampton.

Op naar Okehampton in de pure stilte van 's Heren wegen op zondagmorgen. Alle mensen slapen nog, maar tegen de gevel van een café is een automaat present die zijn werk doet. Voor 15 pennies chocola en koffie. Wat kan een mens de technische revolutie dan dankbaar zijn. In Okehampton is het centrum eenvoudigweg niet te missen. Het is open en ruim gebouwd, kennelijk niet gehinderd door plaatsgebrek. Dat is nu een voordeel van de eindeloosheid van de moors. B.B. genomen in een guest-house met een zeer solide schrijftafel op balpoten. Ik heb behoefte om bij te komen.

Dan de straat weer op, want de town-major zal met het gemeentebestuur en plaatselijke verenigingen in optocht naar de kerk gaan voor een dienst ter inleiding van het nieuwe ambtelijke jaar. De Town-band van de Salvation Army loopt voorop. Er is ook een vertegenwoordiging van het garnizoen. Allemaal jonge recruten die in nog iets te wijde uniformen steken. Hun officieren, aan het hoofd van de delegatie maken daardoor een bijzonder volwassen indruk. Daarop volgt de gemeenteraad, dan de dames als een groepje apart en dan de gebruikelijke padvinderij met welpen van beiderlei kunne. Onder de gemeenteraadsleden bevindt zich ook een Sherlock Holmes, om alles wat er vandaag in de lucht kan hangen te ontrafelen. Hij heeft althans de bekende pet op met twee kleppen. Deze petten zijn twee keer zo duur als een gewone pet. De achterste klep kost dus net zoveel als de hele rest. Maar daar zit het hem dan ook in.

Op het B.B.-adres voorspelt de heer des huizes showers, die niet lang op zich laten wachten, want even later stuift de regen door de straten.

Wij zijn hier in noord-Devon, van huis uit een arme streek. Voortdurend is er migratie geweest naar de kust in het zuiden, zodat ook in dit land voor de achtergebleven jongens een Sabijnse maagdenroof noodzakelijk werd. Die was echter ook in andere delen van Engeland een gewild artikel.

De volgende dag verschaft de post mij een gezellig stapeltje. Het regent en het waait uit het oosten, zodat ik tegen de koeien inloop, die met hun achterdeel naar de fatale hoek gekeerd staan. Juist als het mij begint te vervelen komt er een camping aan, annex een cantine waarin de lady al stofzuigende de koffie klaar krijgt. Zij herinnert zich Scheveningen glashelder. Nergens heeft zij zulke heerlijke patat gegeten als daar. Gelukkig is er in mijn post van die morgen juist een ansichtkaart van Scheveningen.

's Avonds klaart het wat op en dan ga ik in het licht en de warmte van de ondergaande zon in de luwte van een muur slapen. Een onverbetere nacht. Zo'n wei is veel deftiger dan welk hotel ook maar. Dit is met recht "majesteitelijk".

's Morgens vroeg op pad in alle zonneschijn en vogelzang. Het leven is weer erg goed. Dan daagt er een enorme boerderij op met silo's -een fabriek in het land- die zijn standing bekend maakt door een bord van "British-Friesian cattle" aan de gevel. Er worden juist 170 koeien gemolken. Ik kom in gesprek met de melker en raad het vetgehalte wat te hoog. Dat is een kwestie van politesse maar ook van onkunde.

Noordoostewind met enige betrokkenheid van de lucht. Later weer helder en zonnig. Een sportief paradijs op aarde.

De zwarte hond.

Langs kleine weggetjes die eigenlijk helemaal recht hadden moeten zijn maar wat aarzelend met kleine bochten door het land lopen, naar de Emletts, een drietal grote boerderijen.

Ik kom er uiteindelijk via een bospad dat tevens een afstromend beekje is, zodat ik stroomopwaarts moet lopen. Een kwieke jonge vrouw wijst mij dit pad. Zij is blij een dutch te ontmoeten, want haar zoon logeert nu bij een Hollandse vriend die hij in een kibboets in Israel ontmoet heeft.

Een zwarte cow-dog (koeiehond) vergezelt mij op dit traject. Hij is handiger in het nemen van hekken dan ik, maar zit aan de andere kant steeds trouw op mij te wachten. Verderop is het pionieren door de weiden tot Western Emlett in het zicht komt. Jong groen graan in rijen gezaaid op rode aarde. Daar wilde ik een dia van maken. Ik beduidde de cow-dog dat hij er voor moest gaan staan, omdat hij er zo helemaal bij hoort. Maar hij vat mijn gebaar als een aanhaling op en springt zo blij omhoog dat zelfs mijn brilleglazen onder de modder zitten. Hij was juist tot aan de buik door een beek gewaad.

Die middag heb ik wel geleerd dat het soms heel langzaam kan gaan en dat, als je werkelijk de voetpaden (paden?) wilt volgen je soms wel een uur kwijt bent voor een paar honderd meter. Het is er wel aardig tussendoor voor een intensieve kennismaking met het landschap, maar die gelegenheid heb ik ook op de overnachtingsplaatsen. Een kaart van 1 : 50.000 is in veel gevallen dan nog niet voldoende.

Over een landweg eerst nog langs een voormalig fort en daarna over de hoofdweg naar Black Dog. Dat moet daar wel een heel sinister geval geweest zijn toen er in het lege veengebied alleen maar een kruising van landwegen was, waarop natuurlijk prompt een herberg verscheen. De zwarte hond ... die van de duivel? Het gebouw is oud en doodsimpel van structuur. De omgeving is nu wat opgevrolijkt door huizen in pasteltinten, licht groen, rose en wit. Alleen mijn meegelopen hond is nog zwart, ook al heeft hij zijn poten aan mij afgeveegd.

Ik ga naar binnen. De hond blijft buiten en kermt even als de "baas" hem verlaat. Het is half zes en de deur is niet op slot. Een grote haard zit nog vol verkoold hout. Er is een lange houten tafel met banken, wat losstaande stoelen, een dartboard en een tapkast. Verder niets. Er is ook niemand. Ik roep "vollek"! Het lijkt mij te gek om "people" te roepen. Ik open verschillende deuren, maar alles blijft stil. Ik heb waardering voor de milde opvatting van de innkeeper om de zaak open en wel achter te laten om de moede voetganger in ieder geval een onderdak te bieden. Voetgangers zijn per slot van rekening de oudste reizigers en het is zonder meer een traditionele verplichting hen zachtzinnig tegemoet te treden.

Ik ga aan de tafel zitten en begin te schrijven. Nog nooit hebben de voorgaande eeuwen zo over mijn schouder meegekeken. Het werden vruchtbare pagina's. Straks verder lopen in de avonduren.

Tegen zessen komt de waardin thuis die nogal ontsteld doet over de gast die vrijwillig op een droogje zit. Of ik niemand anders gezien heb? Nee. Dan blijkt dat er nog een waardin moet zijn die ziek het bed moet houden. Ik heb op mijn roepen geen antwoord gekregen. Zij moet dus wel aardig in katzwijn liggen. De eerste dame gaat naar boven en komt met de tweede terug, die haar kwaal aardig teboven is en goed kwiek mij thee met sandwiches gaat maken. Zo vinden er soms, zonder enige convocatie, heel spontaan, ontmoetingen plaats van diverse soorten kostgangers die op God's aardbodem rondlopen of op hun eigen bed liggen. Het sluit weer als een bus. Stel je voor dat je iets gedaan had om het te bevorderen.

Waterloo.

In de avond loop ik nog uiterst voldaan een uur verder. Aan mijn rechterhand vertoont zich een paradijs op aarde, een bos van hoog opgaand hout met het avondlicht er dwars door heen. Prachtige muurtjes bieden beschutte slaapkamers. Eindelijk eens een hotel waar men geen last heeft van allerlei menselijke besognes. Ik loop echter door om te bezwijken bij een groot farmhouse waar de boer buiten staat. Ik ga er op af om met hem het probleem van een koude nacht te bespreken. De oplossing wordt: op de stropakken onder de kapschuur. Het wordt weldadig. Een paar koppen thee sla ik niet af, maar helemaal meeëten zou naar mijn schuldig

gevoel een grensoverschrijding betekend hebben.

In de tuin staat een bord met een opschrift van historische betekenis. Dat bord heeft namelijk behoord bij een boom die destijds (1815) door de broer van de overgrootvader van de boer van Waterloo meegenomen is. De boom heeft het leven hier niet behouden en de herinnering wordt nu alleen door het bord geschraagd.

Op het erf staan veel grotere en kleinere, oudere en nieuwere bedrijfsgebouwen van allerlei slag. Dat ziet men hier veel. Waarschijnlijk komt dat omdat hier zo solide gebouwd wordt of werd. Er is veel natuursteen in de muren verwerkt dat tegen de tand des tijds bestand is. Als men een bouwval ziet is het meestal het hout dat het begeven heeft. Bij ons zijn de stenen zelf ook aan verwerking onderhevig. In Engeland komt men er kennelijk niet zo vlug toe een oud gebouw op te ruimen als bij ons. De verandering van bedrijfsvoering heeft uiteraard wel om meer bedrijfsruimte gevraagd, maar daarin is dan voorzien door de bouw van grote kapschuren, een gewelfd dak op hoge poten. In de eerste plaats is dit een bescherming tegen het hemelwater dat recht van boven valt. Boeren die heel ijverig en precies zijn metselen de open zijanten dicht met bakstenen of bouwelementen van gasbeton. Zo komt er dan weer een complete nieuwe schuur naast de oude.

De volgende morgen vroeg op pad na een kop thee in het huis van de boer. Het loopt heerlijk, een beetje van boven naar beneden. Het bevalt mij kennelijk erg goed want na een tijdje komt er een auto langzij die heel voorzichtig stopt. Even voorzichtig vraagt een dame achter het stuur mij of zij mij soms kan dienen met een lift of dat ik er de voorkeur aan geef te blijven lopen. Uit deze benadering meen ik te mogen opmaken dat zij meent met een principiële looper te maken te hebben. Als ik zeg dat ik op dat moment liever blijf lopen kan zij dat heel goed billijken en excuseert zich voor de indringende vraag. Welbeschouwd had zij dat ook wel kunnen weten, want zij had mij al eerder gezien die morgen, toen zij de auto nog vol had met schoolkinderen. Een meerrijdende vriendin had toen gezegd; "See that gentleman, what is he walking quickly in the early morning".

Ik voel mij gevlaid. Wat is het mooi als je door je hand van lopen een gemoedsstemming op iemand kunt overbrengen. Anderen hebben daarvoor een heel palaver, een gedicht of een schilderij nodig.

De hele dag is het prachtig weer met een frisse wind. Dit feest wordt bekroond met een slaperij, klassiek in de open lucht. Ik lig daar door muren onttrokken aan de inkt van alle kanten, in de grote ruimte van een weiland, alleen met de vogels en de konijnen. De nacht wordt verlevendigd door een bosuil die zijn tremolo fluit.

Beware of the dog.

Nauwelijks op pad in de richting van Bampton, word ik plotseling aangeblaft door een heel klein hondje dat mij tegemoet stuift. De eigenaar die wat verderop over een hek geleund staat roept het terug. Daar hangt een bordje "Beware of the dog". Ik vraag de man of dat soms op dat hondje slaat. Hij kijkt niet erg gelukkig, voelt zich wat ontmaskerd en vertelt mij hoe dat zo gekomen is.

"Men" wil beweren dat er door zijn tuin, vlak langs de keukendeur, een public footpath loopt. Hijzelf is er van overtuigd dat het niet zo is, want op een kaart van 25 jaar oud is daar geen sprake van. In een aanvechting van kwaadaardigheid deel ik hem mee dat volgens mijn kaart het publiek inderdaad het volste recht heeft een blik in zijn keuken te werpen. Ik zeg hem dat ik daar echter geen gebruik van zal maken, maar rechtdoor zal lopen.

Hij kijkt mij opgelucht aan, begrijpt wel dat er mijnerzijds enige bluf in het spel is, maar kan er niets tegen doen, omdat hijzelf ook nogal wat boter op zijn hoofd heeft. Hij dankt mij voor de welwillendheid zijn tuinpad te ontzien. "Beware of the dog", met een keffertje, dat vraagt wel om een serie nederlagen. Ik loop er plotseling als een vorst bij, enkel en alleen omdat er met een ondermaats hondje geschermd wordt.

De rivier de Exe biedt een uitzonderlijk mooie wasplaats, helder water dat zich op zijn doorstroming even ophoudt in kommen van verschillende diepte, gemakkelijk bereikbaar vanaf een fraaie platte steen, die met een aantal anderen een natuurlijke vaste wastafel vormt. Dit alles ten behoeve van een beeldig huisje wat hoger op de oever. Een smeltende idylle in the early morning, maar dat mocht dan ook wel na al dat hondengeweld.

A lift Sir?

Verder maar weer, aanvankelijk over de grote weg die een lichte stijging vertoont. Dan wordt er twee maal hartverscheurend getoeterd en een grote vrachtauto komt met veel gerucht tot stilstand. De chauffeur roept: "Do you want a lift Sir, or are you enjoying the countryside?"

Wat zeg je zo gauw in zo n geval. Je bent verrast en je realiseert je plotseling: "Indeed, I am enjoying the countryside".

Maar wat een mondvol. En dat woord "countryside": de natuur, mooi weer, een vriendelijke kerel daar in die grote vrachtauto, allemaal countryside waarbinnen de menselijke zaken zo prachtig in elkaar passen. Je zegt dan wat verbouwereerd en ook om toch maar wat te zeggen: "No, thank you".

"Good bye, Sir", is zijn prompte antwoord. En dan brult de motor en komt de wagen weer op gang. En die beste kerel met wie je toch zo graag eens had willen praten, verdwijnt als de wind. Je had hem na willen roepen; "I want a lift", eenvoudig om dat stuk countryside in de cabine te enjoyen.

Dan naar het noorden door de uitlopers van de Brentans en het begin van de Quantocks, twee heuvelruggen die niet zo bewerkelijk zijn.

De mooie avonduren verlokken mij tot verder lopen, met als gevolg dat ik in een sterk heuvelachtig gebied terecht kom, met vrijwel geen plat stukje grond en een "dichte" bebouwing, waar je overal in het gezichtsveld van een huis ligt.

Het begint echter donker te worden en er moeten spijkers met koppen worden geslagen. Van weifelen wordt je ook niet wijzer en dus stap ik pardoes over een hekje heen en ben dan in een weetje dat alle comfort biedt.

Wat is er nu eigenlijk wat niet kan? Niets! Ook dat is "Countryside."

De vos van 20 mei.

Het slapen gaat hoe langer hoe beter. Wakker worden 's nachts is er bijna niet meer bij en vroeg ontwaken heeft het voordeel dat je nog een tijdje kunt blijven liggen en je verwonderen kunt over de deugd van het dons.

Koel, zonnig weer met veel wind, uitgerkend om te wandelen.

Het schiet hard op. Voor je het weet is er weer een kaartblad afgewerkt. De Quantocks zijn nu echt begonnen. Van de nabijheid van de zee is in dit heuvelland met heel lichte beukenbossen weinig te merken.

Op de weg ligt een heel vers slachtoffer van het vroege autoverkeer. Het is een grijze eekhoorn. Dit soort is afkomstig uit Australië en verdringt het roodbruine soort dat hier inheems is. De grijze is groter; dit exemplaar weegt zeker tegen de kilo. Ik til hem bij de punt van zijn staart op en werp hem in een droge greppel. Beesten die pas verongelukt zijn geef ik altijd een stille rustplaats aan de kant van de weg. Voor een echte ter-aarde-bestelling heb ik geen tijd.

Over een prachtig weggetje dat ik maar "de weg van het nieuwe leven" noem, doorgelopen naar Florey, een bijzonder adellijk dorp. De inn daar is heel sterk in printen. Een ervan, een jachttafereel boeit mij bijzonder. De vos - natuurlijk de vos - heeft nog net kans gezien om aan de meute te ontkomen. Hij sprong daartoe op een roeibootje waarmee een oude vrouw juist een aantal ganzen, in hokken opgesloten, naar de overkant van de rivier vaart. Een totaal monsterverbond. De honden weten er geen raad mee en springen maar een beetje op de wal in

het rond. De achtereenvolgende paarden komen zo abrupt tot stilstand dat de ruiters met een wijde boog de rivier inschieten. De jagermeester, de beste ruiter van allemaal, kan zijn paard nog wel in toom houden, maar krabt zich toch ook wel achter de oren.

Het is een van die gecompliceerde situaties welke het gewone leven eigenlijk aan de lopende band scoort. De vos boven op de ganzenhokken heeft alle reden fijntjes te lachen. De jagers zijn het ergst de sigaar. Alles bij elkaar is het een stukje levenswijze zelfspot, waardoor Engeland een stevig evenwicht bewaart.

De baas van de inn, de landlord, is aan het tuinieren. Heel Engeland is betrokken in een groente-productieslag vanwege de duurte van dit artikel. De warenhuizen leveren bereidwillig de pakjes zaad. Maar voordat dit zaad een eindproduct geworden is moet er nog heel wat gebeuren.

Wind van de vlakte.

De verdere tocht bestaat uit stijgen en dalen en dan komt er een stuk met heel hoge wallen aan weerskanten van de weg. Op het eind ervan staan lichte beuken. Daarachter is het blauw van de lucht. En dan openbaart zich plotseling een geweldig vergezicht. Bridgwater! De vlakte, de zee, en daaroverheen Wales! Ik voel mij een veldheer die een stad veroveren moet, die inmiddels al gevallen is. Dat zijn de krijgslieden die de meeste standbeelden krijgen.

Welbeschouwd had ik het kunnen weten dat dit uitzicht komen zou, want de wallen waren zo hoog. Er is hier meer bescherming nodig dan elders. Dat duidde op een heviger wind, vanuit de vlakte! Er zit een heel logische opbouw in het landschap. Je kunt er eigenlijk niet genoeg naar kijken.

Bridgwater al zo dichtbij.

Ik daal af in de vlakte en vind een onderkomen in een boerderij van begin 1400. Deze heeft onmogelijk veel kamers en een bakoven die aan de buitenkant uitgebouwd is. De veehouderij zal daar moeten worden afgezworen omdat de melktank er niet meer komen kan. De boer zal zich aan de vetweidehouderij en de schapehouderij moeten wijden.

Geitenmelk.

De volgende dag is Bridgwater nog maar 7 km. Op weg daarheen zie ik een bordje "geitenmelk". Dat slaat in. Ik kan daar niemand vinden totdat ik, na enig zoeken, in een duistere stal op het achtererf een jongen ontdek. Hij kijkt wat ongelukkig, zegt niets en staat heel stijf. Het blijkt dat hij over iets heen staat. Daaronder wordt nog wat gescharreld. Het blijkt een vrouw te zijn, zeker zijn moeder. Mijn eerste gedachte is dat zij een hond staan te trimmen, maar er wordt een geit gemolken. De jongen moet zich voor schooltijd nog even nuttig maken door erop te gaan zitten, de enige manier schijnbaar om de geit melkbaar te krijgen.

De moeder is uiteraard heel vereerd door mijn voorliefde voor geitenmelk en ik zou maar even voorin het huis plaats nemen. Daar zal de melk wel komen. Ik ga in de kamer zitten en wacht. Na een tijdje komt er een mevrouw aan zonder melk. Zij doet nogal verbaasd. Het is namelijk de buurvrouw. Uit de ruime keuze van deuren had ik een verkeerde gekozen. Ik weer naar buiten naar de echte mevrouw die mij al vol ongeduld staat op te wachten, met een carton geitenmelk. Zij is niet zo verbaasd, want dit is wel eens eerder vertoond. Een geit is een onberekenbaar dier en allen in haar omgeving hebben daarvan iets te pakken, de zenuwen zijn er altijd gespannen en als er slechts af en toe een raar ding gebeurt mag je al heel blij zijn.

Een pint geitenmelk kost 24 pennies, dat is tweemaal zo duur als koemelk. De vrouw melkt 9 liter per dag en is er best content mee. Zij koelt en verpakt de melk, die voor het grootste deel door de clientèle afgehaald wordt. "Dairy goats. Easy to digest". Terwijl ik de melk uit het carton drink zie ik op het witte meertje voor mijn neus wat zwarts drijven. Dat is de schaduw van de letters op de buitenkant; "contents one pint". Zo wordt mij ook daar voor ogen gehouden dat alles beperkt is en alles zijn einde heeft. Als ik verder ga vind ik dat er die dag niets meer hoeft te

gebeuren, omdat die geitemelk ruimschoots een dagavontuur heeft opgeleverd. Dat heb je met geiten. Waarom zou de duivel zich tot bokken beperken?

Bridgwater.

Er gebeurt nog wel wat die dag, namelijk dat ik Bridgwater vroeg bereik en al voor twaalven de post kan halen. Daarmee ga ik zeer gelukkig naar het beste hotel ter plaatse, met een riante family-lounge, alwaar een pot koffie ter tafel komt en dan maar lezen. De sprookjes breken los. Wat mooi om eens op een grote afstand van het verzendadres te zitten. Het keuvelen leent zich voor alles maar het schrijven leent zich blijkbaar alleen voor de betere zaken. Je moet de pen ervoor oppakken en je moet ervoor gaan zitten. Ik ga er dan ook altijd echt voor zitten als ik een brief lezen moet.

Bridgwater, ik heb er twee nachten geslapen en mij een burger van de stad gevoeld. Dat komt ook doordat de plaats niet groot is en heel duidelijk in verbinding staat met de zee. Dat heeft het met veel Hollandse steden gemeen. Het heeft een benaderbaar karakter, alles is anders dan "bij ons", maar het ligt nog binnen het bereik van ons begrip.

Op de zondagmorgen praat ik een tijdje met een old-soldier aan de oever van de Parrett. De rivier stroomt naar het westen, naar zee. Daar zien wij een oude spoorbrug, een rijtje vervallen huizen, een gesloten steenfabriek, wat pakhuizen, afbraak en verwilderd land. Van Gogh heeft daar niet geschilderd, maar het is net of hij daar allerlei schilderijen heeft neergezet. Blauw, rood en wit, alles glashelder in de klarelucht. Er mogen nog 13 andere Bridgwaters en Bridgewaters zijn in de wereld: dit is de moeder, de eerste en de enige echte.

Raak vaderlands.

En buiten de stad is de zomer aan het losbarsten; de meidoorn is in bloei geschoten. Ik maak plannen om de volgende weer twee dagen vrij te lopen voor de viering van mijn verjaardag op 29 mei. Nu ik toch vroeg in Bridgwater ben is het goed alvast een stuk te lopen, zonder rugzak. Dat gebeurt dan ook op zondag. Met de bus noordwaarts naar Burnham-on-Sea, een 13 km. Een dagje aan zee.

Het strand is er breed en wat slikkig. Het is hier eigenlijk nog niet de volle zee, maar een baai waar de Parrett in uitstroomt. Er staat een baak met een reddinghuisje op het strand en ik krijg even de illusie op het Boschwad (ten zuiden van de Rottumerplaat) te lopen, temeer omdat ik slib aan de benen heb. Hier is eens een doller rit met een auto over het strand gemaakt, die prompt bleef steken. De helft steekt nu nog boven het zand uit, maar het portier staat uitnodigend open. Je kunt er op handen en voeten nog inkruipen.

De man in de theetent weet wat long-distancewalking is. Hij kwam in 1945 als krijgsgevangene uit Polen naar Engeland gelopen, zig-zag ter misleiding van anderen die zijn Heimfahrt nog niet goed vonden. Ik heb deze uitdaging naast mij neer gelegd.

Het is eigenlijk merkwaardig dat het Engelse zeefront zo volgebouwd is met huizen in pasteltinten. Alsof de Atlantic daar vriendelijker is dan de Noordzee bij ons.

Ik loop terug naar de stad door het gebied dat mij op de kaart al zo boeide. Het is namelijk een laagvlakte die aan drie kanten door lage heuvels omgeven is, een hoefijzervormige baai, stroomgebied van enkele riviertjes. Dat gebied maakte op de kaart een "veenkoloniale" indruk. En warempel: er zijn kanaaltjes en slootjes met een zekere regelmaat. Ik wil mijn hart daar eens ophalen aan een stukje cultuurtechniek. Daar schijnt nog Hollandse waterstaatkunde aan ten grondslag te liggen. Niet dat Hollanders daar de werken hebben uitgevoerd, maar het gevolgde systeem lijkt heel veel op dat van Cornelis Vermuyden in de Fens in oost-Engeland.

Het gebied doet inderdaad Hollands aan. Er zijn weiden en sloten, maar deze laatste zijn als erfafscheiding blijkbaar toch niet voldoende bevonden, want naar Engelse trant werden er nog heggen langs gepoot. Wel hebben de wilgen ook daar een grijsgroene kleur en wuiven in de wind

en joelen de weidevogels. Het is raak vaderlands.

De benen en het criterium.

Een ander punt van eigen huize: mijn benen. Reeds in St. Columb Major, twee weken geleden, kreeg ik onverwachts kramp in de benen. Op diezelfde dag nog werd het smeermiddel Ellismans ingezet. Niet zonder baat, maar het spoken ging toch door. Ik ben die zondag van Burnham-on-Sea zonder rugzak in steviger tempo komen teruglopen dan ik gewend was met rugzak. Het gevolg was dat de onderdanen stevig protesteerden. Later heb ik dit bedacht: loop altijd gelijk. De normaal geworden manier van lopen is: 9.2 kg op de nek, wat voorover, niet te haastig, wat afgeremd. Daarop moeten de spieren zich instellen. Nu zijn er altijd spieren in het lichaam die deze zeldzame selectie van voorwaarden nog niet meegemaakt hebben en die zich dan laten gelden. Zijn ze er eenmaal aan gewend, treiter dan geen andere spieren door de voorwaarden te veranderen. Gewoon met alles doorgaan. Dat heb ik sindsdien gedaan en toen ging het redelijk en dat is zo gebleven. Het is wel merkwaardig dat John Hillaby, de Internationale Europa- en Centraal-Afrikaloper in Bristol een paar dagen niet van zijn bed kon komen.

In Schotland zou ik later iemand spreken die zijn poging om naar John o' Groats te lopen ook in Bristol moest opgeven. Daar werden zijn benen loodzwaar en weigerden verdere dienst. Ergens schijnt hier dus wel een geheim criterium voor tot dusver geheim gebleven spieren te liggen.

Per tandem.

Die nacht slaap ik in de open lucht in een bos tussen de Blue Bells. De dieren van de nacht zijn de vleermuizen en de uil, de dieren van de vroege morgen de koekoek en de specht. John o' Groats is bij mij op bed gekomen die nacht. Door de ontdekking hoe ik met mijn benen om moet springen heb ik een soort zekerheid gekregen dat ik het halen kan.

Even van de grote weg afgeslagen naar het dorpje Churchill dat iets met Sir Winston te maken heeft, namelijk dat een van zijn voorvaders van moeders kant daar in de middeleeuwen eens een huis bezeten heeft. Als ik op de stoep van het kerkje ga zitten komt er een meneer aan, waarschijnlijk een vicaris, wiens gezicht geheel opheldert als hij van John o' Groats hoort. Hij zou wel meewillen, maar voegt de daad niet bij het woord.

Toch is hij de eerste die het gezegd heeft, maar ook de laatste en hij zei het maar één maal.

Onderweg zit ik nog wat te schrijven. Met een bocht in de regel ga ik om een Lieve Heersbeestje heen, dat over het papier heenkruipt om te zien of de geest van de countryside er wel in zit.

's Avonds, een kilometer van de hoofdweg af, vind ik een prachtige kapschuur. De zoon des huizes is juist met een vriend op een tandem van John o' Groats naar Land's End komen rijden ten behoeve van het fonds voor blindengeleidehonden. Wij kijken elkaar wat verrast aan.

Op een klein achterwegje tijdens een wandeling in de gouden avonduren krijg ik de zekerheid dat een mens op de hoofdwegen zijn dag in zonde doorbrengt.

Naar Chepstow.

De volgende morgen zit ik al heel vroeg ter hoogte van het dorp Barrow Gunny bij een autobushalte. Bristol moet verkend worden i.v.m. de verjaardag op 29 mei. De countryside zal in de komende dagen slechts gedeeltelijk kunnen worden gediend. Het gedragspatroon zal wel een ruk naar het normale moeten maken. Dan komt de bus die mij bliksemsnel én hoog door de buitenwijken van de stad naar het centrale busstation voert.

Een ánder leven, maar niet minder. Heeft er wel ooit iemand een prettiger vooruitzicht

gehad als ik op dat moment? Het gemengde karakter van de komende dagen blaast een zekere energie in mij en ik doe overal waar ik maar kom, vlug zaken. De bedoeling is Bristol - Chepstow nu al te lopen om de volgende week een dag vrij te hebben.

De rugzak gaat in het bagage-depot. Ik zit nog even in een minimaal parkje en kijk toch wel vergenoegd naar het liefdesspel van enkele doffers. Eén is wat kreupel maar draait nog dapper mee. En dan, per bus in 50 minuten, over de Severn naar Chepstow, het traject dat de volgende dag, zonder rugzak een volle dagmars zal wezen.

Op de tourist-office acteren twee vrijwillige dames, die van ganser harte de nature-trail (natuurpad) naar Tintern Abbey aanbevelen. Dat loopt 10 km naar het noorden, "a very nice walk, all Blue Bells", zoals hun eigen ervaring luidt van de voorafgaande zondag.

Op een heuvel langs de Wye ligt het langgerekt kasteel uit de tijd van Willem de Veroveraar. Stenen en nog eens stenen. Met bezorgdheid denk aan de vergankelijke steentjes van de Menkemaborg te Uithuizen. Wat wisten de machthebbers van toen de strategische punten uit te buiten.

In de Wye, die Chepstow aan drie kanten bespoelt, is een tijverschil van 40 voet en een stroom van 10 mijl per uur.

Het museum is bepaald aandoenlijk. De entree alleen al. De toegangsprijs is voor volwassenen 14 pence en voor kinderen 7. Ik betaal 14, maar krijg er 7 terug. Ik wijs erop dat ik de volwassen staat reeds bereikt heb. Een dame van mijn leeftijd zegt met een vriendelijke oogopslag tegen mij: "No Sir, you are a senior".

Ofschoon dat pas over 4 dagen het geval zal zijn, zie ik er van af om haar tegen te spreken.

Als je daar een uurtje vertoefd hebt voel je je een burger van Chepstow en ten volle gerechtigd op straat te paraderen.

Bij het kasteel werd in 1913 al een film gemaakt van een zwaargeschminkte Ivanhoe.

J. Townsend.

Wat heel erg in mijn kraam te pas komt is het pamflet van J. Townsend, waarin deze onder het hoofd "Pedestrianism" bekend maakt dat hij op 11 juli 1825 zal lopen van Abergavenny naar Monmouth, twee maal vice-versa en dan nog een toeslag, d.w.z. 66 mijl op een dag (met een rust van 2 minuten) en dat 6 dagen achterelkaar.

"No man ever performed such an astonishing feat before".

Tegenwoordig kan men door de T.V. de belangstelling van de hele wereld in één klap trekken, maar hij moest het bij stukken en beetjes doen en begon maar met dat heel kleine stukje van Wales, vlak bij huis. Het is geen weddenschap, maar iedere gift zal toch wel in dank worden aanvaard.

Hij doet het "alleen maar om te laten zien wat hij kan".

Dat is tenminste recht voor de raap. Met zo'n ongecompliceerdheid ben ik eigenlijk schoon verlegen. Ik heb enkele pagina's nodig om het "waarom" uit de doeken te doen en dan nog niet eens geloofwaardig. Er ligt echter een geducht wandelstempel op dit gebied en dat is mij een hart onder de riem.

In een oud straatje vind ik een modern B.B. De baas heeft er zelf vijf jaar aan gewerkt. Heel geraffineerd heeft hij de kamertjes met allerlei hoeken in elkaar laten passen. Maar aan de spiegel moest wel een waarschuwing worden gehecht: "Watch your language", want de gefluisterde geheimtaal klinkt er kamersver. Gasten die het huis verlaten beginnen ermee op straat eens heel diep adem te halen en hard te hoesten.

In de kerk klinkt 's avonds orgelmuziek. Er is een grafzerk waarop een ridder ligt, in volle wapenrusting. Het beeld is geveerd en wel zo natuurlijk dat er een bordje bijstaat; "Don't touch". Iedereen krijgt namelijk de neiging hem even aan de neus trekken.

Naar Bristol.

De volgende dag te voet naar Bristol. Over de Severnbridge in drie kwartier, vlugger dan ik dacht. Wind van opzij. De brug begint aardig te schudden als er zich zwaar verkeer op stort; het lopen daar moet wel even wennen. In de lucht rondom hangen zware buien, maar ter plaatse is het droog. Over de zandbanken in de rivier beneden - de vloed komt op - schuimt de branding. Je komt wel doorgewaaid van die brug af, vol moed voor het volgende eind, naar de stadsgrens van Bristol.

Daar pak ik de bus en ga bovenin zitten op het voorste bankje, zodat ik ontspannen en wel naar het centrum wieg. In de stad ontmoet ik een voor mij geheel nieuw type Engelsman. Het is een heer die erg lichtvoetig op weg is naar zijn pub.

"Zes jaar in de oorlog gezeten van 1939 - 1945".

"Toe maar", denk ik "dat is bijna de volle mep".

"Army, Navy or Air-force" vraag ik.

"No, in business".

In het nieuwe winkelcentrum Broadmead koop ik een nieuwe regenbroek en een paar schoenen, mijn tweede paar voor de volgende 500 km of meer.

Mijn pet ben ik kwijtgeraakt bij de Severn-bridge. Moet ik een nieuwe kopen? Als natuurmens moet je daar toch buiten kunnen. Maar je kunt eens wat tegenkomen waarvoor je je pet wil afnemen en dan moet je er wel een op hebben. Een bloot hoofd is heel wat anders dan een ontbloot hoofd. De entourage speelt ook mee bij het bepalen van de eigenlijke betekenis van iets. Bij "buien" en "opklaringen" is het min of meer net zo. Als er een bui voorspeld wordt kun je zeker op twee opklaringen rekenen, ervoor en erna. Terwijl een opklaring altijd ingeklemd zit tussen twee buien. Zwartkijkers met een ochtendhumeur die zo graag over buien praten hebben dus feitelijk met twee maal zoveel opklaringen te maken. Inhoudelijk hoeven zij niet zo zwartgallig te zijn. Maar is dat gezicht dat zij er bij zetten.

In een kerk zit ik een tijdlang bij een tombe voor Edward Colston overleden in 1721. Een nauwkeurige opsomming van instellingen die hij steunde, laat zien dat hij een weldoener was. Maar die waslijst was blijkbaar nog niet genoeg. "What he did in silence is believed to be not inferior to what he did in public". Hij ligt er levensgroot bij. Hij heeft zijn tombe typisch zelf betaald of laten betalen door een instelling welke hij subsidieerde. Hij houdt een hand onder het hoofd en trekt een zorgelijk gezicht. Een generaal of admiraal ligt gestrekt op de rug: "gedane arbeid." Colston dubt echter voort. Hij hoort daar niet thuis.

Op straat zie ik een monument voor het Gloucestershire Regiment, ter herdenking van de oorlog in Zuid-Afrika. Wat een doden! Maar toen ik jong was hadden wij thuis een encyclopaedie met een aparte bladzijde, gewijd aan "De helden van Zuid-Afrika", Kruger, de Wet en Botha. Later kwam Pieter Maritz daar nog bij. Ik merk nu dat die herinnering nog niet versleten is. Monumenten voor de Boer-War bekijk ik altijd wat dubbelhartig.

De birthday.

Zaterdag 28 mei ontmoet ik mijn Vrouw in Bristol. Wij winkelen en trekken daarna per auto het land in, door de Mendip Hills naar Cheddar. Maar voordien rijden wij nog even langs de boerderij waar ik overnacht had, waar de zoon des huizes op een tandem van John o' Groats gekomen was. Maar zo vanuit de auto, op klaarlichte dag is die riante slaappleaats niets anders dan een stel schuren waar niets bijzonders over te vertellen valt. Wat is dat nou? Ook de kathedraal van Wells doet onwennig aan. Heb ik al zozeer mijn eigen wereld gekregen?

Op een voetbalveld étaleer ik mijn verjaardagscadeau: een lichtgewicht nylon tent met ventilatie, geschikt voor twee personen. Hij staat er mooi bij en is een wonder van vernuft, maar hij is nog niet op waterdichtheid beproefd. Het gewicht is 1700 gr. compleet. Goed voor twee personen dus.

De 29 ste mei wordt in een B.B.-huis in Littleton ingeluid met een heel mooie tekening van de jongste telg des huizes met "Happy Birthday" erop. Het feest is begonnen. Het belangrijkste onderdeel daarvan is het birthday-dinner, toegankelijk voor familie en vrienden die toevallig met vakantie in Engeland zijn of daar expres naar toekomen.

Dat zijn er zes, wij zijn dus met zijn achten. Het diner zou in Bath worden gehouden Bath kenden wij van een jaar of zes terug toen wij 's avonds eens op zoek waren naar een B.B.-adres, zonder succes evenwel. Wij reden toen steeds maar door straten met fraaie Georgian huizen. Dat Bath maakte op mij in het gedempte avondlicht een indruk van onmetelijke deftigheid. En toen bij het uitzetten van de tocht bleek dat ik in de buurt van Bristol mijn fatale leeftijd zou bereiken, wilde ik Bath de eer gunnen van de viering. Maar een goede relatie die de situatie ter plaatse als zijn broekzak kent, besprak niet een hotel in, maar even buiten Bath, op een plaats waar de Avon opgestuwd wordt en de hele nacht het geluid van vallend water te horen is. Of dat een kenner is!

's Morgens bezoeken wij de Romeinse Baden. In de Pumproom (waar de bron is) drinken wij een glaasje geneeskrachtig water, en daarna moet ik wel even op een bank gaan zitten. Zo'n officiële bezienswaardigheid, al die fototoestellen, al die mensen met hun kersverse kleren, dat alles schiet mij plotseling loodzwaar in de benen. Ik denk aan mijn nachten, mijn weiden, mijn bomen, mijn hemel en wind en het wordt de hoogste tijd voor een kopje koffie. Dat zal dan nog wel in het mooiste en deftigste hotel van Bath gebeuren om het verjaardagsfeest die middag rondborstig tegemoet te kunnen treden. Maar in dát hotel zijn ook geen wuivende vitrages die in het hotel mijner dromen altijd zacht opbollen en omlaag zijgen. Bath is die morgen heel bleek in het schelle licht der populariteit.

Het diner verloopt best. Met de borrel moeten wij even wachten tot 6.30 uur, zodat wij wel een wijle zitten te grommen, maar dat gaat op het goede moment direct over.

Acht man totaal, net niet teveel. Iedereen kon met iedereen praten. Wij kunnen ons voldaan voelen in alle opzichten.

Hoofdstuk II.

WALES.

31 mei 1 juni.

De volgende dag, 30 mei, gaan wij gezamenlijk naar Chepstow, dat al eerder van mij alleen een beurt gehad heeft.

Daar wordt de verjaardagspost gelicht en recht hartelijk gelezen. Ook breng ik daar mijn rugzak op een nieuw en lichter gewicht. Het kookgerij gaat terug naar Holland. Er komt een grote lap plastic van 2.5 bij 2.5 m bij, zodat de zak van Mrs. Grace grondzeil kan worden. Alles bijelkaar scheidt het twee kilo aan gewicht, dit alles ten behoeve van de benen die de eerste schrik blijkbaar te boven zijn en zich goed houden.

Die dag maken wij gevierden een wandeling langs de Wye naar de abdij-ruïne van Tintern, over het natuurpad tussen de Blue Bells. In het theehuis bij Tintern zit je, zoals je dat altijd doet bij kathedralen, te puzzlen over de vraag welke macht, inzet en toewijding vroeger dergelijke gebouwen tot stand deed komen.

Op 31 mei een ruk verder, van Tintern Abbey naar Redbroek, een 7 km ten zuiden van Monmouth. Het pad loopt pal langs de rivier en daar worden wij ingewijd in de geneugten van het zalmvissen. Dat is voor alles een stil geluk. Het op de wal brengen gebeurt met heel veel beweging, maar geen misbaar. Wat daarna komt is de eeuwige stilte zelve. De visser staat weer te vissen en de zalm hangt met een touw om de staart aan een boom. Een vis van 6 kg brengt bruto bij een opkoper een 80 gulden op. Maar het is dan nog geen gerookte zalm die in sneetjes per ons verkocht wordt. Zalmvissen loont de moeite als je maar wat vangt. Ik ontmoette eens een oud-bankdirecteur die na zijn pensionering was gaan vissen tot diep in het hartstochtelijke. Hij bleef in geldzaken.

Die avond trekken wij terug op Chepstow waar de stoet ontbonden wordt. De verjaardag met toebehoren is ten einde.

Vóór mij de eenzaamheid waar ik zwaar tegen aanhang. Om de overgang van het luxe leven niet al te abrupt te maken tracteer ik mij die nacht nog op een B.B. Daar word ik in mijn slaap 's nachts om klokslag twaalf door mijn pensioen beslopen, geheel pijnloos.

Ik zit heel lang in het bad om het verdere leven, fris en wel, weer met beide handen aan te pakken.

Ik heb er nu vier weken opzitten en de zuidwesthoek van Engeland is afgewerkt. Het laat zich niet gek aanzien. Het "criterium" ligt achter mij. Met enige moed, beleid en trouw hoeft het helemaal niet mis te gaan. Bath met de goede bezoekers van het verjaardagsdiner was een hoogtepunt waar ik naar toegeleefd heb. Als ik nu zeg dat ik, na het vertrek van het gezelschap, weer in gewone doen kom, dan is dat "gewone doen" beslist anders dan vroeger, namelijk zonder die goede verwachting op korte termijn. Er zal zich vaker gezelschap aanbieden en de post zal blijven vloeien, maar het gerenommeerde hoogtepunt was eenmalig en dat is achter de rug. Een prettige bijkomstigheid is dat John o' Groats op het eind van de rit sterker gaat gloren en dat de andere toegezegde bezoeken ook enige glans krijgen.

Offa's Dike.

De Offa's Dike komt nu aan bod. Dat is de wal welke koning Offa van Mercia, een koninkrijk in midden-Engeland met Hereford als hoofdstad, in ongeveer 750 na Chr. heeft aangelegd om zijn gebied te beveiligen tegen de invallen van de mannen uit Wales. De wal is een 5 m hoog met een droge gracht ervoor. Waarschijnlijk heeft er destijds een borstwering van palissaden opgestaan. Dergelijke dijken varen een bekend verdedigingsmiddel; de Hadrianuswall (de Romeinse Muur) van Newcastle naar de Solway Bay, dwars door Engeland, is er het staande

voorbeeld van.

De Offa's Dike loopt ongeveer langs de hele tegenwoordige oostgrens van Wales. De rivier de Wye vormt de grens in het zuiden. De wal is op veel plaatsen nog heel goed te herkennen "alsof hij gisteren is aangelegd". Waar hij verdwenen is loopt het voetpad (Offa's Dike-path) door velden van schilderachtige kwaliteit. Het is aannemelijk dat de wal voor alles een grensafbakening is geweest, meer dan een verdedigingsdijk, eerder een daad van vrede derhalve dan een daad van oorlog.

Het was natuurlijk uiterst moeilijk zo'n dijk zo met manschappen te bezetten dat iedere aanval zou kunnen worden afgeslagen. Maar een doorbraak hoefde nog niet fataal te zijn, als deze maar kon worden gestopt. Zelfs de Romeinse Muur was niet waterdicht, maar het systeem van verdediging hield in dat een doorgebroken vijand in het achterland kon worden opgevangen, zodat een doorbraak uiteindelijk geen voordeel meebracht. Dat de dijk als grensafbakening van grote betekenis was, blijkt uit de bepaling dat de boeren van weerskanten van de dijk hun vee niet aan de andere kant mochten laten weiden. Vond een overtreder bij daarop volgende gevechten de dood dan kreeg de dader niet de zwaarste straf, maar hij bleef ook allerminst straffeloos. Voor de dode kon niet meer het volle pond aan vergelding gevraagd worden, omdat hij zelf schuld had; hij had aan de andere kant niets te maken.

Rolls.

Op 1 juni noordwaarts langs de Wye.

De rivier stroomt dartel en de vissers slaan zo af en toe hun lucratieve slag. Een paar omgewaaide bomen heeft men rustig laten liggen ter verhoging van het element "natuur", die zich met alle macht over de volle breedte aandient. Alsof ik nooit ben "weggeweest".

Het eerste stuk van de route eindigt in Monmouth, vroeger de hoofdplaats van Monmouthshire; nu, na de herindeling van de graafschappen, van het nieuwgevormde Gwent.

Het is het waard een capital te zijn. Op het mooie, intieme marktje staat het standbeeld van een grote jongen, om zo te zien. Hij heeft tenminste een knickerbocker aan en een pet op. Het is Rolls (van de latere Rolls Royce) met een vliegtuigje in de hand, het dierbaarste kind van zijn denkvermogen. Hij was een zoon van deze stad.

Via de oude stadsbrug over de Monrow naar de Offa's Dike, die bij iedereen bekend is en heel duidelijk een voorwerp van trots. Hier strekt zich een geweldig landbouwgebied uit met grote percelen en kapitale boerenhuizen. Riviertjes met een begroeiing van kleine bosjes slingeren zich door het land. Het is een en al afwisseling en het lopen gaat hier vanzelf, alhoewel "padlopen" wel zijn eigen vermoënis meebrengt. Een wandelaar komt mij tegemoet: ik zie hem al van ver, met de gids in de hand. Wij praten even metelkaar, een stevige knaap die heel wat van plan is die dag.

Wortels voor onderweg.

In een bos biedt een welonderhouden brandgang een mooie rustplaats. Tevens ontdoe ik mij daar van een kilo Franse worteltjes. De consumptie ervan was te moeizaam om een favoriete tijdpassering te zijn; het leken wel stokjes. Naar verluidt staan dergelijke worteltjes op één lijn met kauwgum en bovendien voorkomen zij nachtblindheid, een waar ongemak voor trekkers die het van de duistere wildernis moeten hebben. Deze worteltjes stop ik onder een paar stenen, in de verwachting dat in een jaar tijds het vernietigingsproces zich wel zal hebben voltrokken. Zonder enig hartzeer neem ik afscheid van deze gezondheidsproef.

Dan verder door berg en dal, in goed tempo, want de paden zijn best en de taferelen links en rechts hartverheffend. Door een gat in de houtrand zie ik plotseling twee volbloed paarden staan, die hun smalle hoofden naar mij toewenden. Maar na een uur gaans ligt mijn koers zowat tegen de zon in, hetgeen niet kan kloppen.

De kaart moet erbij, maar de bril ontbreekt! En die komt ook niet na enig stampen op de Welshe bodem. Terug maar weer. Een boerderij staat heel uitnodigend langs de weg. Daar zal de wakkere boerin zolang op de rugzak passen.

Na een klein uur kom ik weer in het cultuurbos en loop zo op de rustplaats af, in het rotsvaste vertrouwen dat de bril er nog wel zal liggen, want welke sterveling zou zich daar over die bril ontfermen. Wel eksters, die pikken glinsterende voorwerpen op om hun nest ermee te versieren. Een gebrild nest is het toppunt. De bril ligt er nog, heel natuurlijk, met de beide glazen tegen het gras gedrukt. Een stang is opgevouwen, maar de andere steekt recht omhoog als een armpje, alsof hij daarmee wilde zeggen: hier is het, help mij.

Weer zweer ik de dure, maar allengs wat inflatoire eed, zoals dat te doen gebruikelijk is. En weer komen er schuldgevoelens op, omdat ik de zegen van zo'n redding zonder enig exaltisme aanvaard. Wel zegt mijn geweten mij dat de worteltjes een beter lot verdiend hebben dan zo maar weg te rotten. Ik haal ze dan ook weer te voorschijn en begin er zorgvuldig aan te knagen. Wat een tijdverdrijf. Ik ben er heel content mee, al kost het mij extra adem en al kan ik nog niets ontdekken van een verbetering van een eventuele nachtblindheid. Bij houderige worteltjes moet je eerst geduld leren oefenen en daar zorgt een verloren bril wel voor. Het leven sluit weer als een bus.

De lady van de rugzak schenkt twee koppen thee in en is overigens ook heel vief, want op mijn 65 ste verjaardag is zij 60 geworden. Wij hebben dus hetzelfde gesternte te prijzen.

Verderop passer ik een royaal veldje fluitekruid in de berm. Door het witte kantwerk van de bloemen schijnt de gouden avondzon. Het is alsof alle tevredenheid daar te bloeien staat.

White Castle.

De volgende morgen passeer ik een brede dreef in een bos, waar een complete pic-nicset staat, d.w.z. een tafel met banken. Dat zie je niet zo vaak. Ik maak er dan ook een rijk gebruik van door brieven te schrijven. Om 7 uur passeert er een dame, geheel in het wit met een witte hond. Het is één sprookje al sprookje. Na een praatje nodigt zij mij uit mee naar huis te gaan om te ontbijten; haar man zal inmiddels ook wel present zijn. Na een kwartier zijn wij er en dan wordt de dag opnieuw begonnen met een ontbijt. Het echtpaar is afkomstig uit Oost-Engeland en is daar met pensioen neergestreken. Wat hebben zij het daar goed gevonden! Zij sturen mij alvast een ansichtkaart naar John o' Groats.

Beter te vroeg dan te laat.

Verder maar weer door echt adellijke dorpen met mooie kerken, mooie inns en wat al niet meer aan moois. Op de weg naar White Castle word ik ingehaald door een rijdende bakery-shop. Hij is al een heel eind voorbij als ik mij realiseer wat voor banketbakkersparadijs zich daar uit de voeten maakt. Ik roep, maar hij rijdt door. Dan stopt hij bij een boerderij. Ik zie de man tussen het huis en de auto heen en weer lopen. Met stevige pas nader ik aanzienlijk en ik zie de man nog een keer. Hij is bijna onder roepafstand. Ja, en dan rijdt hij weg, eerst langzaam, later wat harder. Ik begin panisch te schreeuwen, maar zwijg beschaamd. De auto is weg, voorgoed weg. Maar wat er in die korte tussentijd mij aan rose tompoesjes voor de geest gekomen is steekt niet nauw. Wat kunnen die je toch van streek brengen. Het was een kort maar afschuwelijk hevig intermezzo.

Daarna moet ik weer oog krijgen voor de witte meidoorn van White Castle. De ruïne imponeert mij door zijn ontzaggelijke afmetingen, een soortgenoot van het kasteel te Chepstow.

In Slangatloch - Lindgood - zo af en toe noem ik even een naam om te laten zien dat het hier inderdaad nog steeds om de aardse, bewoonde wereld gaat - neem ik een high tea in een prachtig huis in een prachtige tuin. In de kamer waar ik in toegelaten word, staan drie witgedekte tafels. Ik kijk naar buiten in de tuin en krijg de neiging daar nooit meer weg te gaan. Zo'n rust en zo verschrikkelijk mooi dat je je er klein bij voelt. Dat komt ook omdat er binnen zo'n diffuus licht hangt, terwijl buiten in de tuin de zon hel schijnt. En misschien ook wel omdat ik een bepaalde mijlpaal achter de rug heb - mijn 65 ste jaar - met een overvloed aan rijkdom en met al

die goede mensen op de achtergrond.

In zo'n huis zeg je wel eens tegen jezelf: hier een paar maanden wonen voor het schrijven van een boekje. Maar dat kan niet, dat moet je thuis doen, niet vanwege het "oost-west, thuis-best", maar omdat zo'n heel mooi huis net even buiten handbereik moet blijven. Voor een boekje heb je verre bronnen van inspiratie nodig.

Als ik het huis verlaat sta ik even naar de weg te zoeken. De keus is nogal groot. Twee heren assisteren mij in het beraad, maar als ik laat blijken wel op meer manieren zalig te willen worden, prikken zij mij heel stevig op de Offa's Dike vast.

Gelijk hebben zij, het is een juweel, eindigende in een slaappleats waarvan de goegemeente zou zeggen; dat bestaat niet, een peluwte van mollig mos en een gordijn van blaren! En dan nog een ruisende beek met step-stones als wastafel en een ijzerdraad om de schapen op een afstand te houden. Er zweven wat kleine mugjes rond, die nog net geen kwaad doen.

Zwarte bergen.

De volgende dag naar Pandy, waar vier inns zouden zijn, maar ik zie er slechts twee die ook nog dicht zijn. Een kruidenierswinkel moet de honneurs waarnemen. Het is warm en ik moet naar de Zwarte Bergen vandaag.

Ik volg een pad met een gemeentelijke wegwijzer. De aanwijzing luidt: 1.6 km. Dat is een "mijl", vertaald in de thans gangbaar wordende kilometers. Nu heeft een "mijl" in Engeland veel overeenkomst met "het stijf kwartiertje" bij ons. Rekbaarheid is de voornaamste eigenschap. Je moet die 1.6 km dan ook nooit nameten.

De wegwijzer heeft maar één arm, de andere is er afgebroken. Er is in Wales een nationalistisch streven dat het niet zo erg met de toeristen op heeft en hun af en toe een stroobreed in de weg legt.

Voor mijn tocht over de bergen wil ik mij nog van drinkwater voorzien en tank bij de farm "The three wells". Ik heb maar één van de drie bronnen nodig en kies die welke als een waterstraal via een rubberslang uitmondt in een oude badkuip van spierwit émaille, met de kranen "hot" en "cold" er nog aan.

Over het pad naar Hathershall. Het waait fris daarboven. Geelbruine bergen en rechts het dal met het groen van een welige landbouw in alle toonaarden. Bovenop de heuvelrug staan schapeschutten, een borstwering van heidestruiken tussen gaas geklemd, zodat de ooien met hun lammeren in de luwte kunnen liggen.

De flanken der bergen vertonen allerlei tinten groen en bruin al naar er afgegraven is en er zich water in de grond bevindt. Een bont patroon.

Op de top staat een pyramidale steen van de driehoeksmeting met daarop een eikeltje, het embleem van de Ramblers Association. Dat beeld spreekt mij aan. De trots straalt ervan af en raakt ook mij. Het werk mag gezien worden. Als er iemand bij mij geweest zou zijn zou ik mij op portret hebben laten zetten naast paal en eikel.

Links is het dal van Llantony met de ruïne van de abdij. De bergflank aan de overkant ligt in de schaduw en ja: "De zwarte bergen" (Black Mountains), donker, dreigend en massaal. Alleen een heel speciale belichting rechtvaardigt deze naam, maar dan ook heel overtuigend.

Ter hoogte van de abdij ga ik naar beneden, een afdaling die gauw gedaan is bij deze hoogte.

In Llantony.

Wat is het toch een mooi wandelland. Echte moordpartijen in zwaar terrein komen er niet voor, althans niet bij dit weer.

Dan naar de Abdij. In een kelder is een café ingericht, waar ik induik. De rugzak blijft uiteraard steken zoals dat bij oude gebouwen past. Daar moet ik de volgende morgen om 10 uur

mijn tochtgenoot voor de komende twee dagen ontmoeten.

Het is schemerig en er wordt wat gemompeld. Een oude meneer heeft het over regen. Savoureeer een echte filter koffie en staar automatisch in het lichte trapgat, waarin af en toe het silhouet van een gestalte verschijnt. Zo zou mijn tochtgenoot ook wel eens kunnen komen opdagen. Ik zit daar per slot van rekening ook al een half etmaal te vroeg te wachten. En juist als ik achter een pintje bier ga zitten om de tijd wat te doden, vult het trapgat zich met iemand die met een zeer goed leven bezig is, gevolgd door zijn vrouw. En ja hoor. Wij zien elkaar, wel aangenaam verrast, maar zeker niet verwonderd. Je hoeft onder gelijkgestemde mensen eigenlijk geen afspraak te maken. Als je op de vraag: "Wat zou ik in zo'n geval doen", maar hetzelfde antwoord geeft: "In het dichtstbijzijnde café kruipen en de zenuwen bedaren", komt dat wel goed.

Er valt heel wat te praten, na vijf weken al. Ik slaap die nacht in hun auto met een half-open raam. Dat geldt als open-luchtslapen. Moeder Natuur kwam even kijken waar ik gebleven was, maar zij ging ermee accoord.

De volgende dag starten wij vroeg en nemen de weg door het dal richting Haye-on-Wye. Het is donker in de lucht en de top van de bergrug waarover het voetpad loopt, zit zwaar in de nevel. De atmosfeer is wat beklemd en bezonken, waar de Gospels (Evangelie) en Gospels (Evangelie) goed in thuishoren. Deze pas is "groen", d.w.z. dat hij niet door rotspartijen over de kam heengaat, maar alleen door groene grasvlakten van de meest verscheiden vorm. Grijsachtige lucht met jagende nevels, af en toe een schijntje zon. Wat zijn wij volop bezig ons te enjoyen in the countryside. De afdaling is lang, maar gemakkelijk.

In de namiddag komen wij in Haye-on-Wye, waar wij ons gaan vertreden bij oude boeken en antiek, om tenslotte in een café te eindigen bij een bijzondere theepot.

's Avonds kunnen wij onze ogen bijna niet geloven als wij zien welk stuk er die dag van de kaart is afgewerkt. Maar er moet wel worden bijgezegd dat de rugzakken in de kofferbak van de auto zaten.

Die nacht klettert de regen en de volgende dag miggelt het druilerig. Wij smaken het genoeg een rivier te kruisen per toll-bridge, hetgeen een halve penny per persoon kost, maar het is die twee cent wel waard.

Dan waait de lucht open en wordt het sportief wandelweer. Wij trekken omhoog langs een smal pad. Boven, op het plateau volgt de éne verrassing op de andere, karrepaden, voetpaden, door weilanden van hekje naar hekje, langs boerderijen, over varenland vol groene punten van de opschietende planten. Het jaar staat op barsten; de lucht is wit en blauw.

Zo komen wij in Gladestry waar de Hergest Ridge begint. Over die "ridge" loopt een pad met een flauwe bocht naar Kington. Het is een wandelweg die veel lijkt op de typische delen van de Pennineway: langzaam omhoog, dan een heel eind over "het dak van Engeland" en dan weer langzaam naar beneden. Het is een verlaten wereld daarboven. Op de top zijn enkele grote plassen waar de blauwe lucht zich in weerspiegelt. Dat hel-blauwe breekt dan uit het bruin-gele land ten teken dat er nog wat hogers is. Er speelt zich daar een stuk eigen leven af van grootmachten, ver van het dal, waar de mensen wonen. Eindeloze vergezichten. De horizon is wat men noemt "regenklaar".

Kington.

In Kington hebben wij Wales even verlaten en staan daar verlangend voor "The last inn of England", die potdicht is. Ik neem logies in een hotel en dan zitten wij daar als "residents" bij onze thee, ten afscheid.

Dan ben ik weer alleen. Maandag is het bankholiday - een vrije dag - en dinsdag zal het Coronation-Jubileefees worden gehouden en woensdag pas zal alles weer normaal zijn, althans voor de rambler. Die avond ben ik vroeg naar bed gegaan, na een grondige benewrijverij. Het zijn langzamerhand weer gewone benen geworden, waar af en toe iets aan mankeert, en niet meer

foute benen met af en toe een goed moment. Ik laat mijn achterland dan ook weten dat het gewoon "zenuwen" zijn geweest.

Op maandag is de post-office dicht maar ik ga er wel even heen om te zien of er zich gezelschap meldt en dat is inderdaad het geval. Wij worden ook een auto rijk en laten ons daarmee naar Knighton rijden om dan zonder rugzak een schitterend traject van 20 km naar Kington terug te wandelen. Dat lukt wonderwel, eerst een stuk over de Offa's Dike, compleet met gracht en al, onder plensbuien, maar later onder een staalblauwe hemel. Wales ligt er op zijn allerkleurigst bij.

Kington was - voorzover dat in Engeland mogelijk is - die avond in rep en roer. Er wordt namelijk een voorproefje van het grote feest gehouden: een wedstrijd van versierde kruiwagens - wheelbarrow-race - waarvoor 29 ploegen zich hebben ingeschreven. Het is een "fair sample of semi-organised chaos".

Ieder team bestaat uit een kruiwagen, een zitter en een duwer, geheel verkleed. Zij moeten een bepaalde route door de stad volgen en bij iedere pub een pint bier drinken. Strafpunten voor het overslaan en morsen. En dan maar zien wie er het eerste is.

Het feest is een schot in de roos en het is hartverheffend temidden van het publiek te staan. Op een bepaald moment zijn alle reserves weg. Dat is nieuw voor mij in Engeland en bijzonder opwekkend. Op en langs de weg is een geweldige krachtexplosie aan de gang. Niet dat iederéén ontzind is, want als ik een foto wil maken, en ik door de zoeker van het toestel kijk, voel ik dat er iemand aan het toestel komt. Het is een heer die zo vriendelijk is de dop even van de lens te nemen. Na het knippen plaatst hij die er weer op en groet mij vervolgens door zijn hoed af te nemen.

Coronation - Jubilee.

Engeland staat wel "in het teken van het feest". De straten zijn versierd met rijen vlaggetjes. In mijn hotelkamer denk ik steeds dat de wind de regen tegen de gevel smakt, maar dat is het geritsel van de vaantjes, die daarmee te kennen geven niet van dundoek te zijn.

Tweemaal heb ik iets van de voorbereidingen gezien. Eenmaal toen ik het genoeg had een dameskoortje te horen oefenen en eenmaal toen er een kindje uit school kwam met de vererende opdracht voor zes meter vlaggetjes te zorgen. Ik heb de indruk dat men het "graag gedaan" heeft, ook als er een element van organisatie meesprak. Dat was dan niet zozeer een aansporing om iets te doen, als wel een vermaning om iets niet achterwege te laten waartoe je je toch eigenlijk wel had willen inzetten.

In alle étalage's staat de statiefoto van het koninklijk paar. Elizabeth en Philip hebben zo vaak mijn blik gevangen dat zij een onderdeel van de tocht geworden zijn. Die foto- zij gezeten in een stoel, een beetje lachend, hij daarachter staande met een wat turende blik - zal ik voor ogen houden. Ik wist niet dat Prins Philip schilderde. In een winkel zag ik een kleurenreproductie van een van zijn schilderijen; het Buckingham-palace op een zomeravond. Het paleis staat temidden van donkere bomen onder een gele lucht, het ogenblik van de dag dat mij ook altijd zo bekoort. Door dat schilderij kreeg ik om zo te zeggen een nieuwe toegang tot hun statiefoto.

Als ik voorbij een winkelruit loop, zie ik niet alleen de foto, maar ook mijn eigen spiegelbeeld, als een schim daarvoor langs schuivend: een grijs hoofd, wat voorover gebogen en dan die heel dikke rugzak. En dan zie ik Prins Philip denken: als er een de koning te rijk is dan is het dat ventje daar.

Ik had hun beiden graag mijn lot voor enkele dagen gegund, maar ik weet hoezeer zij de Britten aan zich verplicht hebben door in hun statie rechttop te blijven.

's Avonds in bed, luister ik naar het krachtige geroezemoes in bar onder mij. Af en toe barst er een lachsalvo los. Tot twee keer toe wordt de pick-up in werking gesteld. Beide keren is het het Schotse "Amazing Grace". Zo te horen is het geen uitgedoofde natie daar beneden.

Naar Knighton.

De volgende dag, 8 juni, van Kington naar Knighton, het segment dat ik al in omgekeerde richting gelopen heb zonder rugzak. Tot mijn schrik hoor ik dat er helemaal geen autobus loopt. Dan maar liften. Met veiligheidsspelden bevestig ik een nogal forse driekleur op mijn rugzak. Naar verluidt is dat een tovermiddel. Maar iedereen schijnt die morgen, na drie vrije dagen, bijzonder veel haast te hebben. Niemand stopt. Een lady, die bezig is haar ramen aan de binnenkant te lappen, schudt afkeurend het hoofd over zo'n gebrek aan naastenliefde. Dan de vlag maar strijken en het voor lief nemen. Lopen maar. Komt dat omdat vlagvertoon zo gauw een "vertoning" wordt?

Maar na een paar kilometer staat er een auto aan de kant van de weg en vraagt een dame mij of ik soms een kopje koffie wil. Graag! Het is een Engels echtpaar met een Fries nichtje op de achterbank. Die heeft de driekleur gezien en haar weekhartigheid is op oom en tante overgeslagen. Dus toch nog!

Dan vraagt de oom mij of zij mij een lift mogen aanbieden naar Knighton, omdat zij door hun aanbod mij waarschijnlijk in tijdnood hebben gebracht. Op deze even onberispelijke als fijnzinnige wijze komen wij in Knighton, waar uiteraard weer koffie gedronken wordt.

Vlak buiten de plaats, aan de rivier, juist toen ik met grote gedrevenheid wilde starten, stuit ik weer op een complete pic-nicset, zo dat ik furieus aan het schrijven sla. Het stemt tot grote voldaanheid, zodat ik op peil kom voor de countryside in groot formaat.

Op de dijk.

Het is tegen zessen, de warmte van de dag is voorbij, het licht is al wat getemperd, de kleuren van het landschap verdiepen zich. Daar openbaart zich een heerlijkheid op en om het pad, waar het informatiebureau een uur geleden nog geen weet van had. Vóór mij een brede heuvel onder het avondlicht, geel-groen van de oude en jonge varens, het vee gekleurd als uit een kinderspeelgoeddoos. Het is of Offa naast je loopt en zegt: "De dijk heb ik gemaakt, hij is koninklijk".

Ik loop maar heuvel op, heuvel af en krijg oog voor heel veel slaappleatsen, maar de dijk laat mij niet los en ik loop maar door.

Tegen donker worden kom ik op een plek van "hier of nooit". De dijk en de gracht zijn compleet, begroeid met enige hoge, scheefgewaaide sparren. Het is of alle gevallen krijgers daar aanwezig zijn en zich even roeren als ik daar stil sta. Ik spreid mijn bed heel omzichtig en ga daar liggen, er diep van doordrongen op een historische plek te zijn. Ik kijk rond over de wal en daarbovenop bij een hek staat een schaap. Ik zie het silhouet van zijn kop. Die zie ik even bewegen, maar voor het overige staat het dier doodstil. Heeft het zich van de anderen afgescheiden, omdat het met de fles is grootgebracht? Heeft het soms een heimelijk verlangen een mens te worden en wil het nu eens zien hoe die het een en ander doet? Of denkt het: "Daar is een mens bezig die kennelijk schaap wil worden. Laat ik hier maar als voorbeeld blijven staan." De nachtelijke duisternis verbergt ons beiden voorelkaar, maar als ik 's morgens wakker word denk ik meteen: "o ja, dat schaap". Dan kijk ik omhoog en ik word er even koud van als ik weer dat schaap zie, alsof er tussen toen en nu geen moment verstreken is. Wat is er gebeurd die nacht?

Als ik opbreek moet ik mij echt in beweging zetten, anders had Offa's Dike mij vastgehouden.

In de Forest of Clun ligt de dijk, zonder enige begroeiing, er nog vrijwel onveranderd bij. Dat is de plek die het praedicaat verwierf: "alsof het gisteren gebeurd is". Een prachtig traject, vooral zo early in the morning.

Daar buig ik van het pad af om wat inkopen te doen in een dorp. De kruidenier, een oude baas, blijft rustig op zijn stoel zitten en wijst met zijn wandelstok aan waar alles staat. Je moet het zelf pakken. Dat is dus een halve zelfbediening.

Ik kom daar ook een dame tegen, weer zo een die het nodig vindt over de regen te beginnen die, volgens het weerbericht eerst de volgende zou gaan vallen, maar die volgens haar humeur veel eerder zal gaan acteren. Geen akelig mens om zo te zien, maar het heel kleine dorp zal haar wat geprangd hebben. Ik ben blij dat ik de ruimte weer in kan, ook al ligt haar regen daar op de loer.

Toch wordt het geen eenvoudige zaak, die neerslag, die zich wel degelijk aandient. Hier en daar vormen zich beekjes op het pad. Een bos, dat vanuit de verte nog even een belofte betekende, blijkt bij nadering een druipende en lekkende troep te zijn. Ik verlaat het pad en neem een kruisende weg naar het westen. Daar staat een grote boerderij met hartelijke jonge mensen die juist 170 schapen geschoren hadden. Tegen die achtergrond is het voor het boerenechtpaar slechts een wissewasje dat ik daar onder de kapschuur kruip.

En tóch! Wat heb ik die avond in spanning gelopen onder de donkerte van de regenlucht. Regenlopen is een branche apart. Alles om je heen is zó zwaar en zó zat dat het je verwondert dat er op de grens van een twijfelachtige conditie er toch nog wat welbehagen resteert.

De volgende morgen verder, over verharde wegen. De atmosfeer is nog steeds dezelfde, vochtig en donker. Maar bocht na bocht wordt genomen en je moet dus wel opschieten. Het is een hele verrassing als er een klein cafétje aankomt met niets minder dan godenthee.

Montgomery.

Montgomery is een stadje dat je heel langzaam benaderen moet. Het staat als hoofdplaats nogal groot op de kaart, maar in een auto ben je het voorbij voor je het weet. Zelfs als wandelaar moet je uitkijken. Als je op de markt bent -daar Broadstreet geheten- moet je direct stoppen. Dat deed ik dan ook en nam daar een B.B. om de schade van de nattigheid te herstellen. Weatherforcast: wet and rainy. Toe maar.

De Prins van Wales is er net geweest vanwege de 750 ste Charter-celebration. In 1227 verleende Henry III namelijk stadsrechten aan het plaatsje. Het kasteel, nu een ruïne, werd in 1084 gesticht door de Normandiër Roger de Montgomery, een Franse vazal van Willem de Veroveraar.

Een folder over het stadsschoon zit bijzonder geraffineerd in elkaar. Het stadje is maar klein, zodat met ieder oud huis gewoekerd moet worden. Het mooist is de markt met het Georgian stadhuis. Dat kon ik vanaf mijn bed zien, zodat ik het toeristische werk deels liggend afkon. De lady van het huis heeft het erg druk, maar twee kleindochtertjes helpen haar geweldig. Als ik koffie drink en het kopje in de hand houd gaat het schoteltje alvast naar de keuken voor de afwas. Dan komen zij onmiddellijk terug om met groot ongeduld op het kopje te wachten. Maar verder is alles heel rustig in huis.

In het streekmuseum wordt door een aantal vorsers ijverig in boeken en stukken gestudeerd en de discussie gaat er heel diep, tot op het merg van de historische botten. Dat was dan Wales, ofwel de Offa's Dike. Geen van beiden helemaal. Maar dat is geheel volgens plan. Ik schuif door Brittannië heen als Land's End - John o' Groats-loper en ben dus niet getrouwd aan een bepaald long-distancepath, zoals de Offa's Like of Pennineway. Daar mag ik naar geloven op of naast lopen.

Hoofdstuk III.

DE DOORSTEEK IN MIDDEN-ENGELAND

Bij Montgomery had ik wellicht de mooiste delen van de Offa's Dike gehad en kon dus zonder enig gemoedsbezwaar naar het oosten afbuigen, naar het begin van de Pennineway in Edale.

Deze beide routes liggen in gebieden van groot natuurschoon, maar de streek daartussen is toeristisch minder bekend. Men had mij in Holland al gewaarschuwd om bij de doorsteek van Wales naar het Peak-district de ogen maar te sluiten om de afschuwelijkheden niet te zien. De ellende zou van 11 tot 21 juni duren!

Het moge mij worden vergeven, maar al die dagen loop ik niet met dichte ogen. Integendeel, ik houd ze wijd open, omdat het daar zo verrassend mooi is. Daar is voor elk wat wils, maar het landbouwelement overweegt er wel. Grote percelen land, groene akkers, boerderijen middenin de wereld, overal bomen in groepen of alleen, voortdurend is er iets waar je niet verzadigd van raakt, ondanks het feit dat het hier om een "bewoonde" wereld gaat, waar de aanwezigheid van de mens zich overal verraadt. Of juist daardoor? Het is een menselijk land.

Ik wil dit traject kort samenvatten en alleen de bijzonderheden vermelden. Wat zijn dat, bijzonderheden? Een Engelsman zei eens tegen mij dat ik een boek over de tocht moest schrijven. Ik vroeg hem "waarover dan wel?", omdat ik niets bijzonders beleefde. Hij antwoordde: "About your adventures Sir.". Maar avonturen had ik niet naar mijn beste weten. Nu mogen veel dingen ongewoon lijken, maar die zijn in het kader van de tocht - die ongewoon is opgezet - toch maar gewoon. Daarbij komt dat al dat nieuwe vanzelf naar binnen schuift; het staat om zo te zeggen niet op de deur te bonzen. Je hebt geen controle op de komende en gaande man. Je realiseert je niet zoveel. Maar toch!

Of je nu óngewoon in de open lucht slaapt, of géwoon onder een kapschuur, in beide gevallen behoudt je een scherpe herinnering: in het ene geval aan de Grote Beer, in het andere geval aan een gebintensysteem met vleermuizen en zwaluwen. Wat is nu avontuur en wat niet?

Long Mountains.

Van Montgomery naar Shrewsbury neem ik een oude Romeinse weg die met een flauwe bocht over de Long Mountains naar het noordoosten loopt. Wel recht te noemen, maar niet kaarsrecht. Het is of de draaiing van de aarde er altijd wat variatie in aanbrengt. De regen klettert neer en vloeit in twee stroompjes langs de wegkanten af. Het landschap is schraal. De heuvelruggen zijn bekroond met lage meidoornhagen. Af en toe schijnt een vals zonnetje, de plassen blinken dan. Het wordt een verblindende wereld van wit en zwart. Het zijn geen tafereeltjes om er koekjestrømmels mee te versieren.

Zo'n regendag, vochtig en donker tot in alle onderdelen, met jagende buien in de lucht, met rafels van regenpakken, vraagt er alleen maar om je daarop te kleden. Regenkleding aan en daaronder slechts een trui en een zwembroek; de dikke spullen moeten droog blijven. Korte rusten maken op beschutte plekken en oppassen dat de verkillig je niet besluipt.

Mijn wonderpillen verrichten goede diensten. Zo af en toe laat ik er een ander van mee profiteren, zo een mevrouw die om tien uur al rillend met een dubbele whisky bezig is. Opgelucht vertelt zij aan haar man dat zij van die gentleman daar een wonderpil kreeg. De man vindt het dan tijd worden om te gaan. De landlord achter de tapkast, die ook al wrak is, neemt er een in met een lepel bier.

Het varken.

Daar op die heel lange weg heb ik nu eens een echt avontuur. Ik passeer namelijk een varken dat aan de kant van de weg met de kop in de onderwal wat staat te slobberen. Het is een zeer goed uit de kluiten gewassen beer. Hij draait mij zijn enorme kop toe en kijkt mij met zijn varkensoogjes wat achteloos aan. Hij smakt een beetje met zijn grote bek, waarmee hij - als hij de kans krijgt- zijn eigen biggen opeet. Per big één hap.

Het is net of hij zich bedenkt en mijn gezelschap zo gek nog niet vindt. Hij loopt tenminste met mij mee. Niet zo heel hard, maar wel erg vastberaden. Er is geen sterveling te zien en geen auto te horen. Ik probeer hem op een afstand te zetten door mijn passen te vergroten, niet te versnellen. Ondertussen denk ik aan mijn bewapening: alleen maar een aardappelmesje met een lemme van 7 cm. Dat is nauwelijks lang genoeg voor het zwaard, laat staan de speklaag, om van het varkenshart maar helemaal niet te spreken. Ik had een hartsvanger moeten hebben met een bloedgeul. Ik kijk voorzichtig achterom en zie dat de afstand wat groter is geworden. Maar door dit blijk van belangstelling neemt de zijne ook toe, zodat hij het op een sukkeldrafje zet. Het wordt benauwd.

Daar hoor ik in de verte vóór mij een brommer. Dat wordt de redding. Maar de brommer slaat blijkbaar af, ergens, want het geluid sterft weg. Dan autogebrom, dat steeds luider wordt en ja hoor! Het komt miraculeus snel op mij afzetten. De chauffeur zwaait heel amicaal, zich blijkbaar van geen enkel onheil bewust; hij heeft alleen maar oog voor mij en niet voor mijn gevolg. Nauwelijks is hij voorbij of de hele wereld wordt verscheurd door een gegier van remmen. Panisch en onheilszwanger. Dan een meer dan dodelijke stilte.

Ik loop heel stevig door. Daar achter mijn rug moet een beestachtige confrontatie aan de gang zijn. Ik kijk heel voorzichtig om en zie alleen de auto. Even later zoekt die heel behoedzaam over de berm van de weg een doortocht langs het varken. Dat lukt. Het varken staat nu dwars over de rijbaan. De auto komt op snelheid - de opluchting straalt ervan af - en dat vindt het varken blijkbaar zo interessant dat hij kennelijk denkt: dat is nog beter gezelschap.

Dan draait hij mij zijn formidabele achterkant toe, hetgeen mij niet spijt. Ik haal verlicht adem. De aanschaf van een hartsvanger is minder urgent geworden.

De farmers.

Het landschap is hier veel gestrekter dan in Wales en de boerenbedrijven veel groter. Zij springen daardoor meer in het oog. Daarbij komt nog dat het heel regenachtig is en blijft. Ik schroom dus met onder dergelijke omstandigheden een boer te benaderen over de kwestie van het slapen. Dat lukt dan altijd.

Eens heb ik op een bedrijf geslapen met British-Friesian Cattle, "limited", een "B.V.", van vier broers, die door hun vader naar vier verschillende landen in de wereld waren gestuurd om het vak te leren. Die steken op dat bedrijf de koppen bijelkaar, terwijl de vader vanaf zijn Georgian Manor House de zaak vol vertrouwen onder zijn welwillende aandacht houdt. Dat zijn blijvers, die van geen wijken weten. Reken maar.

Een andere keer slaap ik bij een boer die bijzonder goedlachs is. Hij schatert het uit, niet alleen in de avondstond, maar ook 's morgens bij het melken van zijn 28 koeien. Ook een blijver, maar dan vanwege zijn optimisme. Een kwieke vrouw in huis voor de interne dienst en een dochtertje van 12 jaar voor de buitenlandse correspondentie.

Ook eens overnacht bij een boer die nog nooit buiten zijn graafschap was geweest. Hij heeft die dag juist zijn "kuil" klaar gekregen. In een grote kapschuur van 20 bij 15 meter, met een houten omheining, heeft hij zijn gras ondergebracht, afgedekt met plastic en daarop ter verzwaring stropakken. Het lijkt wel een dansvloer. De boer tilt zo'n pak op om te bewijzen dat de kuil niet stinkt en raadt mij aan op het stro te gaan liggen. Zo gezegd, zo gedaan. Ook een blijver.

Op het platteland verloopt het contact heel vlot. Dat komt niet alleen doordat mijn beroep op de landbouw en het water gegrondvest was, zodat ik professioneel in het groen en blauw gekleed ga, maar daar komt ook nog wat anders bij. Op deze tocht met zijn grote opeenvolging van landschappen van allerlei soort, ontdek ik hoezeer ik mij verlustigen kan in "cultuurland" dat "er knap bijligt", waar de inzet van de mens in de gewassen en het vee je overtuigend toespreekt.

Shrewsbury.

Shrewsbury is een heel oude stad met zo'n verward stratenplan dat de weg er heel moeilijk te vinden is, zelfs in de huizen; althans in de inn waar ik kom te logeren.

Ik stap een B.B.-adres binnen dat al vol blijkt te zijn. Maar de lady zegt nogal gebiedend "wait a moment" tegen mij en slaat aan het telefoneren, neemt mij vervolgens mee naar achteren, een deur uit, een paar stegen door en geeft mij vervolgens over aan een tegemoetkomende heer die haar recht hartelijk begroet en ook nog even naar mij kijkt. Ik achter hem aan. Weer een paar stegen door, een deur in en dan ben ik thuis, ergens, in elk geval oeroud en zeer historisch.

Ik ben om zo te zeggen per telefoon verkocht en in een steeg bij handslag geleverd. Toch is mijn nieuwe baas bij nader inzien wel een aardige man. Hij is een Ier. Zijn vrouw heeft van hem kennelijk de kracht van de Keltische gebeden in het Gaelic geleerd. Ik heb op mijn kamer tenminste het "gebed voor de reiziger" staan, dat mij uiteraard heel erg aanspreekt. "For the strangers within our gates". "This is a human institute and not solely a money-making organisation. May those you love be near you in thoughts and dreams. May every call add to your joy".

Ik maak de lady daarvoor een compliment hetwelk zij bescheiden aan haar Ierse man doortost.

Als ik op maandagmorgen de post haal, krijg ik daar de prettige mededeling dat een echtpaar uit Holland naar mij gevraagd heeft. Zij zouden om 12 uur terugkomen. Vrienden die met hun caravan wat rondtoeren. Prachtig en met al die regen heel gezellig. Samen gegeten en toen op pad. Zij in de caravan met de rugzak erin en ik lichtgewicht de 18 km naar Wem, waar de pub net open gaat.

Sir, your glasses.

In de buurt van Ightfield laat het Engelse karakter zich van de alleraardigste kant bekijken. In een kruidenierswinkel doe ik wat inkopen en hervat daarna welgemoed de tocht, overgoten met kille buien die uit bolgespannen wolken neerplensen. Na drie kwartier word ik ingehaald door een auto die mij klem rijdt. Het raampje gaat omlaag en een dame zegt onbewogen: "Sir, your glasses".

Het is mijn bril die ik nog niet eens gemist had. Ik ben te verbouwereerd om haar direct in verstaanbaar Engels te prijzen, maar roep alleen: "Thank you", als zij naar haar nering terugijlt.

Audlem en Audley, twee plaatsen op de route waar de techniek een geducht woordje meespreekt.

Bij Audlem passeer ik een brug die het Union Shropshire Canal overspant, dat maar een paar meter breed is, net genoeg voor de langgerekte trekschuiten met toeristische passagiers. Het is nu niet meer dan een speeltuig uit de bloedernstige overgrootvaders tijd, toen iedere waterweg meer vermocht dan welke landweg ook maar.

In Audley koop ik fruit. De groenteman kijkt bedenkelijk naar buiten. Daar arriveren juist twee echtparen op zware Honda's met Duitse nummerborden. Die Japanners toch en die Duitsers toch.

Ik voeg er aan toe dat mijn fototoestel en mijn rugzak Japans zijn en mijn horloge Russisch. Wij vinden elkaar in een half kilo bananen, waarvan wij de nationaliteit maar blauw-blauw laten.

The dark lady.

Gawsworth dient een aparte vermelding te krijgen vanwege zijn prachtige beukenlanen en adellijk landhuis. In de kerk liggen de leden van de familie Fitton begraven. Eén telg ligt onder een zeer bijzondere zerk. Daarop zitten namelijk zijn treurende weduwe, zijn beide zoons en zijn beide dochters geknield. Oorspronkelijk stond de tombe vrij in de kerk, zodat de moeder in het midden zat met op iedere hoek een kind. Maar toen de zerk naar een hoek verplaatst werd moesten alle kinderen zich in één gelid scharen.

Het tweede dochtertje zou later, naar verluidt, de "dark lady" van Shakespeare worden. Op de zerk is het nog maar een jong meisje, wat in de schaduw van haar grote moeder, in gebed voor de ziele-rust van haar vader. Het is een echt vriendelijk boerenmeisje dat wat verlegen kijkt met een flauw lachje over haar gezichtje alsof zij nog geen raad weet met de warmte van het boerenland in haar, van de zon en de aarde, van de meiregen en de voorjaarswind. Maar die ook een beetje schalks kijkt, alsof zij toen al iets bevroedde van de wendingen in leven en liefde, die zoveel teweeg zouden brengen.

En met die glimlach voor ogen zit ik zo heerlijk in die inn met een interieur van lange banken en tafels, waar een boerendame soep maakt en boterhammen smeert.

Daar is ook een melkboer bezig kratten op zijn auto te laden. Hij is een vriendelijke baas die zomaar lacht. Wij praten wat. Zoiets kan natuurlijk overal gebeuren, maar het is net of temidden van al die beuken, het gezichtje van de kleine lady een bijzondere rol speelt in deze zaken van sympathie.

In de stad.

In Macclesfield heb ik twee dingen te doen, de schoenmaker en de laundry (wasserij).

Mijn schoenen slijten, naar mijn smaak, te vlug en daarom wil ik proberen er beslag onder te krijgen. Ik stap bij een schoenmaker binnen die een zeer clevere baas blijkt te zijn. De zolen zijn niet van rubber, maar van plastic, dus zeer soepel, zodat het beslag zich spoedig zal los wrikken.

Hij voorspelt mij dat het hooguit een week zal houden. Maar alles is meegenomen en dus slaat hij maar raak voor 30 pennies. Dat is niets. Het heeft inderdaad een week gehouden. Wat een magnifieke man, die het wéét, maar die het ook niet beter wil weten, en die zijn klant, die nog zuinig wil zijn, in zijn waarde laat.

Ik heb hem een kaart gestuurd toen ik in John o' Groats aankwam, maar dat zal hij wel een verspilling gevonden hebben, want hij antwoordde niet.

En dan de laundry. Alles wat ik aan heb of heb aangehad, waarin na iedere droogpartij een residu gebleven is, moet op gezette tijden een wasbeurt hebben. Zo ook in Macclesfield. In een coin-operated laundry, waar je jezelf kunt helpen met een handvol 10-p stukken, zit gelukkig nog een heer die er door zijn vrouw op uitgestuurd is.

Ik kan mij helemaal uitkleden achter mijn rugzak, die mij net tot boven kruishoogte reikt. Is dit nu wel de zin van het pensioen? Wis en waarachtig! Ik trek mijn Finse onderpak aan en ga met de andere heer wat sigaretjes zitten roken. Mijn was rolt maar om en om in de machine. Klaar. Alles schoon. Uit mijn trui is alle vuil verdwenen, maar ook de beide ellebogen door een overmaat aan zeep. De broek is wat korter, maar daardoor jentiger geworden. Kosten f 2.50 omgerekend. Dat is geen geld.

Ik heb geen klagen als je bedenkt dat ik eens een lotgenoot ontmoette wiens trui na afloop nauwelijks toereikend was om er een etensbord mee te bedekken.

En dan naar een café voor de morning-coffee met een gebakje, omdat ik zo schoon ben en zo lekker naar zeep ruik. Daar heb ik alle tijd om de overzijde van de straat te bekijken, waar de bioscoop "Majestic" (een klein wit paleisje) de film "dood week-end" draait. Daarin doodt één

vrouw vier mannen die haar zouden verkrachten. Zelf blijft zij over. Daarnaast de Salvation Army, daaronder Grandpa's Victorian Bric and Brac (overwegend zoutvaatjes) en dan nog een chemist waar niets bijzonders aan is. Zomaar een stukje Engelse hoofdstraat die nog wel 80 maal zo lang is als deze vier huizen. Je kunt je hart er ophalen, op zijn tijd meer dan in de countryside met zijn eeuwige bomen.

Bij Rainbow, oostelijk van Macclesfield tekent zich een verandering in het landschap af. Er staan muurtjes in het land. Er zijn bijna geen grote hooi- of stroschuren meer. Het is schapenteelt wat daar de klok slaat. Dat alles tegen een achtergrond van blauwe heuvels. De verlatenheid kondigt zich aan en wij zijn nog lang niet half-weg.

Tegen de avond kom ik in Whaley Bridge, mijn postadres, waar geen logeergelegenheid is.

Ik praat wat met de stationschef, een oude R.A.F.-vlieger uit Lybië en besluit die nacht in de open lucht te slapen om de volgen de morgen per eerste reisgelegenheid naar Manchester te gaan. Ik heb plotseling een onbedaarlijke zin gekregen in alle lelijke dingen van Manchester, waartegen ik al een jaar lang zo gewaarschuwd ben. Whaley Bridge, een straat met aan weerskanten een rij huizen, zonder een krul in de stedenbouwkundige staart, is daartoe de smaakmaker.

De hond van Baskerville.

Buiten de stad zie ik een klein zijwegje onder een rij bomen. Ik waag het erop en vlij mij daar neer.

Na een half uur komt er een heel navrant avontuur. Een uitgelaten hond krijgt verwaaing van mij en gaat geweldig blaffen. Naar het geluid te oordelen is het geen kleintje. Zijn vrouwtje commandeert hen terug. Naar haar geluid te oordelen is ook zij niet aan de tengere kant.

Een uiterst précaire situatie. Ik maak mij wat vrij uit mijn slaapzak om die hond van mij af te kunnen houden als het moet. Nog steeds geen hartsvanger bij mij.

Ik zit rechtop in afwachting. Dan zie ik de dame en de hond plotseling van achter een paar struiken het pad op komen. Ik roep "lady" om haar tekst en uitleg te geven van de vreemde situatie. Maar ik heb nog nooit iemand zo hard zien wegrennen en dat op hoge hakken. De hond achter haar aan met de staart tussen de benen. Een joekel van jewelste.

Een grote voldaanheid doorstroomt mij, waarmee ik mij tegelijk verlegen en victorieus voel. Zij zullen de politie wel waarschuwen dacht ik, maar dan bedenk ik dat een dame die amechtig zo'n verhaal afsteekt natuurlijk hysterisch overkomt.

Great-Manchester.

Deze stad presenteert zich op zijn zaterdags, met een flauwe hartslag. Mijn ondememingslust brandt trouwens ook op een laag pitje. Ik wil de zaak maar over mij heen laten komen. In een bar ontmoet ik een Schot die van de Low-Landdivisie af weet, de divisie die in het najaar van 1944, in het kader van de verovering van Walcheren (de strijd om de Scheldemond) de Sloedam van oost naar west moest forceren. Tevergeefs. Zij zijn toen in de nacht ter hoogte van Nieuwdorp door het Sloe naar Walcheren getrokken even ten zuiden van de dam. Hij kon zich Bergen-op-Zoom nog herinneren, maar om te vermijden dat hij in al te krijgskundige details terecht zou komen, maakt hij zich bekend als een non-combattante kok.

Dat maakt de situatie voor ons beiden veel milder.

In de bar staat de T.V. aan met paarderennen. Leven voldoende. De volgende dag zit ik in Piccadilly, een plantsoen in het centrum van de stad met heel veel gazons, perken, bomen en struiken en wandelpaden omzoomd met onafgebroken rijen banken. Je krijgt daar de indruk dat half Manchester aan het uitrusten is voor het volgende openingsuur van de pubs. Het plantsoen is in een grote diep kuil aangelegd zodat men wat onttrokken is aan het werelds geraas.

Ik maak een heel lange wandeling door de stad, naar een schilderijenmuseum in een

plantsoen. Een boeiend traject langs sloopvlaktes, oude fabrieken, opgekalefaterde huizen, oude en nieuwe spoorlijnen. Inderdaad, lelijker kan het niet, maar het is zo'n evolutie en revolutie in steen, waar nooit een eind aan komt, dat het boeit.

In dat museum is ook de geschiedenis van het Manchester-regiment ondergebracht. Een foto van 1916 laat een nieuw-gelicht infanterie-bataljon zien, een massa grauwe mannen in burgerpak, militair opgesteld in gelederen, met het geweer over de schouder. De officieren ervoor. Daarnaast een foto van de overlevenden van dat bataljon in 1918: acht man onder commando van een kapitein. De mannen verwilderd, maar de kapitein met een snor met opgedraaide punten à la Kaiser Wilhelm II, aartsvijand no 1. Dit is de enige infectie welke hij van de oorlog heeft overgehouden. Voor de rest is hij naar lijf en leden onaangetast, zo op het eerste gezicht. Hij loopt parmantig voorop. Maar ik betwijfel of zijn snor wel ooit kruitdamp geroken heeft.

De stationschef van Whaley Bridge, die iedere dag toch zoveel treinen naar elders ziet gaan, verklaart hartgrondig: "I like Cheshire" en dat voorkomt heel wat gedwaal over de wereld.

En dan naar Edale, het begin van de Pennineway.

Hoofdstuk IV.

DE PENNINEWAY

Over een uitgelezen voetpad met een behoorlijk uitzicht over het terrein - je kunt tenminste zien waar je vandaan komt en waar je heen gaat - naar Edale. Daar ben ik niet onbekend. Ik ken de plattegrond allang uit "Wainwright", maar dat kaartje is per slot van rekening niets anders dan een stel zwarte strepen en stippen. In het verband van het hele boekje geven zij het idee van een start: nu of nooit. Maar als je daar door de echte natuur aan komt kuieren is het een gewoon deel van een reeds bekend geheel en zie je het krampachtige van zo'n begin niet in Edale zitten. Dan denk je: dat zal waarachtig nog wel gaan.

Op de informatie-post van het National Park blijkt mij dat het plateau -de Kinder Scout- nog maar betrekkelijk kort voor het publiek toegankelijk is. Actie-groep-achtige toestanden hebben daartoe geleid. Op 12 augustus wordt het gebied weer gesloten voor de grouse-jacht (een soort korhoen).

Aan de rivier, even het pad op, vind ik een uitstekende slaappleats. Hier ontmoet ik nog een paar mensen uit Manchester die volop lopen te genieten. Zij komen daar regelmatig, maar de "men" van hun stad weet er nog niets van. De "Kinder Scout" is vanuit Manchester te zien, blauw in de horizon, maar als je daar over de "bergen" spreekt denkt men nog steeds dat het op een ver buitenland moet slaan.

De scheiding is er niet absoluut. Het National Park is daar gesticht om het gebied te beschermen tegen de stadsuitbreidingen die aan weerskanten een grote bedreiging gingen vormen. Die zijn daar gestopt, maar daarmee heeft men niet kunnen voorkomen dat er een "Manchester in the countryside" aan het ontstaan is, in de vorm van stuwmeren voor de drinkwatervoorziening en hoogspanningsleidingen.

De 21ste juli, de langste dag, is mijn eerste Penninedag. Op mijn slaappleats lig ik nog wat in "Wainwright" te lezen en merk dan dat ik heel wat dingen al achteloos gepasseerd ben. Hij is wel nauwkeurig.

De lucht boven mij is erg bewogen met kolkende nevels. Dat boezemt mij respect in. Op de hoogvlakte moet een woest leven aan de gang zijn.

De grouse en de moors.

Deze vogel komt zich namelijk presenteren. Ik houd hem eerst voor een spreeuw, zo in de verte in de vlucht, maar zie al gauw dat het helemaal fout is. De grouse is veel dikker en houdt het midden tussen een patrijs en een fazant. Hij strijkt neer achter een bergje, 15 m van mij vandaan en plotseling zie ik zijn kopje als een periscoop daarboven uit steken. Hij komt mij eens bekijken. Even later zit hij vanachter een ander heuveltje mij te begluren. Het is droevig te bedenken dat hij voor 12 augustus nog heel wat moet leren. Nu, in juni, zijn er nog jongen die te klein zijn om te vliegen, maar die zich tegen de grond drukken. De ouden rennen zig-zag, met de kop omlaag tussen het struikgewas door. Ik heb de indruk dat de oude vogel zich eerst vliegend "uit de voeten" maakt als de jongen wat groter zijn en zich beter kunnen redden.

Het is boven heel rustig. Ik had daar een harde wind verwacht, gierend over een troosteloze vlakte. De nevelkolken van die morgen voorspelden niet veel goeds, maar dat valt allemaal erg mee.

De lucht is blauw met witte wolken. Het plateau - de "Scout" - is kleurig en het "geluid van de dag" is het gejedel van de wulp, de "curlew" die steeds op een hoge post de aandacht probeert te trekken. Af en toe een opvliegende grouse. Maar dan het land!

Ik had van de moors gehoord en kende ook het veen, maar dan van Nederlands formaat. Ik ben namelijk nogal thuis in het Bourtanger Veen aan de oostgrens van Groningen, dat in zijn oorspronkelijke toestand nog op enkele plaatsen in het aangrenzende Duitsland -het Eemsland -

te zien is. Daar zijn toch ook veenpakketten met een "Moormächtigkeit" van 4 à 5 meter, maar het kan toch heilig genoemd worden bij wat zich hier op de Kinder Scout openbaart. Het doet hier woester en onbetrouwbaarder aan door de geweldige insnijdingen die het plateau eigenlijk tot een onafzienbare verzameling ordeloze veenbulten maken. Het had slechts matig geregend de laatste dagen zodat de diepe geulen nogal droog waren, hier en daar een enkele plas of een stuk drabbig veen, zwart als koffiedik. Voor het overige is het veen wel donker van het vocht, maar beloopbaar. Er staan tenminste verse voetstappen in. De vindingrijke mens heeft tenminste van deze nood alweer een deugd gemaakt en beoefent het "moortrotten" als een sport. En dat is het dan ook wel.

Bruine heide, met op de lagere plaatsen russen en pollen hel-groen gras. Als er water in de geulen staat wordt het een archipel als nergens anders. De hoge wallen zijn toch tamelijk gemakkelijk te bestijgen, maar het veen is rul en geeft weinig houvast. Soms zak je er diep in weg. Eigenlijke weerstand biedt het niet. Een Engelse dichter heeft zich afgevraagd waarom de Schepper, die alles toch met een bepaalde zin geschapen heeft, het moor in het leven heeft geroepen. Het leent zich tot niets, behalve dan tot levering van turf en wat tuinaarde, maar dit is een nuttigheid die hier ter plaatse, in de schaal van dit landschap zo nietig is, dat zij nauwelijks genoemd mag worden. Er wil bij wijze van spreken niets groeien. Het veen toont bovendien nog geen karakter, zoals klei, dat zich hardnekkig aan je schoenen vastklampt. Veen kun je er zomaar aftrappen. Het is "geen werk".

Bij het voorgaande is de nuttigheid voor de mens nogal als uitgangspunt genomen, maar de totale afwezigheid daarvan is een kwaliteit apart. Als je op de bodem van zo'n insnijding loopt met een vloer van zand en stenen dan kijk je tegen de hoge, zwarte wand aan met aan de bovenkant een kap van heide. Bij mist - en die heb je hier gauw - is het totaal onmogelijk koers te houden. Het kompas moet dan redding brengen.

In het veen zitten grote rotsblokken die vanouds door de wind geheel rondgeslepen zijn; of liever gezegd om en boven deze rotsblokken heeft zich in de loop der eeuwen een veenpakket gevormd.

Baden Powell.

Maar hoe het ook zijn moge, ook bij het luisterrijke weer van vandaag is het veen een opwindend geval. Blijkbaar zo opwindend dat de details teveel aandacht vragen en ik tot dat corps van lieden ga behoren dat enkele plaatsen twee keer te zien krijgt. Maar het is mooi en ik heb de tijd. Van opschieten komt niet veel, maar soms leidt het pad over grote afstanden door een "rivier" -bedding.

Later op de dag komen er heel wat geroutineerde dagjesmensen aanzetten, die in Edale gelogeed zijn en de Scout van haver tot gort kennen. Hele schoolklassen trekken daar rond. Onder leiding van de onderwijzer oefenen zij zich in het bergwandelen en in de "potholing" (grotonderzoek) met per drie man een kaart en een kompas. Dat is een rechtstreekse opleiding voor de countryside die niet, onderschat mag worden. Baden Powell kan gerust zijn.

's Nachts slaap ik beneden aan de rand van een "bos bij een ruisende beek. De sikkel van de nieuwe maan is weer present. Een paar koekoeken spelen en roepen en vliegen af en toe even over de vlakte, maar keren gauw terug als zij mij daar zien liggen.

De volgende dag noordwaarts over een stuk veen, waar het pad met rubbermatten belegd is. Dat is niet helemaal in de lijn van Moeder Natuur, maar het geeft je wel de zekerheid van op de goede weg te zijn. En dat is wat waard, want het blijft uitkijken geblazen.

Op dit traject staan de "Wain Stones" twee grote, rondgeslepen rotsblokken die elkaar, flauwtjes lachend, van heel dichtbij staan aan te kijken, zodat de "beeldengroep" iets te vergaand "The Kiss" genaamd is. Deze staat overal afgebeeld, maar wordt juist daarom nog eens door iedereen gefotografeerd.

Na een heel lange afdaling door een kloof komen de drie "meren" (waterreservoirs) van Crowden in het zicht. Voor velen zijn deze al zozeer "Manchester" dat zij ongenietbaar zijn. De waterleidingmaatschappij is hierdoor blijkbaar geïmponeerd geraakt, zodat zij ter verfraaiing van het kunstwerk en ter delging van schuldgevoelens lange rijen rhododendrons gepoot heeft. Vanuit de verte, van bovenaf gezien, lijken het streepjes heide, maar dat is ook niet zo gek. Ik voor mij vind een "meer", van welke herkomst ook maar, altijd een verkwikkend landschapselement. En dan mag zo'n overdaad aan rhododendrons ook nog wel wegblijven.

De volgende dag start ik met een Engelsman, die voortdurend even stil staat om diep adem te halen en om de zuurstof in zijn lichaam te laten verbranden. Met als gevolg dat, toen hij eenmaal echt aan het lopen sloeg, er ook geen houden meer aan was, heel beheerst en bescheiden, maar met een constante drang voorwaarts. Dagen nadien kreeg ik nog steeds de beste berichten over hem van mensen die hem meegemaakt hadden.

Black Hill.

De Black Hill is inderdaad een zwarte heuvel. Er staat een witte driehoekige steen op, daaromheen een vlakte van enkele hectaren stuifduinen van turfmolm! Volslagen doods. Er is niets troostelozers denkbaar dan dit. Maar het is dan ook het eind van dit traject.

Dan volgt er een stuk waar het vasthouden van de goede richting heel moeilijk is.

Zon en wind bieden zich hulpvaardig aan om de goede richting vast te houden. Daarnaast zijn er producten van mensenhand: radiobakens en niet te vergeten het overigens zo gesmade autoverkeer over de wegen die dit moor van oost naar west doorsnijden. Een heel ver autotje dat als een stipje in de horizon heel eigenwijs, maar ook heel snel opschiet, kan de bekoring van een reddende engel uitstralen.

In de verte staat een wit huis waar in 1906 een tot dusver onopgeloste moord gepleegd werd. Dat verontrust mij niet want de dader moet nu op zijn minst dik in de negentig zijn.

Bij de Millstone Edge is een gedenkplaat aangebracht voor de streekdichter Ammon Wrigley, die daar zijn as in de wind liet verstrooien.

"And where can earth to earth return
in fairer fields of sleep
than where the gateway of the skies
looks out o'r vale and steep, (1941)

Het pad is hier uitstekend van steenhopen voorzien en je vraagt je soms af of het geen liefhebberij van toeristen geweest is om er tijdens een rust wat cairns bij te maken. Maar al je dat dan even gaat proberen blijkt dat nog lang niet mee te vallen. Zo'n driehoekige stapel vraagt zoveel stenen dat je het niet in een handomdraai kunt doen. Een cairn valt wel degelijk onder de "kunstwerken".

De rechten van de wandelaar.

Bij de Northern Rocher is de weg aangegeven met twee meters-hoge letters P en W (Pennineway), van witte stenen in zwart veen. Het kan niet missen. Het doet wat overdadig als het elders op het pad zo sportief gissen blijft. De bewegwijzering is het best bij de toeristische aanvoerpunten. Daar zijn zij kennelijk het meest nodig.

De nieuwe grote autoweg tussen Leeds en Manchester legt een brullende getuigenis af van zijn aanwezigheid. Maar op dat punt blijkt ook hoe sterk de rechten van het wandeldom en deszelfs beoefenaren zijn in Engeland. De Pennineway is er met een sierlijk, uiteraard wat gebogen bruggetje over heen gelegd.

Daarna een stuk "slippery" moor, weliswaar droog aan de oppervlakte, maar het golft

onder je voeten. De lucht betreft. Ik heb sterk de indruk dat ik bezig ben nog juist met de hakken over de sloot te komen. Als die dunne korst aan de oppervlakte ook nog doorweekt raakt, hoe ver zak je er dan in weg?

Veel Engelsen lopen met blote benen, maar dan wel met schoenen en sokken aan, onder het devies: je hebt je benen gauwer schoongewassen dan een lange broek. En lopen de Schotten van oudsher soms dáarom in een kilt? Deze geeft aan de bovenkant nog meer speling dan een korte broek.

Wat verder, bij de Blackstone Edge, het meest woeste deel van het traject, ontmoet ik een blijmoedig heer, blootshoofds en in het wit gekleed. Hij is een Nieuw-Zeelander met vakantie. Zijn reis wordt een wel heel sentimental journey als hij door deze rotspartijen loopt, waar hij vroeger van vader en moeder niet mocht komen, maar het toch wel deed. Het is zijn "Woeste Hoogte", zoals die in Nieuw-Zeeland in zijn herinnering gegroeid is. Hij is erg mededeelzaam en ik ben één en al antenne. "Denk om de Romeinse weg" zegt hij nog.

Juist door zijn aanwijzing heb ik bijzonder veel oog voor die simpele weg, geplaveid met grote stenen en met een watergoot in het midden, in de tijd van de packhorses nog in alle grootheid de hoofdverkeersweg van oost naar west! Grote lasten wol gingen per paard naar de verwerkingsplaatsen. Dat was in het begin van de 19e eeuw nog zo. De wereld is daar heel oud, maar waar is dat niet zo?

Buiten het Witte Huis.

Dan wordt het pad weer gesneden door een grote weg. Een prachtige plaats voor een inn, die er dan ook prompt staat: "The White House".

De zaak zal pas over drie kwartier opengaan, maar ik heb alle geduld te wachten. De lucht wordt steeds donkerder en de regen kan niet lang meer uitblijven. Plotseling hoor ik "de eerste druppels" al vallen. Mijn drang naar binnen wordt dan bijzonder groot. Maar het gekke is dat de straat niet nat wordt. Het blijkt het knetteren te zijn van de hoogspanningslijn waar de electriciteit voortdurend langs vliegt. Is zo'n mast voor een café nu schadelijk of niet? In het algemeen gesproken loopt de natuur wel een deukje op met mogelijk een nadelige invloed op de toeristenstroom, maar de toeristen die dan nog komen, worden door "de eerste druppels" wel het café ingejaagd.

Van de herbergierster krijg ik een boek over de Roman Road, waaruit wel blijkt dat er historische strijdvragen zijn. Wat is nu wel zeker?

De "White House" is altijd een drukbezochte inn geweest. In de vorige eeuw kon er wel eens zo'n verkeer zijn dat de straatstenen van al dat gerij warm werden en niet de kans kregen af te koelen.

Er hangt nog een beetje avondgeel in de hemel, maar die wordt bij het invallen van de nacht egaalgrijs. Het regent een spettertje. Ik passeer enkel drinkwatermeren en kom dan in een moorgebied, waar ik van de weg afsla en het nachtleger in gereedheid breng. Gerommel! Onweer? Nee, straaljagers! Gelukkig!

Het is overigens stil, geen vogels. Mijn hoofd ligt op een polletje gras. Langs het doorzichtige plastic van de slaapzak kruipt een Lieveheersbeestje omhoog, komt dan aan de rand van het plastic, kan daar niet verder en gaat dan maar terug, verbaasd over die doorzichtigheid, waar je op lopen kunt, maar die ergens een einde heeft dat je niet kunt zien. 's Morgens vroeg wakker. Er vallen enkele druppels. Wind? Het lijkt mij windstil te zijn. Maar dan zwaait een sprietje vlak voor mij, een van de miljoenen, even met zijn kopje ten teken dat er toch wel wind is. Het is typisch zijn taak mij te vertellen wat ik niet weten kan. Ik had even de aanvechting het te plukken, om het te drogen en in "Wainright" te leggen, maar die aanvechting vervliegt heel gauw. Ik besef dat ik al dat leven op die vierkante meter in dat verloren stukje van de wereld intact moet laten.

Hebden Bridge.

In Hebden Bridge moet ik pauzeren. Daar heeft zich namelijk een gezelschap van zeven man aangemeld voor de volgende week. Ik neem B.B. in de voorname Burlees Farm.

Deze farm werd reeds in 1302 vermeld. Het tegenwoordige huis dateert van 1680. De Bronte-sisters (want wij komen nu in hun gebied) moeten dit huis gekend hebben. Ik slaap daar in een grote kamer met "mullions", dikke zandstenen raamstijlen. De omgeving is prachtig met stenen muren in alle stadia van onderhoud. Hebden Bridge is de bakermat van de industriële revolutie in de wolindustrie. Het natuurschoon heeft het er desondanks zó goed uitgehouden dat een deel van de streek de naam van "Klein Zwitserland" met ere draagt.

's Maandag om 10 uur ontmoeten wij elkaar in een heel klein koffietentje waar wij net met zijn allen in kunnen, als de rugzakken maar buiten blijven.

Het is inmiddels gaan regenen en onze naaste toekomst ziet er heel nat uit. Maar de nieuwkomers zijn weliswaar toeristen, maar toch in de eerste plaats supporters, die ter bemoediging gekomen zijn. Zij komen dus precies van pas. Bij mooi weer waren zij overbodig geweest. In die kwaliteit althans.

Manmoedig pakken wij de Pennineway op, daar ter plaatse een steil pad, geplaveid met ronde stenen die tevens als treden dienst doen. Dat is de oorspronkelijke plaveiding van voetpaden op hellingen.

De afstand naar Haworth, de hoofdplaats van het Bronte-land is 19 km. "De woeste hoogten" liggen nog aan deze kant van Haworth. Regen en harde westewind, "moorish and wildly". Wij trekken een heuvelrug over die ons van het eigenlijke Bronte-land scheidt. De regen valt troosteloos, maar wij troosten ons met de gedachte dat dit nu uitgerekend het enige weer is dat bij dit land past. In Haworth nemen wij intrek in "The Black Bull", waar Branwell Bronte, die ons de grote dienst bewezen heeft zijn zusters in tekeningen en schilderijen te vereeuwigen, veel kwam.

Met al onze natte spullen koesteren wij ons daar aan het element "herberg".

"Woeste Hoogten".

De volgende dag bezoeken wij de pastorie, thans Bronte-museum. Daar zien wij de kamertjes waarin de gezusters hun romans geschreven hebben. Door welke kracht werden zij bezeten om in die kleine ruimten boeken te schrijven die nu de hele wereld omspannen en ons in de geest gegrift staan?

Die avond slapen wij op Within, een verlaten en geheel vervallen schapebedrijf waar Emily, naar verluidt, haar "Woeste Hoogten" heeft geprojecteerd. Wij maken de nachtkwartieren klaar in een kleine stal, die door voorgangers zo goed opgeruimd is, dat hij als onderdak dienst kan doen. Met stenen en biezengroepen wij de gaten in de muren zo goed mogelijk dicht. Die nacht bedenken wij: als je nu een Japanner wakker maakt en je zegt tegen hem "Woeste Hoogten" dan zal hij aan de plaats denken, waar wij nu slapen. Wij liggen daar toch maar in het middelpunt van een heel bijzondere wereld. Dat ervaren wij daar plat op de grond als een heel groot voorrecht. Hoe komt dat? Deze vlakte is alleen nog maar bezet met enkele bouwvallen van vroegere farms. De menselijke relaties, die vroeger tussen de huizen over en weer, als een netwerk over het heideland gespannen waren, zijn verdwenen. Ieder van ons gezelschap kent de roman, maar als je metelkaar probeert de inhoud weer te geven, dan blijkt dat niemand die nauwkeurig kent. Maar iedereen heeft wel de neiging zich schrap te zetten tegen beweringen van anderen als tegen een inmenging van buitenaf in een uiterst persoonlijke zaak. Het is of ieder, die het boek kent of meent te kennen zich een alleen-heerschappij toeëigent van dit domein van verwickelingen van karakters en ingrepen van het onberedeneerbare noodlot. Zou dat komen omdat ieder wel een duister vermoeden heeft van de aanwezigheid van woeste hoogten in zijn eigen leven, waarbij die van Emily nog maar kinderspel zijn?

Een paar jaar geleden bezocht ik dit Bronte-land ook eens. De landlord van de inn, die toen nog in bedrijf was, vertelde mij dat er ieder jaar een Amerikaanse kwam om daar te wandelen en te peinzen. Opeens zag zij dat de weg waarop zij liep verhard was. Maar dat was al tien jaar lang zo, zonder dat het haar ooit opgevallen was. Het moet nu eenmaal zo blijven als het was. De beleving van de "Woeste Hoogten" mag niet in de gevarenszone komen.

's Avonds maken wij een korte wandeling in het moor. Als de duisternis invalt wordt het te gevaarlijk om verder te gaan vanwege de diepe insnijdingen in het veen. Een bijna volle maan komt aan de hemel. De noordewind blijft waaien. Het is koud die nacht.

Noordwaarts en "half-weg".

De volgende morgen trekken wij dwars door het terrein naar Ponden Hall, ook bekend door de roman. Het huis verkeert nog in de oude staat. Er is een prachtig blauwe slaapkamer, maar de ogen van het publiek grazen langs de wanden, zoals ook de mijne. Hier wordt geen nieuwe roman geboren.

Die dag waait de lucht helemaal open, klaarhelder met witte wolken, mooi wandelweer.

In Thornton in Graven nemen wij B.B. in een Manor House, dat in de oorlogstijd als hospitaal was ingericht. Aan ruimte geen gebrek, maar ook daar heeft de oude tijd in zekere zin afgedaan. Wij eten daar tenminste aan het onderind van een trapnaaimachine, hetgeen nieuw is.

De volgende dag verder naar het noorden. In East-Marton, in "The Crossed Keys", vieren wij "half-weg", althans naar de tijd gemeten, dus ook wel zo ongeveer naar de afstand. Met het oog op de helft die nog gebeuren moet, beperken wij ons tot twee kopjes koffie en één taartje.

De oude levensstijl, verkregen tijdens het wandelen in eenzaamheid, gaat af en toe even onder in de behoefte aan gezelschappelijk verkeer, dat zo gezellig is. Het is net of Moeder Natuur mij even vrijaf geeft voor sociale verplichtingen.

De lucht betreft en het wordt vochtig. Er volgt dan nog een traject dat wij dank zij de uiteenzettingen van een volbloedige schaapherder weten te vinden. Dat brengt ons in Airton, waar wij in de regen aan de kant van de weg neerzijgen. Aangeslagen. Geen inn, geen pub, geen B.B. Maar dan gaat er enkel en alleen door onze vergeefse pogingen en door onze ontluisterde situatie een organisatie wiel draaien - geheim, telefonisch en vrouwelijk - zodat wij allen na een half uur van de straat worden opgepakt en in twee huizen riant onder de pannen komen.

De volgende morgen regent het.

Wij lopen naar Malham over de grote weg, want de Pennineway zal nu wel een beekje geworden zijn, waar het water je tot over de enkels spoelt. In Malham is zowaar een inn open met een warme kamer en koffie en daar komen wij vanzelf aan de laatste dingen toe. Wij zouden nog wel samen een dag verder kunnen trekken, maar wat kan dat nu nog aan meerwaarde opleveren. Wij hebben ons gemeenschappelijk einde te pakken en ieder ruikt weer zijn stal. Ontbinding van de stoet derhalve.

In de mist.

Drie blijven bijelkaar. 's Middags gaan wij weer op pad en trekken over een lange smalle weg, 17 km lang, op grote hoogte, steeds maar door een potdichte mist naar Horton in Ribblesdale. Ergens stroomt er een complete beek dwars over de weg heen, met donderend geweld. Dan zou men zo zeggen dat de opmars wel gestopt zou worden, maar niets daarvan. Er zijn dan altijd veel meer droge dingen waar men nog net op kan staan, dan men denken zou. Onderweg zien wij heel vaag twee boerderijen. Die zullen wij nooit vergeten. Van de Penn-y-Gwent, één der drie notoire bergen van North Yorkshire hebben wij totaal geen weet. Dat wij heel hoog liepen is ons echter niet ontgaan.

Horton blijkt geheel uitverkocht te zijn wat slaapgelegenheden betreft. Per auto van de

kruidenier gaan wij naar een adres in Studfold waar een droogactie ingezet wordt. Daar moeten forse maatregelen genomen worden. De keukenkachel doet die nacht wonderen.

Voor het weekend trekken wij ons terug in Settle, 10 km zuidelijker. Het vervoer vindt plaats per particuliere autobusdienst hetgeen direct valt af te leiden uit de zware pijp welke de directeur-chauffeur aan het roken is.

Het station staat er in de ruimte wat versimpeld bij en doet erg noords aan. Mijn beide tochtgenoten gaan per trein naar Glasgow. De trein is te lang, of het perron is te kort, maar eerst krijgt het voorste deel gelegenheid om uit- en in-te stappen en daarna het achterste deel. Daartoe wordt een houten trapje bij de hand gehouden.

Na hun vertrek stort ik mij in mijn dagboek. In gezelschap verlang je soms weer naar de oude vertrouwde eenzaamheid, maar als ze weer weg zijn, laten zij een grote leegte achter. Zoals nu. Het is ook nooit precies van pas.

Engeland en het water.

Op een weggetje langs de buitenkant van de plaats hoor ik iemand roepen. Het blijkt een oude heer te zijn met een grote, strooien hoed, die zijn gemak ervan neemt met de benen op een andere stoel en een wandelstok in de hand. Hij heeft kennelijk behoefte aan aanspraak van die vreemde voorbijganger en ik heb behoefte aan de zijne. De sherry-fles wordt mij ter hand gesteld met de dringende uitnodiging: bedien jezelf. Zijn vrouw gaat verwoed door met tuinieren.

Hij is een gepensioneerde technicus van een waterboard, zodat er nogal wat waterstaatkundige perikelen aan de orde komen. Er wordt wel eens beweerd dat de waterhuishouding bij hen veel eenvoudiger ligt dan bij ons. Bij hen stroomt namelijk het water van boven naar beneden, terwijl het bij ons deels van beneden naar boven moet. Dat neemt niet weg dat ook het eerste heel wat vernuft mobiliseert. Het is een heel probleem hoe men zo snel mogelijk het afkomende water kan kwijtraken. De moors werken als een spons en houden veel water vast, maar lang niet alles. Hoe moet die afvoer geregeld worden? En dan: moet er wel worden afgevoerd of moet het water geheel of gedeeltelijk in reservoirs worden opgeslagen voor de drinkwatervoorziening? Ook in Engeland is een grote vraag naar veel en goed water. Men moet zich daar echter met het eigen water zien te redden. Er is geen instroming van buitenaf. Dus niet te vergelijken met de in beginsel zo schitterende positie van het deltaland Nederland met zijn alvoedende Rijn, Maas en Schelde. Als die tenminste maar schoon zijn, anders worden deze in de praktijk evenzovele kwalen.

De aanleg van spaarbekkens stuit op bezwaren bij mensen die zich sterk maken voor het milieu. Naar mijn mening moeten zij als landschapselementen positief worden gewaardeerd. Schotland en het Lakeland ontlenuen hun schoonheid juist aan de vele meren, zij het dan ook dat deze van andere herkomst zijn.

De opstuwning van afkomend water is zeker niet zonder meer "het doden van een rivier". Werken van mensenhoud waarbij de natuur gebruikt en niet misbruikt wordt, boeien mij altijd erg. Maar daar moet wel worden bijgezegd dat Nederlanders van huis uit begrip voor natte zaken hebben meegekregen en van lieverlee enige waterstaatkundige opvoeding hebben genoten.

De waterboard heeft nog een andere taak, namelijk het reguleren van de nationale hartstocht voor het vissen. Daar moet een sluitend vergunningensysteem voor worden ontworpen en uitgevoerd. Werk genoeg.

Het is dan ook geen wonder dat de heer er nu zo op zijn gemak bijzit en negen jaar na zijn pensionering nog aan het uitblazen is en zelfs het beheer van zijn sherry-fles aan mij overlaat.

Hij kan er helemaal zijn gemak van nemen omdat zijn zoon hem heeft opgevolgd. Die komt ook nog even aanwippen. 53 jaar. Op 16-jarige leeftijd onder dienst in een uniform dat voor hem aan alle kanten moest worden ingenomen. Hij diende bij de R.A.F. in Aden als vlieger op een Wellington-bommenwerper van het Coastal command op jacht naar Duitse duikboten, die ook daar actief waren. In 1946 was hij weer thuis.

Mensenlevens, zo even in het voorbijgaan.

Alleen verder.

Op maandagmorgen per autobus naar Horton in Ribblesdale om daar de draad weer op te pakken. De man aan het stuur heeft nog steeds zijn stoere pijp in de mond ten bewijze dat hij "particulier" is.

De kerk van Horton, in Viking-stijl, dateert van 1100 en heeft 8 pilaren, allemaal verschillend, die iets naar het zuiden hellen tegen de wind in. Er hangen drie klokken, waarvan de kleinste -een tenor- zegt: "I will sing to thy glory o God with pleasant sound". Zelfs in dit eerlijke kerkje kon de giftenbox het niet langer tegen het vandalisme uithouden. Je moet nu je gift in een gleuf in de muur stoppen, in de hoop dat die aan de andere kant bij een goed doel terecht komt.

Dan langs een langzaam stijgende, kleine landweg, later karrepad, nog later voetpad, noordwaarts. Een mooi uitzicht op de Ingelborough, de Whenside en de Penn-y-Gwent, de drie bergen waar Yorkshire zo trots op is en die vrijdag in de mist gewikkeld waren. Maar ze zijn er! Het is een zeer lange wandeling, heuvel op, heuvel af, over "het dak van Engeland".

Aan de andere kant van de hoogte slaap ik bij een dennebosje. Weer zo'n nacht waarin je je afvraagt waarom er bij mooi weer eigenlijk hotels functioneren.

De volgende morgen voor dag en dauw Hawes binnengerukt, een welvoorziene plaats waar de vriendelijkheid van afstraalt. Maar dat kan ook gekomen zijn van het bijzonder mooie weer van deze nieuwe dag.

Daarna een stijging naar de Great Shunner. Yorkshire is daar op zijn allerbest met hei en gras, cairns en schapen, blauwe lucht en wolken, heuvels in alle tinten en een rulle wind. Wijd uitgestrekt, een eind zonder eind.

Een lange afdaling naar Thwaite, waar het juist te laat is voor de laatste thee. Dan maar door naar Muther, waar zich een prachtige slaappleats aanbiedt in een hoge wei achter een muur. 's Avonds vliegen er reigers over en 's nachts roepen de steenuilen.

Keld.

De volgende morgen wijkt de nevel van de bergen, die heel licht-groen te voorschijn komen en dan ontvouwt zich plotseling een noors landschap.

Aan de weg staan wat stallen bijelkaar, maar in de weiden rondom liggen kleine schuurtjes verstrooid, niet van hout, zoals in Noorwegen, maar van steen, omdat het hier Engeland is. In Keld, even verderop, draagt de bevolking voor een groot deel noorse namen. Het is een Viking-nederzetting die het heel lang volmaakt zuiver uitgehouden heeft.

In een oud gebouw is een kamer gereserveerd als openbare leeszaal. Er is een grote tafel en een bank, een dagblad en een kraan en verder alle dorpse rust om te schrijven. Wat achteraf, in de schaduw van grote bomen, veilig achter een muurtje en achter een deftig grasveldje zo groen als een welverzorgd gazon, staat een oude boerderij, waar de vrouw des huizes, hoewel slecht ter been, op een bewonderenswaardige wijze gastvrouw is met de koffiepot. Wat is het daar stil. Je hoort er de poolcirkel suizen.

Bovenop de heuvel is een winkel waar iedere vrouw gaat shoppen. Daar is ook de jeugdherberg waar om 9 uur de gasten naar buiten komen. Ik ontmoet een echtpaar dat de Coast-to-Coastroute loopt, van St. Bees Head naar Bobin's Hood Bay. Deze route kruist in Keld de Pennineway. Zij prijzen de grote afwisseling van het traject dwars door Engeland.

Dat zeggen zij terwijl zij Keld nog niet gezien hebben. Dat zal hun de adem doen stikken: waar ben ik nou?

Keld ligt op beide route's. Daar wordt dus remise gespeeld.

Het dode schaap.

Een groots traject met een rivier aan de linkerkant en een heuvelrug met afstromende beekjes aan de rechterkant, leidt naar Tan Hill Inn, de hoogste inn van Engeland en als zodanig de meest gefotografeerde. Hij staat daar heel eenzaam in de ruimte. Het interieur doet wat eigentijds aan met batterijen flessen.

Er zijn verlaten mijnen in de buurt en heel kleine meertjes. Eén ervan is bijna geheel opgevuld met een dood schaap. Als ik beweert dat het water van de rivieren, vooral aan de bovenloop, drinkbaar is, werpt men mij altijd voor de voeten: maar de dode schapen dan! Ik zeg dan altijd: er zijn geen dode schapen in rivieren, omdat ik er nog nooit een gezien heb. En hier ligt er dan een in een heel klein poeltje. Daarmee is nog niet bewezen dat er dode schapen in rivieren voorkomen. Wel heb ik eens uit stromend water staan drinken terwijl even stroomopwaarts, in een min of meer natuurlijk stuwtje van stenen, allemaal witte pijpjes lagen. Ik dacht, zo op het eerste gezicht, dat het wortelstokken van waterplanten waren, maar bij nader inzien bleken het schaperibben te zijn. Maar dat kon je geen schaap meer noemen. Dat het er een wás is zeker. Maar of het cadaver daar nu ter plaatse gelegen heeft is weer wat anders. Het beste is de bewering maar niet al te luid te herhalen, of helemaal niet meer, en wat meer vertrouwen te hebben in het zelfreinigend vermogen van het trantele water, dat geen moment stil is.

's Avonds trek ik het moor in over de weg naar Sleightholme. Een onverbetelijke avond met een gouden zonsondergang, die de golvende bruine heide verguldt. Bij een oude grenspaal tussen Yorkshire en Durham zoek ik een slaapplek met als enige geluiden de gebruikelijke straaljager en de wulpen. Ook komt een velduil mij gezelschap houden.

Wat een nacht!

Barnard Castle.

Barnard Castle heeft onmiddellijk mijn hart gestolen, zó vriendelijk en zó Engels. Twee hoofdstraten haaks op elkaar, waarvan één met bomenrijen en een klein parkje. Daarin staat een monument voor de Boer-War. Een bordje bevat het verzoek het omzichtig te behandelen. Dat zal wel nodig zijn omdat er vlakbij een fish-and-chips-zaak is, waarvoor het parkje als lounge fungeert. De kans op vetvlekken is daar dus niet gering.

Daar zit ook een oude baas die heel tevreden is met zijn bestaan in een bejaardenhuis. Vroeger was hij boer: cows, sheep, pigs, a real farmer. Hij draagt zijn pijp en tabak in een apart tasje en noemt een adres waar je thee kunt drinken. Dat alles uit louter voldaanheid over zijn levensavond. De pigs zijn uit zijn leven verdwenen en dat bracht een weldadige stilte mee. Wat gun ik hem die van harte.

De andere hoofdstraat is meer "van steen", met aan weerskanten huizen van verschillende makelij en op het einde "een tempel". Dat is een rond gebouw op zuilen dat tegelijkertijd klokketoren is, voorheen vergaderzaal van de raad en gevangenis. Onder een groot afdak werd de markt gehouden. Een eilandje om er veilig op te zitten temidden van het verkeer. Het drukt een stempel op de stad. In 1850, tachtig jaar na de stichting, werd er nog geklaagd over deze detonerende moderniteit.

The Castle is een machtige ruïne. Op het eind van de vorige eeuw kwam er nog een rotsblok naar beneden. Een huis, dat tegen de muur aangebouwd was, werd meegesleurd. Het bed waarop de bewoner lag, was echter in de muur verankerd, zodat het intact bleef. De man - "ene" Dickens - kon gewoon doorgaan met liggen. De mensen die hem van beneden zo zagen, vertelden dat hij omlaag keek "alsof hij een pachter van de hemel was". Maar ja, wie zal nu zeggen hoe je precies kijkt als je zoiets overkomt.

Die nacht geslapen in een weiland met heel veel vogels in de lucht. Toen ik wakker werd heb ik mij beraden wat te doen. Een terugkeer naar Barnard Castle opende verleidelijke mogelijkheden, zoals zwemmen in de Tees, zitten, kijken, kuieren, praatjes maken enz. Dat werd

dan ook gedaan.

Tegen de avond de stad uitgewandeld, prachtig, om niet op te houden. De boeren zijn volop bezig met "haymaking", aan alle kanten ratelen de machines in het land. In een pub onderweg heeft de landlord het in 1945 tot de Lüneburgerheide gebracht op het moment van de capitulatie aldaar. Op de terugreis deed hij Holland. Vandaar de goede verstandhouding die zich uit in pintjes over en weer.

Moeder Aarde presenteert zich met al dat hooi als één groot bed en bij Hundred-thwaite ga ik op één oor. Wulpen oefenen met hun jongen. Zij jodelen met meer tegelijk. Het slotaccoord is heel klagelijk. Dan is het even stil, waarna het weer begint na een enkel fluitje.

Ook de vleermuizen en de steenuiltjes zijn op het appèl maar die zijn "van de nacht". De bomen rondom zijn stuk voor stuk monumenten. Ik kijk langs hun stammen tot in de kronen die wat bewegen in de wind, harpen van Moeder Aarde. Landadeldom.

Middleton in Teesdale.

Vroeg op pad. In Mickleton is de milkman al in de weer. Ik neem een pintje en terwijl op een muurtje zit komt hij weer langs met zijn wagen. Hij steekt ochtendfris zijn hand op. Dear milkfriends in the early morning.

En dan Middleton. In de snelstromende Tees doe ik mij te goed aan koud water alvorens de plaats te betreden en mij bij de postoffice te melden: de onbekende grootheid van al die poste-restante. De postbeambte glundert altijd als de rechtmatige eigenaar hem komt ontlasten van het voorraadge brieven.

Ik neem vervolgens een B.B. in een snoezig huisje met heel veel rose aan de wanden en een éénpersoons klaptafeltje om te schrijven. De volgende morgen, als ik het raam openschuif, spreekt Engeland mij optima forma aan. De ochtendlucht buiten is doortrokken van brikettengeur, terwijl de speklucht binnenshuis vanuit de keuken oprukt.

Op de schapenmarkt aan de rivier loopt een poney te weiden. Iedere keer als ik daar langs komt loopt hij op mij toe en moet ik hem even in de dikke kuif krabben. Wij zijn het erover eens: een paardje hoort niet op de schapenmarkt, maar wij moeten ons lot maar dragen.

Op een van de vele bankjes kom ik in gesprek met een gelaarsde vissersheld. Hij had op forel gevist, maar niets gevangen. Er is dit jaar weinig zalm op de rivier; de benedenloop is te veel vervuild.

De zalm komt van de Noordzee, waar hij op diepe plaatsen verblijft en trekt de rivier op om te paaien. De zalm die op de Tees is grootgebracht trekt ook de Tees weer op en geen andere rivier. Het wijfje trekt met haar staart een voor in het zand, schiet daarin haar kuit en waaiert er dan zand over heen. Het mannetje weet die plek wel te vinden en schiet daarover zijn hom. Deze romance valt mij daar op dat bankje ten deel.

De vissersman is een voorzichtig en secuur spreker, een "zoete prater", die tussen neus en lippen ook wel eens een vraagje stelt om zijn belangstelling te laten blijken. Waarop je dan graag weer een antwoord geeft, ook al om wat te kunnen zeggen, in ruil voor zoveel visserswijsheid. Hoe ik reis? B.B.! Wat is dat? Wat kost dat en wat krijg je daarvoor? Waar ik slaap? En dan vertelt hij heel mededeelzaam en wat verrast dat hij naast het adres woont, waar ik logeer. Hij is de buurman van mijn lady.

Dan merk ik dat ik door de mand der vriendelijkheid gezakt ben. Hij heeft maar weinig willen weten, maar als hij alles had willen weten had hij dat ook gehoord.

Ik bedenk met ontzag dat tien van zulke kerels, met de ogen en de oren van hun vrouwen erbij, een net over de hele samenleving kunnen spannen, waar geen vlieg meer in- en uit kan. En is dat niet de grote kracht van de home-guards geweest die tot eerste taak hadden spionnen te vangen. Zij moesten zorgen dat Engeland niet lek werd aan de onderkant. Ik had natuurlijk ook niets kunnen zeggen, maar dan was er iets met je aan de hand geweest. Het zijn wel "zoete pratere", maar daarmee zijn het nog geen lieve jongens.

Zij weten er wel raad mee, dat overleggen zij wel even metelkaar.

In het dorp tref ik mijn nieuwe reisgenoot die een dag te vroeg gekomen is en zich rustig op een bankje zit voor te bereiden. Mooi zo. Samen eten, verleden en heden bijpraten en de komende dagen in het vat gieten, waarbij wij in aanmerking nemen dat er geen al te grote heksentoeren kunnen worden uitgehaald.

Teesdale.

De volgende dag langs de Tees naar Langdon Beck, een route die in iedere gids in superlatieven beschreven wordt. En terecht, want Engelser en mooier kan het niet. Wij ontmoeten een troepje recruten, jongens van een jaar of 17 die wat dartel maar heel toegewijd aan het kaartlezen zijn. Een sergeant-major, een kop groter, met een rose snor en een rode pompoen op zijn scheve baret, loopt er als een gelaarsde kat achteraan.

De volgende dag is het mistig, zodat ons geen grote taferelen voor ogen worden gesteld. Wij nemen de grote weg, waarbij beslist niet aan veel auto's gedacht moet worden. De coutryside sluimert overal en zit overal tussen. Even na de middag zien wij links onder ons het doel liggen, Carrigill. Er is een inn en een kerkje. Trekkers kunnen daarin slapen, op de grond of op de banken, maar zij mogen er niet koken. Ik mij voorstellen dat de kerkeraad het er heel moeilijk mee heeft gehad met het afpalen van de Christelijke naastenliefde.

In het dorp zijn een paar B.B.-adressen en langs de Tees is een groene zoom die 's avonds een goedbezette camping wordt. Het beginsel van de "self-help" wordt dus niet door de ramblers overboord gezet, omdat de kerk een onderdak biedt.

Cross Fell.

De volgende dag laten wij onze rugzakken achter in de inn en gaan noordwaarts over de Pennineway op weg naar de Cross Fell. Een 10 km heen en terug, dus een goede dagvulling. Vóór ons hoge toppen, de achterste wat in de nevel. Het gaat voortdurend over een goed karrepad, met aan weerskanten solide, zeer goed onderhouden muren over een afstand van kilometers. Daarachter strekken zich de moors uit zonder muren. De verte trekt dicht, er komen dampsluieren over de heuvels en even later gaat het wat regenen, het bekende recept.

Uit die grijsheid daagt een mensenpaar op met heel zware rugzakken, maar zeer goedmoeds. Zij komen van Dufton, een 12 km van daar en hebben voortdurend in de mist en regen moeten lopen en met het kompas de Cross Fell moeten nemen. Zij schijnt een goede kookster te zijn, want zij eten "warm" om de middag, zoals dat behoort bij mensen die de hele dag zwaar werk verzetten. "Warm" eten, dat uit een blikje baked beans bestaat met een blikopener en een plastic lepeltje is vooral voor haar een gruwel. Zij zijn op de goede weg! Het totaal gewicht van hun rugzakken, samen een 30 kg is voor hun jeugd geen bezwaar. Daar zit nog speling in.

Even verder komen wij bij een oude schuur, die tot berghut is ingericht. Deze hut is gewijd aan Gregory, de Britse alpinist, die op zo jonge leeftijd van 40 jaar overleed. Vrienden hebben de zorg voor deze hut op zich genomen, en zij hebben eer van hun werk.

Na een kop thee aanvaardden wij de terugtocht. Al dalende neemt de vochtigheid in de lucht af en beneden in het dal, horen wij dat het daar de hele dag droog is geweest.

Alston.

De volgende dag naar Alston, een traject van 7 km, klassiek, d.w.z. vol afwisseling, nu eens langs de rivier dan weer niet, met een rijke scala van muurover- en muurdoorgangen, duidelijk gemarkeerd, zodat wij een fout maken, die met verlies van tijd moet worden hersteld. Maar niets haastte ons die dag.

Alston is de hoogste marktplaats in Engeland. Dat betekent wel wat, maar toch ook weer niet zoveel. De straten hellen er erg. Het postkantoor, waar mijn nieuwe reisgenoot zich de volgende dag zal melden, ziet er uit als de vermoorde onschuld. Er is een kleine klokketoren in het centrum met bankjes om het leven op je gemak gade te slaan. Er is een café met een heel klein vierkant erkertje, waar wij net inpassen. Er wordt heel moeizaam aan het wegdek gewerkt en met veel lawaai; voor ieder wissewasje moeten er heel wat stenen de grond uit. Maar 's avonds schijnt de zon daar op de gevels en wordt het er heel stil, heel Engels. De sfeer wordt heel bijzonder, zoals alleen voor de hoogste marktplaats weggelegd is.

Wij gaan nog even naar het station om ons van de treinenloop te vergewissen, maar het station is een toerist-office geworden en waar de trein had moeten lopen, gaapt nu een leegte. Men kan nog net zien waar de biels gelegen hebben. Het vorige jaar is de hele zaak opgedoekt. Er is nu reeds een actiecomité opgericht om de trein terug te krijgen en dan een goede ouderwetse stoomtrein, ter bevordering van het toerisme. Zo gist het ook daar in het vredige Alston.

's Middags maken wij, zonder rugzak, een weldadige wandeling naar een Romeins Fort. Een dergelijk restant van vroeger spreekt altijd aan. Maar op de terugweg worden wij nog meer getroffen als wij een velduil in een tuintje zien hangen, blijkbaar als afschrikwekkend voorbeeld voor andere vogels. Kromsnavel, die helemaal geen bessen lust, moest het weer ontgelden. En dan te bedenken dat als er een uil over de moors vliegt, wij de dag weer gelukkig prijzen.

's Vrijdags aflossing van de wacht. De ene vriend gaat en de andere komt, per bus! Zij kunnen elkaar bij het in- en uitstappen nog net even de hand drukken en elkaar goede reis toewensen.

De nieuwe metgezel had wat speling in de tijd genomen en die nuttig besteed, zodat hij ingelopen ten tonele verschijnt, geheel in stijl met Engels pluksel en andere middelen ter curering van mogelijke blaren.

De volgende dag vol goede moed op weg naar Haltwistle.

Daar krijgen wij in een café een prima B.B.-adres opgegeven. De betreffende lady moet wel bijzonder "clean" zijn. Dat is zij inderdaad. Als wij op de stoep staan kijkt zij alleen maar naar onze voeten. Wij hadden de vreselijkste gezichten kunnen hebben. Het mag! Maar als wij weggaan, veegt zij met een nat doekje over de tegels in het portaal en houdt ons dat onder de neus. Met haar Holländische Sauberkeit staat zij niet in het voorste gelid van de Engelse public relations.

Maar buiten is alles goed, daar scheppen wij weer nieuwe adem en krijgen wij weer vuile voeten waar het zo goed op loopt.

The Roman Wall.

Dat weekend wijden wij ons aan de Romeinen op het Britse eiland en maken het ons daarbij gemakkelijk door de rugzakken in het kwartier achter te laten, zodat de studiezijn onbelemmerd zijn gang kan gaan.

Achteraf is het gemakkelijk te zeggen dat de Romeinen kwamen en gingen. Caesar was de eerste die een verkenningstocht tevens strafexpeditie maakte, een halve eeuw voor Christus. De regelmatige bezetting kwam eerst een eeuw later, om het zeker tot 400 na Christus uit te houden. Vier eeuwen lang hebben zij hun stempel op het eiland gezet.

De Romeinse Muur loopt van Newcastle tot Solway, dwars door een smal deel van Engeland, over een lengte van zo'n 125 km. Het is de noordelijkste verdedigingslijn van de Romeinen tegen de inheemse stammen, waaronder de Picten uit Caledonië in het noorden de belangrijkste waren.

Tijdelijk hebben wel eens noordelijker verdedigingslijnes dienst gedaan, maar die moesten alle worden prijsgegeven. De kracht van de Romeinse Muur zegt ook wel iets van de kracht welke de tegenpartij wist te ontketenen.

Deze noordgrens werd bewaakt door een krijgsmacht van 6000 man paardevolk en 13.000 man

voetvolk, troepen uit alle onderworpen gebieden van het keizerrijk. Op dat traject van 125 km waren 17 grote garnizoenen. Langs de muur waren er om de 1500 m versterkingen gebouwd voor de wachtposten. Op de tussengelegen delen stonden twee signaalmasten.

Wij treffen het prachtig die zaterdagmiddag. Veel wind en donkere wolken die hun schaduwen over het heuvelige land trekken. Vol afwisseling en leven. Geenszins poeslief, maar geknipt voor dit onderwerp van strijd.

Eindeloos ver zien wij de muur over de heuvels liggen met aan de noordzijde een steile helling, waar de Picten tegenop moesten, hun dood en verderf tegemoet. En als zij plaatselijk ergens konden doorbreken konden zij altijd nog in het achterland tot staan worden gebracht. Aan de voorkant loopt een gracht en aan de achterkant een wal met een heirbaan, waarover snel troepen verplaatst konden worden.

De Romeinse troepen werden regelmatig afgelost, maar de hulptroepen niet. Die leefden daar.

Bij dergelijke werken vraagt men zich toch altijd af of zij tot stand gekomen zijn uit noodzaak, dan wel uit soldatenverveling. Nederland kent de pyramide van Austerlitz, die ook in het laatste verschijnsel zijn motivatie te danken heeft. Dank zij het jachtige leven is het maar een klein pyramidetje geworden.

Het geheel van de Romeinse Muur en alles wat daar bij komt is bijzonder indrukwekkend. Vier eeuwen lang. Wat een machtontplooiing vanuit dat verre Rome. De geschiedenis gaat in stromen over de wereld, af en aan.

Als glorieuze toerist van vandaag voel je je wel eigentijds en schamel worden.

Wat de tocht zelf betreft: wij verplaatsen ons dat weekend in oostelijke richting naar Hexham.

Northumberland.

Maandagmorgen 18 juli. Voor het ontbijt, met stevige stap, een kleine rondgang gemaakt door de nauwe straatjes en over de markt langs de oude kathedraal. Bij het zien van plaatsen van enige omvang rijst bij mij anders altijd de vraag: waar leven al die mensen van, hoe zit dat spul inelkaar? Maar dat is in Engeland veel minder een probleem, althans voor mij. Daar schijnt een natuurlijke oorzaak-en-gevolg te zijn, die zich zonder commentaar aandient en gemakkelijk als vanzelfsprekend kan worden aanvaard. De algemene sfeer van gelijkmoedigheid, die op die vroege morgen over Hexham hangt, kan daartoe ook bijdragen. En dat alles zal ook wel komen doordat ik niet meer tot het werkende deel van het mensdom "behoor".

Dan op weg naar het noorden, dwars door het gebied van de Romeinse Muur, waarvan hier niets meer over is. Over langgerekte heuvels op en af. Het is goed wandelweer, zo tegen regen aan. Om twaalf uur informeren wij naar de horeca-situatie ter plaatse, met als gevolg dat de aangesproken lady met melk, sandwiches en een ei komt aanzetten. Wij nemen wat water mee, niet uit de kraan in de keuken -dat is slechts "public" water- maar van het bronwater dat uit de rotswand spuit. Kristalwater.

De volgende dag trekken wij over de Pennineway naar Byrness. Een zware tocht, droog, maar winderig en koud, een tikje barbaars. Het is hier echt hill-walking met veel afwisseling. Als het gaat regenen bouwen wij van onze plastic lap een scherm, om daarachter te schuilen, net als de schapen.

Het laatste eind is een verhard bospad, windloos, tussen veel bomen, die zó dicht opelkaar staan, dat er in het bos op 10 m van de rand een nachtelijk duister heerst. De grond is met een dikke, zachte matras van naalden bedekt.

In Byrness heeft de Forestry Commission niet alleen een bos gebouwd, maar ook een dorpje. Beiden doen niet Engels aan, maar beslist Duits. Het zou je niet verwonderen als achter een open raam het toonstuk Waldeslust op de piano ten gehore zou worden gebracht. Der Deutsche Wald.

Hoofdstuk V.

SCHOTLAND

Carter Bar van Schotland.

In Byrness komt om 12.17 de bus die mijn tochtgenoot meeneemt, huistoe. Ik blijf alleen achter met naar verwachting 4½ week solo-lopen voor de boeg, langer dan ik tot dusver ooit alleen ben geweest op deze tocht. Het stuwmeer van Catleugh ligt donker tegen de heuvels met witte schuimkoppen. Dat spreekt mij aan en daagt mij ook uit. De weg stijgt over een grote afstand heel langzaam naar de top: Carter Bar, de grens van Schotland. Het is indrukwekkend zoals het land zich hier aandient met de blauwe bergen eindeloos achterelkaar. Het begint nu heel erg menens te worden.

Uit respect voor al het nieuwe wil ik de entree in Schotland fotograferen, maar mijn gedachte is niet erg origineel. Er hebben zoveel mensen hetzelfde gedacht dat ik in een keu moet plaats nemen. De foto dient n.l. genomen te worden tegen een bord waarop "Scotland" staat. Men helpt elkaar, ook al om de doorstroming wat te bevorderen. Ikzelf word afgeknipt door een mij opvolgende mevrouw.

En dan ben ik weer alleen, teruggegeven aan de natuur. Over de heuvels verspreid liggen vele kleine bossen. Het begint hier werkelijk Schots te worden.

Tegen de avond krijgt de lucht een kleur alsof er werkelijk wereldschokkende dingen staan te gebeuren, donker bij zwart af met een enkel gat erin waardoor de ondergaande zon een vals licht werpt, hard-geel. Onwezenlijk. Alles gaat dan over in een grauwe avond.

Bij een boerderij sla ik een smalle weg in, op zoek naar een slaapplaats. Aan mijn rechterhand staat in een gemaaid hooiland een grote stapel hooipakken onder zwart plastic. Aan de lezijde daarvan, langs een rand fluitekruid, biedt zich een prachtig beschutte slaapplaats aan. De hele nacht zie ik de schermen van het kruid heen en weer wiegen en tegen de morgen, als zij opduiken uit de nacht, maak ik er een foto van. Het is een klein stukje wereld dat je weer verlaten moet en dat toch zo volmaakt is! Daar wordt je getroffen door het ontzaggelijke leven in dat kleine bestek.

Als ik 's morgens al lang en breed weer op de hoofdweg ben, zie ik op de kaart dat de boerderij op de hoek "Hawthornside" (Meidoornkant) heet. Als ik mij dat eerder bewust geweest was had ik daar zeker op de deur geklopt om met de boer een praatje te maken. Als Groninger moet ik namelijk heel schroomvallig omgaan met alles wat maar met "hoageldoorn" (meidoorn) te maken heeft, vooral in de bloeitijd. "As hoageldoorn bluit...". Dan komt er een klein ogenblik een bevindelijkheid des harten, die het met zachtheid voor het hele harde jaar goed moet maken.

Lopen en kijken, lopen en kijken. Naar Hawick is het nog 10 km. Ik begin erover na te denken dat het zo moeilijk is van de eenzaamheid zomaar in gezelschap te springen en omgekeerd. Je verlangt naar aanspraak, maar ben ik al niet door de eenzaamheid overweldigd? Iedere keer als ik mij aan gezelschap heb overgegeven, aan de plezierige geneuchten van de geordende samenleving, bekruipt mij een vaag schuldgevoel dat ik Moeder Natuur tekort gedaan heb. Maar die is veel lankmoediger dan men denken zou. Al die regenbuien die zij over mij heen giet, waren reeds in het weerbericht vermeld en die schudde zij niet zomaar uit de vrije hand naar beneden, omdat ik daar liep.

Troebelen.

Ik ben nu 90 dagen op stap en merk dat ik daaraan eigenlijk geen herinneringen heb. Van mijn oorspronkelijke voornemen om onderweg een kant- en-klaar verslag te maken is feitelijk

niet veel gekomen. Het is bij aantekeningen gebleven, die ik niet meer bij mij heb, omdat ik ze iedere week naar huis stuur in een brief aan mijzelf gericht.

De tweede week van de tocht dacht ik nog wel eens: wat deed je de vorige week om deze tijd, maar dat spel was de derde week ook al afgelopen.

Enkele dingen die ik zo tegen deze en gene verteld heb, hebben daardoor een wat vastere vorm gekregen in mijn herinnering, maar voor de rest is het een brijpot. Blijkbaar is mijn aandacht steeds teveel op de nieuwe dag gericht geweest, die je door moet komen. Net als een Bosjesman zonder ontwikkelingshulp, die zijn handen o zó vol heeft aan de dingen van vandaag de dag, dat hij niet herinneren kan en dus ook geen verleden kan opbouwen.

Ik heb het gevoel dat er nog niets bereikt is en dat ik met een slag bezig ben die bij voorbaat al verloren is. 's Avonds als ik buiten een slaappleats zoek en 's morgens als ik daar wakker wordt trekt er altijd wel een straaljager door de lucht als een glinsterend puntje van een kaarsrechte witte streep die heel lang in het blauw zal blijven hangen. Dat zijn van die regelmatige patrouillevluchten boven het Verenigde Koninkrijk om te zien of alles daar nog wel in orde is. Mijn gedachten willen dan wel eens heel vaag terugglippen naar wat mij op het pad gezet heeft: de Slag om Engeland met zijn spektakel, die al bijna achter de horizon is weggezonden, bijna geluidloos.

Als ik op een bankje "mensen kijk", zie ik grijskoppen lopen, waar de old-soldiers onder zitten, ieder met zijn eigen verhaal, ver en lang, maar zij zijn maar zo weinigen meer. Is dit alles niet onvatbaar? Valt er wel iets van te begrijpen? Ik verlang ernaar om ergens houvast te krijgen. Mijn verwarde herinnering benauwt mij. In Edinburg wil ik proberen bepaalde dingen echt aan de weet te komen. De tocht gaat door, er moeten zoden aan de dijk worden gezet. Want deze tocht is het begin van mijn oudedag. Als ik in John o' Groats ben is de tocht ten einde, maar de oudedag gaat door. Hoe schud ik mij het best in mijn bed van mijn eigen herinneringen?

Hawick en Selkirk.

Ik verlang er sterk naar te schrijven en loop stevig door naar Hawick, de laatste kilometers over kleine paadjes. In de stad moet ik via een stenen trap naar beneden en maak dan een korte wandeling door de hoofdstraat om vervolgens neer te strijken in het deftigste hotel.

Daar resideert op dat uur van de dag een vitale dameskrans en het verheugt mij te zien en te horen dat het leven zoveel gespreksstof biedt. Na ieder groepje dat weggaat, vlamt het verbale element weer op. Het is veiliger nog wat te blijven. Maar de allerhardnekkigsten word ik toch niet de baas. Als ik de deur uit ga met mijn rugzak als stootkussen op de rug blijft het stil achter mij. Maar dat zal wel gewroken zijn.

Tegen de avond de stad uit, langs de grote autoweg die zich met wijde bochten en flauwe hellingen majestueus over de heuvels heenvlijt.

Na een uur lopen komt er aan de linkerkant een bosje, hooggelegen achter een stenen wal, een 50 m van de weg. Ik duik erin. Er is een bed van dennenaalden op de grond. Door de boomtoppen heen blinkt de avondlucht, groen-blauw van boven, geel-oranje bij de horizon. De wind komt van ver aansuizen en blaast door de toppen. Houtduiven vallen in met zwaar geklapper van de vleugels. Later komt de uil.

De volgende dag is het nog maar 15 km tot Selkirk, de stad die zo geroemd wordt en waar ik heen moet.

Op het tourist-office hoor ik allerlei wetenswaardigheden over de stad en de streek en de directeur, die veel belang stelt in mijn tocht, waarschuwt de plaatselijke pers voor een interview. Zonder resultaat evenwel. Het leven in grote stijl keek even om de hoek.

Selkirk is een oeroude stad op een Romeinse grondslag. Het is op heuvels gebouwd en heeft dus veel trapstraatjes. Op de plaats van de burcht is een kerk gebouwd, die nu ook al weer een ruïne is. Eén nis wordt goed onderhouden; het is de begraafplaats van de Murray's (oorspronkelijk de Morovia's), de voorouders van moeders kant van Franklin Roosevelt. In de

woelige geschiedenis van Schotland heeft Selkirk altijd een rol gespeeld.

In het logeerhuis ontbijt ik met twee Amerikanen die België, Duitsland, Frankrijk en Zwitserland hebben bezocht – Nederland niet - en die van Groot-Britannië Cornwall en Schotland doen. De afstand daartussen is in één dag overbrugd. Dan voel je je niet zo bijster groot.

Het tourist-office is gevestigd in de Council-Hall waar Sir Walter Scott, als sheriff van Selkirkshire, recht sprak. Daar liggen nog de zwarte linten die de ter dood veroordeelden op het hoofd gelegd werden. Daar hangt ook nog het vaandel van de stad Selkirk dat uit de Slag bij Flodden gered is door Fletcher, de enig overlevende van de 300 Selkirkers. De historie wordt verteld met grote ernst, alsof er tussen toen en nu geen eeuwen liggen.

En dan gebeurt er iets wat mijn hele voornemen in de war stuurt, maar toch een wending ten goede is. Meestal staat het nieuwe reisgezelschap op maandagmorgen om 10 uur poste-restante op de stoep van het afgesproken postkantoor te wachten, maar nu word ik zaterdagavond reeds, tegen een uur of 6, in de tourist-office besprongen door een gezelschap dat voortijdig op zoek naar mij, de stad maar eens wilde uitkammen en met de Council-Hall begon. Meteen raak!

Tijd genoeg voor het heel lange bijpraten en voor het wat kortere plannen maken.

Innerleithen.

De volgende morgen "binnendoor" naar Innerleithen, hill-walking over 20 km door prachtig land met af en toe een sproeier regen.

Het waait stevig, maar de kaart belooft ons een bos ter beschutting. Het "bos" is er wel, maar heel onlangs gekapt en daarna weer ingepoot, zodat de bomen slechts 10 cm hoog zijn en nauwelijks tussen de grassprietten opvallen. Dat wordt dus zwoegen. Op de grote weg komt er weer een tegenvaller. "Traquair" is n.l. geen hotel, zoals wij aan de hand van de kaart gedacht hadden, maar een ontoegankelijk buiten. Daarom nog maar weer een half uur lopen naar Innerleithen, waar een niet te verontachtzamen hotel met pub, bad en bed staat.

De volgende morgen over een smalle teerweg, 9 km lang, vrijwel recht to the north. Een groen dal, met aanvankelijk aan weerskanten flauw hellende heuvels, maar later steilere. Een groene pas.

Dat alles onder een grijze lucht waaruit het begint te spetteren. Aan het eind worden de bergen hoger en zit er een scherpe bocht in de weg. Ik probeer een overnachting te regelen bij een farm, maar de shepherd verklaart alleen maar schapen te hebben en geen hooi of stro. Hij pakt echter de auto en brengt ons "over the hill", naar de pub van North Middleton. Onderweg zien wij al uit op de Firth of Forth bij Edinburg. Wij ruiken de zee.

De pub is meer dan menswaardig. Daar zit een man met fretten die juist van een succesvolle konijnejacht terugkomt. Dat zie je bij ons niet zo gauw; de verhoudingen liggen daar toch wat anders. Daar drinken wij dan maar een whisky op, ook al in het vooruitzicht van de grote stad.

Wij slapen die nacht toch nog in een boerenschuur met stropakken. Vier balen naastelkaar maken net een eenpersoonsbed. Later bleek dat de vrouw des huizes B.B. hield, maar wij waren de gasten van de heer die het in de schuur voor het zeggen had. Zijn vrouw had zich daarmee niet te bemoeien.

De volgende dag gaat mijn gezelschap per bus naar Edinburg, met medeneming van mijn rugzak, zodat ik licht en snel kan volgen.

Edinburg.

Bij de stadsgrens van Edinburg neem ik een dubbeldekker en laat mij op het geliefkoosde plekje, het voorste bankje bovenin, zegevierend naar het stadscentrum rijden.

Vier dagen Edinburg. Een waarlijk vorstelijke stad, planmatig gebouwd, zodat men daar gemakkelijk de weg kan vinden. De historische bezienswaardigheden zijn er heel mooi geconcentreerd, hetgeen een historische logica is. Bovendien is een eindje lopen daar helemaal geen straf, temeer omdat er veel banken staan. Deze zijn vaak door particulieren geschonken ter nagedachtenis van een overledene die zijn hart aan een bepaald plekje verpand had. Ook op het platteland treft men zulke banken aan. Ik onderga dit min of meer als een verdubbeling van de betekenis van het landschap. Ik kijk dan met een paar extra ogen, mij bewust dit te kunnen. Past dit alleen maar in de Engelse benadering van de countryside?

Ik doe in de stad wat huishoudelijke zaken af, en koop daar o.m. een paar nieuwe schoenen, mijn derde paar dat het tot John o' Groats moet uithouden.

Verder bezoek ik enkele musea om wat meer van die moeilijke Schotse geschiedenis te leren. Ook verlang ik er naar wat van de schilderkunst te weten te komen, het liefst van de moderne. Hoe ziet een Schot zijn land? Wat mij van Schotland zo treft is dat het zulk een grote belijning heeft, zo "gestructureerd" is, d.w.z. vorm heeft. Ik heb de indruk dat deze voor mij zo kenmerkende eigenschap weinig in de schilderkunst tot uitdrukking komt. Misschien ben ik verwend door de Groninger schildersbent "De Ploeg", die een halve eeuw terug verhevenheden van het Groninger platteland, zoals wegen, bermen, slootwallen, dijken en wierden wist uit te buiten tot een fors spel van lijnen.

Ook maken wij een dagwandeling naar Cramond, waar een oud Romeins fort is blootgelegd. Het is de noordelijkste punt van de Romeinse machtsuitbreiding.

Daarnaast ligt een mosselbank in zee, die zelfs op de stafkaart staat; zo oud en gevestigd zijn de mosselen daar. Er staat echter een heel ernstige waarschuwing bij om ze niet te eten. En dat terwijl het water in onze ogen kristalhelder is en aandoenlijk licht-blauw, zodat het ons onweerstaanbaar tot zwemmen verlost.

In Lady Stair's Home worden herinneringen bewaard aan het leven en het werk van Walter Scott, Robert Burns en Robert Stevenson. Wat hoofdhaar betreft wint Scott het glansrijk. Er liggen niet minder dan drie lokken van hem: een lok "cut by Elisabeth Terry the night he sailed for Malta", een lok uit de verzameling van F. Graswith en één die in 1832 werd afgeknipt. In de Princess - Garden is op zaterdagmiddag een openluchtcabaret, waar een zangeres en Schotse danseresjes de hoofdrollen spelen. Keep smiling en de zon schijnt, keep crying en het regent. Het wordt met heel veel verve ten gehore gebracht en je verlaat de voorstelling inderdaad met het gevoel dat je met je gezicht alles kunt regelen. Enkele mensen zitten voor 10 pence op een stoel en de hele grote rest zit in het gras. Maar ieder klapt hartstochtelijk. Schotten zijn beslist vrolijker dan hun doedelzakken.

De brug.

Op zondag, weer alleen, verlaat ik de stad in de richting van Queensferry, waar de brug over de Firth of Forth ligt. Een agent wil mij helemaal de verkeerde kant uitsturen, omdat hij in mij een automobilist ziet. Dat kon minder. Als in het verdere gesprek de naam "Groningen" valt, weet hij het meteen weer: "Niemeyer's tabak!". Queensferry leeft nog op de schaal van de veerpont van voorheen; het is er erg gezellig.

In de kerk ligt de Dundas-family begraven en Mary Shaw, die 50 jaar nurse en vriendin van de family was. Colonel Dundas sneuvelde in 1915- "His sword hangs here", maar werd in 1951 gestolen en de plaats is nu leeg.

Ik wandel de brug over in gezelschap van een 56-jarige grootvader met zijn kleindochtertje, stap voor stap, genietend van de zondagmiddag en het grootse uitzicht vanaf deze brug. Zij zijn daar erg trots op. De lucht is blauw, de wind blaast fris om ons heen en onder ons kruist een volgetuigd kottertje met een beetje vloedstroom mee.

Dunfirmline, mijn postadres voor de komende maandag, is een oude, historische stad. Als ik op aanwijzingen van een kastelein bij een huis voor B.B. aanklop, krijg ik te horen dat er

vroeger wel B.B. geweest is, maar dat die mensen allang verhuisd zijn. "Maar komt u binnen". En zo kom ik daar te logeren. Hij is leraar en schildert, helaas non-figuratief, zodat ik maar heel weinig met hem over de "belijning" van Schotland kan spreken.

De weg naar het noorden gaat door wijd, flauw-heuvelig land, met in de verte de blauwe hooglanden. Grote farms liggen verspreid over de hellingen. Uitstekende veldgewassen. Aan de oostkant ligt het Loch Leven, waar Maria Stuart gevangen heeft gezeten.

Ik spreek met een "boerin die alleen maar "my goodness" zegt als wij het over John o' Groats krijgen, terwijl ik toch al lang en breed in Schotland ben. Waar en wanneer begint dit een gewone zaak te worden.

Ik vind een slaapplek aan een kleine weg die naar een dorpje gaat, dat alweer Middleton heet. Daar ligt een gemaaid hooiland in de luwte van een wal met witte frambozen erop, alles overhuifd door essen. Een grijs, wat verwaaid wolkendek schuift over het land heen; het is of dit de weerspiegelingen inhoudt van de teisteringen welke Schotland ooit heeft moeten ondergaan. De volle maan schijnt zilver wit, bijna verblindend.

Juist als ik op het punt sta de brand in een shagje te steken, komt er een haas aanspringen. Ik blijf roerloos liggen. Hij komt steeds dichterbij om toch maar heel goed te kunnen zien wie daar nou weer op de grond ligt. Dat duurt wel tien minuten. Ik ben zó door het vertrouwen van het beestje getroffen en wil het met zijn lange flaporen niet aan het schrikken maken, dat ik steeds dat shagje roerloos onder mijn neus houd. Maar dat kan niet eeuwig duren en dus steek ik het heel omzichtig tussen mijn lippen. Weg haas!

Perth.

Perth is een grote toegangspoort van de Hooglanden. Het is een oude stad met veel allure, waar ik mij gauw thuisvoel, ook al omdat het zich zo goed étaleert.

's Avonds aan de noordkant de stad uit over de North Inch. Daar staat het standbeeld van Prins Albert, de gemaal van Victoria die, naar men aan de hand van zijn correspondentie meent te mogen zeggen, niets bij de niet geringe vorstin in te brengen had, maar haar toch volkomen onder de duim had. Dat kan samengaan natuurlijk, maar het is een denkertje.

Dan loop ik over het voetpad langs de Tay verder. Een hondje van een oude dame gaat heel erg tekeer. Zij excuseert zich door te zeggen dat het nog niet aan zo'n grote rugzak gewend is. Zij informeert naar mijn leefwijze en is bezorgd dat ik mijn refreshment niet krijg die avond. Daarna wordt het weer helemaal grijze oudheid in het landschap als ik het Danmarksfield passeer, een hoge akker met een koningssteen erop.

In de rivier de Tay staan veel zalmvissers, maar het wil niet. De zalm is naar verluidt bij Perth blijven steken en kan bij gebrek aan afstromend water niet hoger de rivier opzwellen. Het moet eerst weer gaan regenen. Zalmvissen is een hele passie, waartoe men pas compleet is uitgerust als men daar op de hoge oever een houten optrekje heeft.

Even verder is de rivier wat opgestuwd en heeft in het avondlicht een gladgestreken, blauw oppervlak. Daar vaart ook een pont naar de andere oever. Ik ga daar landinwaarts en kom bij een prachtig, beschut gelegen weiland. Terwijl ik het vakkundig in ogenschouw neem komt er een meneer aan fietsen, die een gepensioneerde bankman uit het dorp blijkt te zijn. Hij is "every inch" een visser zodat hij op deze mooie avond nog even naar de rivier moet, alhoewel hij weet dat er niets gevangen wordt. En over het weiland weet hij te vertellen dat het de tweede snee gras is die er vandaag afgehaald werd. Het kon dus minder. Mocht ik daar willen slapen dan zou ik zeker geen gebrek hebben aan konijnen. Op dat ogenblik staan er alleen nog maar jonge kieviten in de wei, wel honderd. Blij te horen dat hij het zo naar zijn zin heeft.

Het water heeft een spitse kop.

Ik ga daar liggen, zie nog wel een ster, maar geen konijnen. Ik moet dus al vrij gauw ingeslapen

zijn.

's Morgens om een uur of 5 getikkeld op het plastic waaronder ik lig. Regen? Ik kan het mij haast niet voorstellen. Blijkbaar ben ik die wat ontwend, omdat het de laatste dagen droog is geweest. Maar toch is het zo. Ik pak alles nog eens goed in en ga er weer behagelijk bij liggen. Het tikkelen wordt echter een roffel in alle toonaarden van hevigheid. Er valt nogal wat en ik lig mij eigenlijk te verkneukelen. Van buiten nat en van binnen droog. Mooier kan het niet. Wat een strijd! Het uur der waarheid kondigt zich aan, de proef op de som van alle conclusies uit alle probeersels.

Als ik daar rustig blijf liggen kan mij niets gebeuren. Ik denk aan Goethe, die trouw aan mijn zijde loopt: "Was ich nicht erlernt habe, hab' ich erwandert". Maar plotseling besef ik dat hij misschien wel heel wat bijelkaar gewandeld mag hebben, maar vroeger, vóór het plastic tijdperk en dat die grote man een onbeschre-blad was ten aanzien van die kunststof die mij die nacht droog moet houden. Goethe waardeloos! Ik denk aan mijn reserve-held Paul Kruger, die zich wat ruimer opstelde met zijn "alles sal reg kom", maar ook dat zal weinig baten.

Ik lig er alleen, zonder enige bijstand, en begin na te denken en te twijfelen, ook al omdat er zoveel water valt.

Een waterdicht grondzeil is natuurlijk heel mooi. Er komt geen druppel door van onder naar boven. Maar ook niet van boven naar onder. Alles blijft er op staan en je kunt in de kortste tijd een poel water opvangen. Zou er ergens water ingelopen kunnen zijn? Het is nu al te laat om nog te gaan kijken. Doodstil liggen en het beste hopen. De regel roffelt maar door.

Als ik even mijn tenen beweeg begrijp ik dat de ondergang reeds aan de gang is en al verder voortgeschreden is dan ik ooit heb durven denken. Zij zijn nat, ofschoon mijn voeten tot overmaat van veiligheid in een aparte plastic zak gestoken zijn. Het water moet dus hogerop, op kniehoogte, een toegang hebben gevonden. Maar dan moet het er daar ook wel uitzien als een goudvissenkom. Als ik mijn benen wat verleg treedt er - naar het gebobbel te oordelen - een geweldige waterverplaatsing op. Het enige vleugje van voldoening is dat de oude stelregel: "het water heeft een spitse kop", welke ik altijd onderschreven heb, hier volledig bewaarheid wordt. Er is niets waar het water niet in doordringt. Zeg dat maar gerust!

Maar die ellende even terzijde gelaten: wat zal er op de aarde ter plaatse een vreugde heersen. De derde snee gras groeit en de zalm springt naar boven, tegen het bruisende water in. Leiden uit last. Wat zal de sympathieke bankman met zijn hengel zwaaien!

En toch ook een vleugje troost: natter dan nat kan niet.

Gewoon doen bij de aftocht en de volgende keer beter.

En dan hoor ik zwaar motorgeronk. Ik steek heel voorzichtig mijn neus onder het plastic uit en zie twee levensgrote trekkers vlak bij mij staan. Zij zijn het weiland opgereden. In de wind-en weerdichte cabine zitten twee mannen doodgemoedereerd te kijken. Ik zie direct dat het Goethe en Paul Kruger niet zijn. Droog en wel zijn zij benieuwd wie of wat er onder het plastic zit. Zij lachen met hun brede gebitten uit een soort galgenleedvermaak als zij mij zien. Ik kruip weer onder het plastic om mij samen te rapen voor het vertrek. Een volgorde van inpakken hoeft niet meer gemaakt te worden, het is toch één pot nat. Dan rijst ik omhoog. Het water vloeit naar alle kanten af. Ik groet mijn publiek zo populair mogelijk en stop alles in mijn rugzak. Regenpak aan en weggeven. De derde snee gras giert de grond uit.

Ik stap stevig op. Het sopt mij in de schoenen, maar ik blijf warm en er gloort nieuwe hoop. Na een half uur daagt er een groot nieuw huis op, B.B! Ik ben wat verbaasd en meld mij daar. De jonge vrouw die open doet is ook heel verbaasd. Zij is juist begonnen met B.B. te houden en ik ben haar eerste winst.

Breakfast met thee en een cigaretje.

In de hotbox.

Dan weer aan de loop. Ik had er eigenlijk net zo goed kunnen blijven, maar mijn

gedachten zitten blijkbaar al te veel in Stanley, de eerstvolgende plaats.

Daar gekomen blijf ik bij de kerk staan; ik wil er wel even in. Maar dan voel ik een soort jeuk over mijn rug rondscharrelen. Ik draai mij om en zie een mevrouw vanuit haar keuken met priemende ogen naar mij kijken. Of zij mij kan helpen?

"Ja, een B.B." Zij gaat aan het telefoneren terwijl ik vol verwachting aan de buitenkant van het openstaande raam in de regen sta. Telkens wordt mij de uitslag van de poging van boven naar beneden medegedeeld. Zo geeft ook een cavalerie-officier zijn bevelen vanuit het zadel. "Alles vol, maar in het hotel is nog plaats."

Ik erheen. Om half 10 hangen alle kleren in de hotbox te drogen. Alles, want er is geen draad meer droog, zodat ik wel weer onder de dekens moet, ook al om de nachtrust te voltooiën. De nacht staat echter geregistreerd als te zijn doorgebracht in de open lucht. 24 uur kan ik niet voor- en achteruit.

Dat was een van die betere nachten waar je iets van bijblijft.

It is nice again.

De volgende dag op weg naar Caputh. De noordewind komt vanachter de heuvels vóór mij en waait de hele lucht schoon. Het is wonderlijk hoe volmaakt mooi de wereld uit zo'n natte druilpartij te voorschijn kan komen. Ik noem deze dag "it is nice again" en heb er een dia van gemaakt, die alle kleuren weergeeft, maar met dat frisse leven van die uitbundige noordewind.

Dan over een voetpad langs een bos waar wel 40 fazanten opvliegen, d.w.z. de meesten. Enkelens kunnen het n.l. niet meer opbrengen te vliegen en waggelen wel een eindje in de richting van de veiligheid. Aan een hek hangen drie dode wezels. Hun bekjes staan half open en daarin schitteren hun witte tandjes. Zij hadden zich zeker aan jonge fazanten te goed gedaan en dat is een doodzonde in de fazantenbroederij. Die moeten eerst groot worden om dan een schot hagel te krijgen. Wat gaat mijn sympathie uit naar het roofgedierte.

Ik eindig mijn tocht 's avonds om half tien in een berkebosje op hoog en welig gras. Aan weerskanten vallen zo af en toe schoten van jagers die voor de zondag hun slag proberen te slaan. Ik hoop dat zij de andere kant optrekken. In de verte hoor ik honden blaffen op een farm. Hun geluid verscheurt de stilte, het moeten wel echte zenuwpezen zijn en het beroerde is dat ik de gedachte niet van mij af kan zetten: "zo hond zo baas". Daarvoor vertrouw je je niet toe aan de stilte van de natuur.

Als ik eenmaal goed lig kraken de takken, vlak bij mij. Er stormt een hert op mij af. Die kan nog net een haak slaan en mij vermijden. Hij moet wel heel erg geschrokken zijn, maar blijft op een afstand toch staan om te zien wat dat wel was. Een reuzennacht. 's Morgens zijn de spechten en de boomkruipertjes in de weer als echte acrobaten. Ook zie ik nog iets heel raars over een muurtje lopen. Het blijkt een wezel te zijn die een lijster in zijn opgestoken bek meedraagt.

Maar er speelt zich ook een heel vreedzaam tafereel af, n.l. een wezeldans. Het is adembenemend om te zien hoe die slanke diertjes in kringen omelkaar heendansen, uit pure levenslust.

In Butterstone wemelt het van de frambozen en dan aan het hillwalken.

De egel.

Ik moet echter eerst over een veerooster -cattlegrid- dat er nog nieuw uitziet. Als ik er over heen loop zie ik daaronder een egeltje zitten. Die moet er in gevallen zijn toen hij probeerde haaks over de buizen heen te lopen. Hij is door een gleuf in de kelder gevallen, of liever gezegd in een van de drie keldertjes. Door twee muurtjes is de kelder n.l. in drieën verdeeld. De egel zit in het linkervak van 2 bij een halve meter. Het keldertje is helemaal van beton, er zitten geen gaten in en er is nog geen plantengroei. Het diertje is beslist ten dode opgeschreven; dat denk ik

tenminste met de kennis welke ik op dat moment van egels heb. Een half uur later is die kennis aanzienlijk groter. Ik sta stil en zet de rugzak aan de kant, want ik ben mij bewust dat mij een groot karwei wacht. Het is duidelijk dat ik, gezien mijn verhouding tot Moeder Natuur, dat egeltje moet redden.

Ik ga languit op de buizen liggen, zodat ik met mijn hand het beestje aan kan raken. De kelder is niet dieper dan 50cm. De stekels gedragen zich zó goed dat ik het niet met één hand te pakken kan nemen, maar ook niet met twee. Met een grote, rode zakdoek er omheen gaat het een beetje beter. Ik kan hem goed van de grond krijgen maar hij blijft voor de gleuf steken. Hij heeft zich heel stevig opgerold en kogelrond is hij te dik voor de doorgang. Er is geen ontrollen aan en hij piekert er niet over zich vrijwillig te ontspannen. Als hij zich maar even slank zou willen maken zou hij er op dezelfde manier uit kunnen als hij er in gekomen is. Wat voel je je machteloos als je zelfs een egel onder dergelijke omstandigheden je beste bedoelingen niet duidelijk kunt maken.

Het helpt ook niet een stok tussen de buizen door te steken. Als deze zo scheef staat dat de egel er tegenop kan lopen is de uittocht aan de bovenkant voor hem onmogelijk geworden. Er blijft dan geen werkbare ruimte over tussen de buizen, zodat hij van de stok af kan stappen naar de vrijheid.

Er liggen heel wat halve en hele bakstenen in de berm, nog afkomstig van het "werk". Als ik daarvan nu eens een trapje bouw langs de zijkant van de kelder. Ik zoek de mooiste uit en stapel die trapsgewijs op, zeven stuks van 6 cm ieder, dat maakt 42 cm in het totaal. De egel kan dan al aardig dicht bij de uitgang komen. Maar dit trapje kiept voorover, zodat het aan het vooreind ondersteund moet worden door middel van een plankje. Op de bovenste steen leg ik een zode gras om de egel naar boven te lokken.

Dat is voorlopig voldoende en ik ga wat terzijde staan, tevreden, naast een groot teervat. Ik draai mij daar een shagje om de verdere gang van zaken rustig af te wachten. Ik houd het keldertje goed in de gaten. De egel gaat zich een beetje ontspannen en draait met zijn kopje. Hij rekt zich helemaal uit en gaat wat rondscharrelen. Dan kruipt hij onder het stenen trapje wat hem blijkbaar erg veilig lijkt. Maar dat was natuurlijk niet mijn bedoeling. Hij komt weer te voorschijn om een betere kans te zoeken. Hij kruipt een paar stenen van het trapje op, maar keert na enige aarzeling toch terug. Dan gaat hij rechtop staan tegen het plankje. Wat een eind is zo'n uitgerekte egel. Is het eigenlijk wel iets anders dan een wezel met stekels? Het is een handig en vaardig dier. Dan steek ik de brand in mijn shagje en sta behagelijk wat te blazen. Als ik weer in de kelder kijk zie ik de egel niet meer. Weer onder de stenen? Nee! Maar op hetzelfde moment ritselt er wat in het gras naast het veerooster. De egel is er al uit en wil een goed heenkomen zoeken. Maar zover gaat het met mijn dierenliefde nu ook weer niet. Ik krijg hem nog te pakken en hij moet op portret boven op het teervat, met de shag, de vloeitjes en de rode zakdoek. De attributen van het avontuur.

Dan zet ik hem op een behoorlijke afstand van het veerooster op de bosgrond neer. Daar strekt hij na korte tijd zijn achterpoten uit en schiet weg, achter de muizen aan. Er zullen ontwijfeld wel een paar het leven moeten laten. Maar je kunt ook niet alles willen. Het trapje in het keldertje laat ik intact voor de volgende keer.

Ik deed dit alles uit een aandrif van vanzelfsprekendheid, maar hoop toch heimelijk dat Moeder Natuur mij genadig wil zijn met een droge nacht, compleet met Grote Beer en Poolster, een gala-zomernacht.

Naar Kirkmichael.

Het pad is erg duidelijk en leidt langs de farms Graigton en Leduckie, die als zeer zelfstandige grootmogendheden in het wijde landschap liggen, naar een rotspartij boven aan de heuvelrand. Daarachter gaat het pad zoek in de wildernis van heide. Op kompas verder en ik kom dan tot mijn verrassing op een teerweg uit, die nog als karrepad op de kaart staat. Dat duidt

op een heel recente entree van de menselijke beschaving. En inderdaad komt de weg uit bij een waterreservoir. Daar ga ik zitten en zie dan al heel gauw een paar herten met grote geweien op mij af komen. Zij naderen mij tot op 60 m. Verderop staat een grote kudde van wel 40 stuks te grazen.

Die middag loop ik nog een heel eind noordwaarts door allerlei soorten terrein, meest sompig land. Tegen de avond daagt er een heuvel op aan de rechterkant, de Blackraighill. Op de rug daarvan zie ik toppen van dennebomen, daar is een bos met luwte. Na een lange klim loop ik tegen een hoge, stevige muur aan, die heel wat beschutting geeft. Het is niet de moeite waard er over heen te klimmen en nog verder te lopen naar het bos. Daar maak ik mij dus een mollig heidebed, werkelijk één uit duizend. Later fonkelen mij de bekende gesternten voor ogen, terwijl ditmaal ook de egel even zijn snuit om het hoekje steekt. De volgende morgen zie ik dat een poot van mijn rugzak naar binnen verbogen is, zodat hij scheef staat. Je kunt ermee lopen, maar ik probeer heel voorzichtig de buis in zijn oorspronkelijke stand terug te krijgen. Maar bij de eerste poging breekt hij af. Voorlopig moet hij op een andere manier vastgemaakt worden. Onderweg houd ik mij onledig met het bedenken van een middel tegen de kwaal, heel intensief zodat de omringende natuur er door tekort komt. Maar de reparatie lukt, althans in de geest. Sterker door strijd.

Ik volg de muur, een paar toppen op en af en kom dan beneden bij een lage plek waar de muur onderbroken is door een afrastering, met een hek erin. Daardoor dient kennelijk het verkeer plaats te vinden van het dal naar Kirkmichael en omgekeerd. Verkeer? Schapen en wat koeien soms. Mensen klimmen er over heen en van landrovers zie ik geen spoor.

En dan heb je het weer: waar is mijn bril!

Geen lang beraad ditmaal. De rugzak beneden gelaten na hem goed met gras en ruigte bedekt te hebben, want met zijn plastic hoes ligt hij als een spiegel in de zon te schitteren. En dan maar weer terug. Dwars door die aandoenlijke natuur waar ik een uur geleden geen oog voor had. Het is niet eenvoudig om langs de muur lopend de slaapplaats van die nacht te vinden, maar het lukt toch. De heide is er nog wat plat. Maar er is geen bril te zien. Met grote gelatenheid aanvaard ik deze heel natuurlijke uitzondering op de regel die eigenlijk zo onnatuurlijk is. Daar zie ik aan een struikje een heel klein bosbesje zitten. Ik buk mij om het te plukken. Maar dan zie ik mijn bril die daar met zijn beide glazen heel stil ligt te kijken. Dan is dat plotseling weer de gewoonste zaak van de wereld. Het verrast mij niets. Ik pak eerst de bosbes en daarna de bril. De eed welke ik dan afleg is al niet zo erg duur meer en al heel weinig heilig. Wat is een mens gauw verwend! De afstraffing hangt in de lucht en dat zou je de keel eigenlijk moeten dichtknijpen. Wat heeft deze wereld voor anti-helden nog een kans te over.

Nadien heb ik mijn bril nooit meer vergeten. Het was blijkbaar mooi genoeg zo. Maar voor ik in John o' Groats kwam ben ik er nog wel eens met een achterwaarts stapje op gaan staan. Hij kraakte het uit en nadien moest ik met een pleister op het glas rondlopen en trok bijzonder veel aandacht.

"Wat een sukkel", denk ik terwijl ik dit neerschrijf. Maar als iemand tegen mij zou zeggen: "daar heb je volkomen gelijk aan", dan zou ik tegen hem in het geweer komen. Niet omdat hij ongelijk heeft, maar omdat hij niet tot oordelen bevoegd is. Alleen de rambler, die voortloopt in een netwerk van onnaspeurlijke wetmatigheden, kan er een flauw benul van hebben hoe alles in elkaar steekt. "Alleen het hart dat tegen eigen ribben slaat is een zuiver hart op een zuivere maat".

Via een meertje gaat het vervolgens langs een gladde weg naar de geordende samenleving in het dal. In Kirkmichael neem ik B.B. en daar is op maandagmorgen de post. Het hotel staat vlak tegenover de garage, welke ik nodig heb voor de reparatie van mijn rugzak. Van een kapotte golfstick wordt een stukje van 10 cm afgezaagd en dat wordt in de holle buis van de rugzak gestoken. En dan komt mijn ijzerdraadje er omheen. Het resultaat is beter dan ooit te voren. Dat alles in 5 minuten, het denkwerk niet meegerekend. Daar ben ik een beetje fier op.

The Grampians.

De afstand van Kirkmichael naar Aviemore is ongeveer 60 km. Drie dagen op zijn vlugst. Het traject bestaat voor het overgrote deel uit voetpaden. Onderweg zijn vrijwel geen voorzieningen, behalve enkele huizen in het allereerste en het allerlaatste deel, maar overall stroomt het beste kristalwater.

Ruim halverwege staat er volgens de kaart een mountain-rescuehut. Daar zou de tweede nacht kunnen worden geslapen.

Het weer is goed en vast, naar het zich laat aanzien en volgens het weerbericht. Daarom niet gedraald en op pad! Eerst nog over een eind verharde weg naar Enochdu waar in de post-office melk te koop is en een proviandvoorraad wordt aangelegd bestaande uit baked beans, rijst in blik, brood, pinda's, marsrepen, chocola en suiker. Al die heerlijke dingen van de T.V., waar men van gruwet bij het kastje kijken, worden nu werkelijkheid.

De kruidenier heeft vroeger de postdienst op Daldhu gedaan, iedere dag per fiets ("pushbike") over de onverharde wegen naar boven en naar beneden, zo'n 20 km. De weg is nu verhard en geteerd en levert op de mooie, maar niet warme middag een schitterende wandeling op. De spits van de tocht wordt daardoor goed afgebeten. De weg gaat later over in een hard karrespoor, waarover met gemak een landrover kan rijden. Het lopen gaat als vanzelf.

Tegen 7 uur kijk ik uit naar een slaapstee en die vind ik achter een heuvel aan het pad. Dan bemerk ik dat de wollen trui van de rugzak verdwenen is en daarmee ook, wat veel erger is, mijn mascotte, de Windmill. Dat levert een strafexpeditie op, een eind terug. Na een half uur zie ik hem liggen, een monsterachtig groot, zwart geval, wat onwennig daar in die leegte en stilte. Je kunt wel zien dat daar niet vaak truien liggen.

Op de slaapstee dansen wat mugjes rond, "midges", zo klein dat zij door ieder muskietengaas heen kunnen dringen. Voor rook gaan zij heel even op zij en ook insectengelei bevangt hen, maar dan ook maar heel kort. Het zijn vreselijke dingen en ze brengen je in een mensonterende situatie. Terwijl ik daar zit en rookkolommen uitblaas, mij insmeer en in het wilde weg sla, valt er eensklaps uit de lucht een polaire kou omlaag. Binnen enkele minuten zit ik te rillen en dan kan je nog maar één ding doen: gauw in de slaapzak. Waar de midges zo gauw gebleven zijn is hun zaak, maar zij zijn weg.

De volgende morgen vroeg op pad. De weg slingert zich door een hoge, groene kloof. Het doet mij denken aan het traject ten noorden van Inneleithen, maar het is hier woester.

Het wordt een mooie en boeiende wandeling. "Fealar", het allerlaatste huis blijkt een heel complex te zijn van drie hoeven met schuren. Daar wordt naast cake en thee ook een goed weerbericht gepresenteerd. En bovendien blijkt dat daar een afsnijding mogelijk is, van een scherpe hoek van 4 km. Het is altijd wat riskant van de kaartroute af te wijken, maar deze afsnijding is heel duidelijk in het terrein te zien, zodat mislopen onmogelijk is. Bovendien word ik nog een eindweegs vergezeld door iemand die forel gaat vissen, naar later blijken zal met groot succes.

Dan weer een karrepad naar het noorden langs een vervallen shootinghut. De waarde van het land wordt hier hoofdzakelijk bepaald door de jachtpacht, zelfs de schapenhouderij heeft hier weinig te betekenen. Gisteren had ik op het eerste stuk van die driedelige traject mooi weer, maar toen hing er boven dit gebied, achter de pas welke ik vanmorgen passeerde een donkere lucht en vandaag is het hier ook niet zo mooi als het weerbericht deed veronderstellen. Dit tweede segment is de hoogste van de drie en het meest door de bergen ingesloten.

Cairngorms.

Dan naar boven. De kloof waardoor het water naar beneden stroomt wordt smaller en smaller en links en rechts rijen zich de zware jongens, de hoge bruine Cairngorms, in twee gelederen. Rechts de Mac Duie van ruim 1000 m, met witte plekken eeuwige sneeuw aan de

top, en links de Devilspoint.

Ongeveer tegenover de Mac Duie staat de witte schuilhut met een paar witte tenten er omheen. Het pad wordt heel nat, het is net of er overal bronnen uit de grond springen als je er langs komt. Maar met heel veel kleine omweggetjes kun je er nog behoorlijk langs komen.

Over de stroom voor de hut ligt een loopbruggetje dat zo gebouwd is dat het "goed in het landschap past". Gezegd moet worden dat men daar aardig in geslaagd is. Ik zag het pas toen ik er vlakbij was. Het was net niet totaal onzichtbaar.

Vaders en zonen.

Bij de berghut stroomt een beek, zodat het een ideale kampeerplaats is. Een Engelse jongen met een muskietenvrije tent logeert daar op zijn eentje en tracteert mij op een kopje koffie.

Verder zijn er soldaten die in hun bivaktenten slapen en de midges verdrijven met brandende heidestruiken.

Voorts is er nog een vader met twee zoontjes die al gauw hun ijsmutsen opzetten om de midges geen kans te geven, op hun hoofd althans.

Ik word daardoor een gewaarschuwd man en verkies het interieur van de hut boven de open lucht. Het is daarbinnen heel eenvoudig. Op de stenen vloer ligt een grote lap plastic als kamerbreed tapijt en daarop moet men maar zien zalig te worden. Dat gaat uitstekend. 's Morgens word ik vroeg wakker door rumoer in het kamp, waarin kinderstemmen de boventoon voeren. Het is duidelijk dat de waanzin ergens op de loer ligt. Dan komen de beide jongens bij mij in de hut, omdat de muggenplaag daar vrijwel nihil is. Uit hun woorden begrijp ik wat er eigenlijk gaande is. Het zijn niet de midges die hen zo teisteren, maar het feit dat vader de muggemolie vergeten heeft. De brede rug van vader kan zich weer sterk maken.

Ik zie hoe hij bezig is met het oprollen van het grondzeil. Iedere keer als hij een slag gemaakt heeft moet hij de muggen verjagen die zich onmiddellijk weer als een wolk op zijn nek storten. Hij staat op het punt om in dat geweldige natuurpark stapelgek te worden, niet zozeer vanwege de muggen, maar vooral omdat zijn nageslacht meent dat muggenolie een onfeilbaar middel is. Wij gaan tegelijk weg. Ik naar het noorden naar John o' Groats en hij naar het zuiden, niet geheel vlekkeloos en met knersing der tanden. Als je met een goedbedoelde, vaderlijke blik op de toekomst met je jongens gaat kamperen moet je het bittere van vandaag wel goed in de gaten houden. Ik wens hem alle overlevingskansen toe, want hij is er een van het goede soort.

Ik moet eerst door een geweldige veentrop baggeren en dan komen er stenen van allerlei formaat. Van weerskanten zijn er lawines naar beneden gekomen die rotsblokken groot en klein opgetast hebben in het dal.

Dat is geen wandelen meer maar klauteren. Hier en daar is wel een heel klein weetje of een lochje waaruit een riviertje naar beneden stroomt, soms schiet de stroom ondergronds om verderop weer boven te komen. Het weer is goed voor dit werk, zonnig en fris. Dan komt er weer een vaderfiguur aan met zijn zoon. Beiden hebben de fietsen "aan de hand", d.w.z. bijna voortdurend op de nek. De vader heeft bovendien nog slaapzakken op de rug, klaar voor camping. Het is duidelijk dat een gewetenloze kampeerzaak hem volgestopt heeft. Zij zijn van plan om nog even naar het hoogste punt te gaan, om dan langs de andere kant naar beneden te fietsen. Ik zie het donker in. Maar hij heeft alleen maar goede hoop. Ik denk: "gekkenwerk", maar wens hun een behouden vaart.

Kort daarop kom ik in gesprek met een andere wandelaar, meer een echte, belegen rambler, met wie ik de daverende dingen van die dag even doorneem, zo ook de ontmoeting met de beide fietsers. Deze echte Engelse rambler spreekt als zijn aanvankelijk en voorzichtig oordeel uit dat hij vermoedt dat het voor die gentlemen a rather heavy job zal worden. Blijkbaar denkt hij in de verste verte niet aan gekkenwerk, hetgeen mij wel een beetje beschaamt. Te vroeg met mijn oordeel klaar? Als ik verder loop en almaar stenen zie en nog eens stenen, moet ik wel

concluderen dat de vader, toen ik hem ontmoette, al 9/10 van alle ellende achter de rug had. En als je daar nou zin in hebt, dan mag het toch ook! Wat wens ik hem freewheelend een heerlijke afdaling!

Maar zal de kampeerzaak die hem van alles in de maag gesplitst heeft er ook muggenolie bijgedaan hebben? Zo niet dan is er nog geen man overboord! Zeker niet deze vader. Hij is uitgerekend de enige die alle midges in de Hooglanden kan doodslaan.

Omlaag.

Mijn afdaling is ook niet eenvoudig. Het is knie- en enkelwerk. Je beseft hier wel dat een misstap het einde van de tocht kan betekenen. De haven komt weliswaar in het zicht, maar het is nog heel ver naar Aviemore. Deze tocht is in drie, misschien wel twee dagen te doen, maar ik heb er dan ook wel heel goed weer bij gehad. Net als bij de passage van de criteria op de Pennineway. Bij slecht weer moet het hier meer dan een hel zijn.

Van Aviemore ga ik naar Inverness en dan, via het slagveld van Culloden, naar Croy, om daar vrienden te bezoeken. Zij wonen daar in een dubbel langhuis van het bekende Schotse type, bovenop een heuvel, onder hoog geboomte. Het erf is bezet met kippen van allerlei ras, en al deze rassen dan nog weer rijkelijk metelkaar gekruist. Er loopt ook een 14-jarige gans rond "Goosy", of liever gezegd: die zit daar meestal en vreet dan binnen halsbereik een halve cirkel gras leeg. Een andere gans is broedend en wel de moederdood gestorven. Toen zij op haar nest zat met de kop fier omhoog heeft een vos haar de hals doorgebeten. Het lichaam zat nog op het nest alsof er niets gebeurd was, maar de kop lag ernaast met gesloten ogen.

In het bos, aan de overkant van de weg, zitten dassen. De natuur is in zoverre meer natuur dan bij ons dat de wrede dingen er duidelijker naar voren komen. Het is daar wat kruidiger dan in Nederland. Je voelt je er rijp worden voor Alaska.

Geschiedenis.

En hier wil ik nog iets vertellen over Schotland.

Dat is een hachelijke onderneming, omdat aan het vertellen eigenlijk het begrijpen vooraf moet gaan. En dat is een vrijwel onmogelijke opgave, want er is een overstelpende hoeveelheid feiten die samen "Schotland" vormen en al zou je ieder feit in zijn kader kunnen plaatsen, dan was je er nog niet. Maar het verleden wordt er levend gehouden én hoog gehouden, zodat de weg naar een begrijpen zo goed mogelijk geplaveid is. Maar dan rest nog het vraagteken van het "waarom" van dit alles en die vraag laat je niet los.

Op de historische kaarten staan bij veel plaatsen gekruiste sabels met een jaartal. Dat is het teken dat daar in dat jaar een veldslag geleverd is. Bij plaatsen die "gunstig" gelegen zijn, als bergpassen, staan soms meer van die tekens. En dat zijn dan nog alleen maar de veldslagen, de historische feiten bij uitstek, omdat zij zo van begin af aan in het volle licht staan, maar er zijn onnoemelijk veel feiten meer. Feiten die bekend zijn omdat zij aangeduid kunnen worden, maar ook ontwikkelingen die van lieverlee plaats grepen en door geen enkel "historisch feit" gemarkeerd worden.

Nu hoeft die veelheid van feiten van de Schotse geschiedenis nog niet zoveel te zeggen.

Als wij Nederlanders al onze eeuwen gelijkelijk lieten meetellen, zouden wij het in veelheid van feiten ook heel ver brengen, zelfs onmogelijk ver. Maar het is toch niet verwonderlijk dat onze vaderlandse geschiedenis, die wij kennen (?), zo'n beetje begint bij de Tachtigjarige Oorlog, die tot de nationale zelfstandigheid zou leiden. Maar daarvoor hadden alle gewesten al hun eigen geschiedenis. De ontwikkeling van het graafschap Holland - een willekeurige greep uit alle gewesten - onder de Dirken, Willems en Florissen, voltrok zich mede door het sluiten van buitenlandse huwelijken. Eén dochter van graaf Willem III trouwde in het begin van de 14 e eeuw met Koning Hendrik III van Engeland en de

andere dochter met Lodewijk de Beier, waardoor het internationaal prestige van de graaf bijzonder vergroot werd.

En graaf Willem V moest in 1351 zijn moeder keizerin Margaretha bij den Briel in een complete veldslag verslaan. Dat ging een normaal generatie-conflict toch wel te boven. En wat is nou precies die hardnekkige tweedeling van Hoeken en Kabeljauwen en Schieringers en Vetkopers? Er was genoeg te doen in die dagen. Wij weten het alleen maar niet en daarom is het goed dat het voor de populaire liefhebbers zwart op wit in de encyclopaedie gedrukt staat. Al die conflicten zijn terug te brengen tot roerselen in het menselijke vlak, dat vandaag ook nog volop aan bod is en dat ook zal blijven.

Maar in Schotland was die tijd al "historisch", in die zin dat men die tijd kent. En dat is niet verwonderlijk, want dat is hun "vaderlandse" geschiedenis. Het waren de eeuwen van eenwording van Schotland, met oorlogen groot en klein tussen clans, graafschappen en tegen het naar het noorden oprukkende Engeland, waarbij tenslotte het beloop der zuidgrens werd vastgelegd.

Er loopt een gruwelijk spoor van bloed door die blauwe hooglanden. Twee zelfstandige koninkrijken stonden tegenover elkaar, maar groeiden in de loop der tijden door de ontwikkelingen op het Britse eiland naar elkaar toe.

In 1707 werd Schotland met Engeland in één staatsverband: Groot-Brittannië verenigd.

Grote Markt Groningen 1945.

Wie zijn die Schotten en wat is dat Schotland? Het doet misschien wat merkwaardig aan dat ik in dit verband een getuigenis uit Groningen wil vermelden. Daarbij ga ik af op het verhaal van een ooggetuige, die mij heel na stond. Dat "verhaal" is een wat te groot woord. Hij heeft mij wel heel wat gezegd, voorzover dat mogelijk was, maar voor de rest heel duidelijk laten voelen hoe hij het ervaren had.

De stad werd in april 1945 door de Canadezen bevrijd en toen het pleit goed en wel beslecht was, werd er een parade gehouden. Heel wat verse levensadem van Groninger muzikanten werd in daverende muziek omgezet. Het was het feest van het koper-geluid dat zonder meer het alleen-vertoningsrecht voor zich opeiste. Horen en zien verging je. De soldaten marcheerden voorbij, gelid voor gelid.

Toen stopte de muziek. Het werd stil. Het enige wat toen te horen bleef, was muziek van doedelzakken. Er kwam een onderdeel aan van Canadese "Schotse Hooglanders" met hun Piperkorps. Het werd eigenlijk stiller dan stil. Het was net of die muziek voortkwam van ónder de geluidsgrens en de stilte verdubbelde. Je werd erdoor gespannen en gescherpt. Je zag de mannen niet alleen voorbijtrekken, maar je hoorde ook hun voetstappen en je zag ook hun gezichten.

De muziek was een dun, ijl geluid, maar toch doordringend. Eentonig maar met alle wisselingen van blijdschap en verdriet.

Een paar dagen eerder, bij de komst der Canadezen, had ieder uitzinnig staan juichen. De bezetting viel als een pak van het hart. Maar van velen werd al gauw de keel toegesnoerd van onzekerheid en angst. Heel wat gezinnen waren niet compleet. Duizenden waren in Nacht und Nebel naar Duitsland afgevoerd. Waren zij daar omgekomen of zouden zij ergens toch nog de bevrijding kunnen beleven? Het was een voortdurende beklemming die iedere dag toenam.

Maar daar op de Grote Markt, bij de parade, was het of die dunne schrale muziek van de doedelzakken alles wat naar achteren schoof wat met de berekening van kansen te maken had.

Wat daar naderde was dé Bevrijding, die de Vrijheid bracht, waarvan je toen beseftte dat die toch in het rood gekleed gaat, dat de vreugde vermengd is met het onvermijdelijke verdriet. Je wist dat die mannen van ver kwamen, van de andere kant van de wereld. Dit was een groots wonder, meer dan een gewone zet op het schaakbord van de oorlog. Maar met die muziek was het anders, die kwam ook van heel ver, van heel diep in de tijd of misschien wel van vóór de tijd dat de mens met het tellen van jaren begon. Je beseftte op dat ogenblik dat de wereldgeschiedenis

een slag gemaakt had en voort ging, dat het gebeurde achterbleef. En dát werd ervaren als een Góds wonder.

De martelende onzekerheid kreeg steun. Er kwam een wil om te vertrouwen, juist omdat deze muziek niet overstemde, maar de stilte in ieder mens ongerept liet.

Toen ik mijn tocht begon dacht ik niet aan dit verhaal. Het was alweer dertig jaar geleden dat het mij verteld werd. Maar toen ik in Schotland was, kwam het van lieverlee in mijn herinnering naar voren, bij het beleven van alle merktekens van de geschiedenis van dit land en dit volk.

Culloden, 16 april 1746.

Vanuit Inverness breng ik een bezoek aan het slagveld van Culloden, waar op 16 april 1746 Bonnie Prince Charley (Charles Edward Stuart) met zijn Schotse clans voorgoed verslagen werd door het Engelse leger onder de Hertog van Cumberland.

De poging van deze laatste Stuart om de Kroon weer in zijn familie te brengen, ondersteund door Frankrijk om internationaal-politieke redenen, ging feitelijk tegen de ontwikkeling van de geschiedenis in. In 1707 al was de eenwording van Schotland en Engeland tot stand gekomen.

Het Slagveld wordt in hoge ere gehouden.

Er is in 1881 een grote cairn opgericht, ter herinnering, en op de massagraven van de verschillende clans zijn stenen geplaatst. De gehele, ingewikkelde zaak wordt zo gepresenteerd dat de gruwelijke situatie van toen een ieder duidelijk voor ogen komt. Men moet wel meelevens en meevoelen en dan is het nog maar een heel kleine stap naar sympathiseren.

Was het "onbegonnen" werk, die expeditie van Stuart? Toch niet, want zij hebben bijna alles gewonnen, behalve die laatste slag. En die hebben zij verloren, ook al omdat zij het allerstoutmoedigste gewaagd hebben: een aanval bij nacht op een legerkamp.

Er werd een hoge prijs gesteld op het hoofd van Bonnie Prince Charley, maar hij wist naar het vasteland te ontkomen. Ook zijn levensdroom was uit.

Op het slagveld, maar ook daarna in heel Schotland gingen de Engelsen hard te werk. Dat heeft veel kwaad bloed gezet. "They have created a desert and have called it peace", luidde een oordeel. Het oude Schotland van de Atholls, de Camerons, de Macdonalds, de Frasers, de Drummonds, de Macleans, de Menzies, de Stewarts van Appin, die bij Culloden nog schouder aan schouder stonden, heeft afgedaan.

De Schotten gingen een periode van grote verarming tegemoet toen de Engelsen daar het heersende volk werden. De Schotse dapperheid werd koopwaar op de internationale markt der huurlegers. Massa's trokken naar de nieuwe wereld, waar zij o.m. de Canadese Schotse Hooglanders zouden worden, die later op de Grote Markt in Groningen de bevrijding zouden brengen.

Engeland erkent dat het Schotse element bij de geweldige krachtsontplooiing van het Verenigde Koninkrijk grote betekenis heeft gehad.

Overal zijn monumenten opgericht voor de Schotse onversaagdheid; vaak zijn het beelden van Schotse krijgers met hun berenmutsen en pluimen.

Na de Tweede Wereldoorlog werd er weer een gedenkteken opgericht. Voor de Schotse Commando's. Het staat eenzaam in de grote vlakte van Spean Bridge tegen de achtergrond van de blauwe Hooglanden. Uit de stilte van hun land treden drie commando's naar voren: " United we conquer." Zonder pluim of wat ook maar.

In battledress.

Gelijkgeschakeld? Maar het monument is daar opgericht voor Schotten. Voor de wijze waarop zij gestreden hebben: in de aanval.

Over zee.

Op maandag 15 augustus verlaat ik Inverness, nadat een schoenmaker mijn schoenen van nieuw beslag heeft voorzien, helemaal voor niets.

De post die ik krijg spreekt vrijwel over de hele linie over "de laatste loodjes" of woorden van gelijke strekking. De aanmoedigingen zijn echter navenant. Zelfs Goethe heeft zich er eens over uitgelaten en niet eens zo erg dichterlijk.

Ik vaar per Kessock Ferry over de Moray Firth naar de overkant, het Black Isle. Op de lantaren bij de aanlegsteiger zit een meeuw en als wij varen rolt er een lange haalgolf over het water. Dan opent zich een vergezicht naar het oosten. Wat doet mij het goed de zee weer te zien. In verheven stemming ga ik het noordelijk Schotland tegemoet. Ik ben diep vervuld van de joie de vivre, maar ook van de joie de se promener, het geluk van het wandelen, het zichzelf meenemen naar voren, naar het nieuwe met achterlating van alles wat geweest is.

In de baai loopt de eb naar buiten. Daar hangt een reuk van het "fruit de la mer", zoals wij die thuis op de wadden kennen.

Die nacht slaap ik buiten in een wei en verbeeld mij dat er een mol onder mijn hoofd aan het krabben is. Dat zou best eens kunnen, want de dingen die nog niet aan bod geweest zijn, moeten nu de kans grijpen de scha in te lopen. Wat zijn er een konijnen in de wei en wat liggen er veel dood op de weg. De meesten zijn al niet meer dan een stukje bont.

In Dingwall thee gedronken in een établissement, waar ook een agent een taartje kwam eten. Zo op het eind van de tocht krijg ik de indruk dat de leeuw en het lam nog eens naastelkaar komen te liggen. Er is iets gebeurd. Engeland heeft wat gedaan.

Verderop word ik door een oude theeplanter uitgenodigd op de koffie. Hij was juist in Canada geweest.

Langs mooie wegen met vorstelijke bomen naar de avond toe. Bij Evanton neem ik de weg binnendoor naar Bonar Bridge. Ik slaap die avond in een dennebos. De volgende morgen gaat het regenen, zodat het pak erbij aan moet.

De dubbelganger.

Daar beleef ik iets dat geen science fiction is, maar er toch wel heel raar uit ziet. Ik ga daar van de weg af, om wat op een grote steen te gaan zitten, een beetje naar boven het bos in, onder een paar boompjes die de dikste regen tegenhouden. Ik zie het verkeer beneden zijn gang gaan en draai mijn gebruikelijke shagje. Die is nauwelijks half-op als er plotseling een tik door mij heen gaat en mijn spieren zich even spannen. Daar loopt een soortgenoot en dan een helemaal complete. Een dubbelganger!

Met een blauw jak en een blauwe capuchon, waaruit zijn neus naar beneden steekt en met een lange corduroy-broek aan.

Alles klopt precies behalve de wandelstok waarmee hij op de weg tikt.

Ik ga rechtop zitten en roep: "morning". Hij loopt door. Dan nogmaals: "morning". Weer geen resultaat. Dan voor de derde maal heel hard. Dat helpt.

Hij kijkt onmiddellijk in mijn richting en roept met een heel hoge stem: "Goord morning".

Dan kijkt hij weer voor zich en de wandelstok tikt met de oude regelmaat.

Zijn rugzak is ook wat anders. Merkwaardige kerel, aardige vent! Wat vriendelijk. Het lijkt wel of hij een onbeperkte voorraad blijmoedigheid in zich heeft, waaruit hij te allen tijde kan putten. Zó paraat dat zijn groet een juichkreet lijkt, die op het ritme van zijn passen en het tikken van zijn wandelstok geen enkele invloed heeft. Ik kijk hem na met aangedane trots. Wandelen gaat hem kennelijk heel plezierig af. Wat een kereltje!

Ik ben er onrustig door geworden en maak aanstalten verder te gaan. Dat gebeurt dan ook na vijf minuten.

En zo loop ik daar ook weer, aan de rechterkant van de weg, tegen het verkeer in en

luister naar mijn eigen stappen. Het komt mij voor dat de zijne wat pittiger klonken.

Maar dan is er iets opvallends aan de orde in de auto's die mij tegemoet komen. Het is in Engeland dan zo dat de chaufferende man links zit en de vrouw rechts. De laatste kijkt doorgaans alleen maar verveeld, omdat "hij" anderszins in actie is. Haar gezicht staat meestal naar het botvieren van gemelijkheid. Dé vacantie-besteding in een dergelijke situatie.

Maar nu is een hele serie voorbijschietende vrouwen plotseling anders. Veel viver. Zij bewegen zich en praten tegen hun man. Zij kijken en wijzen naar mij. Na een heel korte tussenpoos zien zij namelijk dezelfde blauwe man, die zij net gezien hebben nóg een keer. Maar dat kan natuurlijk niet. Het kan niet anders of deze tweede moet een broer zijn van de eerste, een oudere broer die niet meer zo goed mee kan komen.

Het dringt heel scherp tot mij door in wat voor slechte positie ik daar loop, als tweede. Na een bocht in de weg zie ik mijn kornuit lopen, kittig, tegen een helling op. Hij zal daar in die positie wel heel wat bewondering in de auto's teweeg brengen. Dat valt als een loodzware last op mij en ik wil deze situatie geen ogenblik langer bestendigen. Dat moet radicaal uit zijn en het enige is de man zo'n voorsprong te geven dat hij de enige is en ik ook de enige. En zeker niet meer de tweede.

Bij de eerstkomende inn haak ik af en gun hem de vrije loop, een gunst welke hij ook wel zonder mijn vergunning gekoesterd zou hebben.

Ja, en dan zit je daar midden op de dag in zo'n inn en dan komt dat bedrijvige mannetje je steeds maar weer voor ogen. Maar plotseling schiet mij door de geest dat hij mij ook gezien moet hebben, toen ik voor hém liep. En dat hij toen evenzeer de verwondering van de auto-rijdende dames gaande gemaakt moet hebben als ik dat deed toen hij voor mij liep. De dames zullen wel gezegd hebben; "Dat is vast en zeker de jongere broer van die andere. Deze kan nog niet zo hard, die moet het nog leren".

En hij zal wel gedacht hebben: die vent daar die haal ik wel in, als ik de sokken er maar inzet en erin houd.

Hij moet wel verbijsterd geweest zijn dat ik op een bepaald moment, na een bocht in de weg, uit zijn gezichtsveld verdwenen was, doordat ik in het bos was gaan rusten. Wat een verrassing moet dat voor hem geweest zijn toen hij mij daar zag zitten en mij zonder enige moeite voorbij kon gaan, om de kop te grijpen.

En nou kan ik ook aanvoelen waarom hij zo extra blijmoedig "Good morning" riep: uit de hoogheid van zijn eerste positie. Het gehalte van zijn levenslust was beslist niet zo edel als ik aanvankelijk meende te mogen denken. Het ventje was een doodgewone wedstrijder, een stiekumerd die zijn "tegenstander" de wedstrijd niet aanzegde, en die weer eens victorie kraaide toen hij het voortouw te pakken kreeg, waar ik als onnozele bloed niet aan dacht, toen ik weer eens even zat te rusten. Maar wie denkt daar nou aan?

Hij riep "Good morning", maar bedoelde te roepen: "Kip, ik heb je".

Ik heb hem een ruime voorsprong gegeven om het wedstrijdelement goed uit te bannen. Ik heb in die inn B.B. genomen, waarvan het breakfast eerst 20 uren na aankomst zou worden opgediend. Ik heb er een hele nacht over geslapen. Dat slapen kwam hierop neer dat ik nog vrij lang en vrij tumultueus aan dat minne ventje heb liggen denken. Ik heb hem nooit weer gezien in zijn rothaast.

Is dat nou malen? Ja en nee. Soms gaan er onvoorziene diepten voor je open als je alleen bent. Als het te erg wordt kun je de kwaal gemakkelijk verhelpen door een meter hoger te gaan zitten, op een barkruk en wat rijkelijk "Good morning" te zeggen tegen deze en gene.

De volgende dag maar weer verder. Langzaam omhoog naar de pas van Struie, waarachter het geweldige uitzicht komt over de Dornoch Firth, met Bonar Bridge in de verte. Daar aangekomen lees ik dat er de volgende dag op enkele plaatsen een sheep-dog-trial zal worden gehouden (wedstrijd van schapehonden), o.a. te Lairg.

Snel naar het noorden dus met gebruikmaking van de spoorbrug over de Strath Oy Kell. Er wordt wel met 40 p boete gedreigd, maar dat doet wat bloedeloos aan, want de beide

stationnetjes aan weerskanten, Culrain en Invershin, zijn zo dood als pieren.

Dan, langs de Shin met zijn grote waterval naar boven. Halverwege duik ik een bos in voor de nachtrust, een beschutte en warme plek, zodat de midges bijzonder tierig zijn. Maar ik kom in slaap en word de volgende morgen om 5 uur wakker. Direct opgestaan om de midges voor te zijn, maar ik ben net even te laat. Zij komen n.l. met mij in de weer.

Ik vraag een man, kennelijk een geboren en getogen Schot, die ik mugbestendig acht omdat hij er zo gelooit uitziet, of hij zich nog tegen de midges moet wapenen. Hij zegt dat hij altijd een bus spray koopt bij de chemist.

Moeder Natuur heeft zelfs haar trouwste Schotse zonen nog niet van een ingebouwd verweermiddel voorzien.

Lairg.

In Lairg zal ik op zondagmiddag om 6 uur mijn oudste zoon ontmoeten in hét hotel ter plaatse. Dat blijkt "Sutherland Arms" te zijn. Hoe kan het ook anders! Het hotel voor grouse-shooting.

De voorafgaande vrijdagmiddag breng ik op het feestterrein door, waar een agrarische show gehouden wordt met van alles daaromheen.

In de grote tent wordt geen whisky geschonken. Dit schijnt de vorige dag al gebeurd te zijn, want de prijzen der lammeren liggen twee maal zo hoog als het vorige jaar. Maar wel zijn er de produkten van de huisvrouwen tentoongesteld: cakes, taarten, bloemstukken, eieren enz. Steeds een serie van 6 eieren waarvan er een doormidden gebroken is, zodat de dooier in een apart bakje kan worden vertoond. Alles wordt gekeurd en voor alles is een jury en voor alles zijn er prijzen. Op het terrein staat een caravan waarin al het zilver- en verzilverd werk voor de achterruit uitgestald is.

Er zijn koeien en schapen van allerlei soorten. Iedere jury heeft minstens één Sherlock Holmes, zo'n man met een achterklep aan de pet. De Holmes, die zich met de schapen onledig houdt staat even later in de keu voor een ijsje.

Er is ook een wedstrijd in het doedelzakspelen. De deelnemers komen met hun familie per auto en staan dan op hun dooie eentje zich wat warm te blazen. In de wedstrijd moeten zij een tijdje op het podium rondstappen en spelen voor twee juryleden, die zeker een geweldige prijs verdienen voor hun uithoudingsvermogen.

Er zijn hele en halve Schotten, de laatsten hebben iets Schots aan, een baret of een kilt, maar de eersten zijn in groot tenue met een bepluimde berenmuts. Maar allen hebben zij een mes in de kous, de hartsvanger voor eventualiteiten.

Er is ook touwtrekken voor dames. Een groep van 9 dames kan 2½ keer zoveel verdienen als het beste schaap. De verhoudingen zijn wat zoek. Dat geldt ook voor dat éne toilet, middenin een grasveld. Daarheen worden recordtijden gemaakt.

De volksdansjes door meisjes spreken duidelijke taal, zo recht op en zo fier, met de armen juichend omhoog.

De 800 m voor heren wordt gelopen door jongens uit het publiek. Geen flauwekul met spikes en dergelijke dingen, maar met de jas uit gewoon zo hard mogelijk lopen en dan maar zien wie er het eerste is.

Verder hamer zwaaien en paal werpen.

Er is ook een Castle, geheel van plastic, waar je in mag met de schoenen uit. En er is een draaimolen met een Coronation-Jubilee-car.

Een Christian tent, waar kerkelijke literatuur wordt verkocht staat naast van Capaldi met zijn famous ice-cream, die meer in trek is.

De sheep-dog trial wordt wat afzijdig gehouden op een driehoekig terrein. Dat is een spel van een onnoemelijke spanning waarbij de hond de "angstlijn" die er van hem op de schapen uitgaat, als een keu hanteert en daarmee de schapen in een hok biljart. Als alles goed gaat

tenminste. Hier zijn enkele honden wel eens wat ongehoorzaam, zodat de schapen de vrije loop namen en her- en derwaarts stuiven.

De pub van Sutherland Arms draait op volle toeren en ik ontmoet daar een man van de Faroer-eilanden, een visexporteur die met vakantie naar het warme zuiden is komen afzakken.

Op zondagmiddag zit ik in de lounge op mijn zoon te wachten, die pas 's avonds om 10 uur aankomt, liftend en lopend, omdat het openbaar vervoer die dag vrijwel verstek liet gaan. Hij heeft een tent (!) bij zich en wil mij naar John o' Groats brengen om vervolgens de Ben Nevis nog een beurt te geven. Die moest hij vroeger wegens zware mist eens laten zitten. Wij hebben heel wat te praten, ook over het goede Vaderland en deszelfs politiek.

Naar het einde.

's Maandags om één uur op stap. Mooi, fris weer. Langs het Loch Shin naar het noorden en dan de afslag naar Dalnessie. Op een strook grasland langs de rivier zetten wij, brandend van nieuwsgierigheid de tent even op. Hij staat er prima bij en het wonderbaarlijke is dat alles er aan zit, maar dan heel licht en heel klein. Plotseling verandert een heel levenspatroon. Je kunt in de tent schrijven. Het is een "home" waarin je een overdaad aan huiselijkheid vindt. Daar ben je "thuis". De psychologische waarde ervan is heel groot. Er komen dan heel toevallig twee regenbuitjes over; de kristallen druppels rollen zo van het tentdoek af. Het gewicht is 1700 gram compleet. Dat is niets, maar voor een persoon van mijn capaciteit toch te zwaar. Voor twee mensen loont het de moeite.

Wij volgen het pad langs de stroom naar het noorden. Na een paar uur komen wij bij een hut, die inderdaad op de kaart staat, maar wat onduidelijk op een vouw, zodat wij die niet verwacht hadden. Daar gaan wij overnachten, beiden in de tent, zo waren wij daarmee ingenomen.

's Morgens langs het stroompje verder. Het karrespoor wordt een voetspoor. Er doen zich veel splitsingen voor. Er hangt een dunne mist die ons een goed uitzicht ontnemt. Wij hadden daar eigenlijk een waterscheiding verwacht om ten noorden daarvan langs een ander stroompje af te dalen naar het Loch Choire. Ik klim op een hoogte, maar krijg geen behoorlijk overzicht. Dan gaan wij een kleine, natte vlakte aan de westkant over. Heel in de verte zien wij een autotje rijden. Wij zitten dus toch te veel naar het westen. De lucht is grijs en betrokken die morgen, er is dus geen signaal van de zon en wij voelden ons op het pad langs de kerk zo veilig dat wij het kompas maar in de rugzak lieten. Wij besluiten gewoon een eindweegs op onze schreden terug te keren en dan noordwaarts over de berg te gaan. Eerst nog een heel goede rust, zodat wij kersvers kunnen beginnen.

En daarna is het maar even bijgaan. Noordwaarts een heuvel over, afdalen, een pad nemen in oostelijke richting. Een zegevierende wandeling, indien er tenminste nog iets te zegevieren valt na zo'n misser.

Het Loch Choire.

Het Loch Choire ligt er helemaal Schots bij, d.w.z. zilvergrijs met een wit strandje. Er is een shooting-hut. Mooier kan het niet. Wij gaan zwemmen om weer even helemaal een nieuw mens te worden. De paardestallen in de hut zijn afgebroken en er is een brits in-gebouw, waar ik een dankbaar gebruik van maak.

De volgende morgen trekken wij langs de zuidelijke oever naar de oostpunt, waar een groot huis staat met een "S" erop (Sutherland) Er zijn heel veel mensen, maar het functioneert niet als café voor een pot thee.

Dan maar weer dapper verder, naar het oosten, over een smal weggetje dat de verte inkronkelt, op en neer over lage heuvels. Verrukkelijk zo te wandelen. Wij trekken er acht aan. 50 minuten lopen en dan 10 minuten rust. En dat driemaal achterelkaar. Dat levert 15 km op en 's

middags dito. Die dag maken wij meer dan 35 km en komen in Kinbrace aan.

Wij drinken thee in een kampeersalon van een toerend echtpaar, dat heel trots is op wat het uit een oude autobus gewrocht heeft.

Er steekt een harde wind op die de grijze wolkenpartijen net hard genoeg wegwaait om het niet tot regen te laten komen. De postbode van Kinbrace laat ons een kaart van het gebied zien (van dat gebied hadden wij juist geen stafkaart) en daaruit blijkt de oostzijde van de berg, waar wij over heen wilden, vol kleine meertjes is. De rest zal dan wel even nat zijn, ook zonder regen. Maar de "keeper" (bedrijfsleider) van Achentone op Lochside - waar wij toch langs moeten - "weet er alles van".

Maar de keeper is niet thuis.

De tent.

Nogmaals de tent. Het wordt donker en wij besluiten de tent op te zetten, teneinde nog wat huiselijkheid te genieten. Wij gaan achter een rij bomen staan die de wind uit het noordoosten nog enigszins breken. Spitse regenwolken komen in flarden over. Om 12 uur word ik wakker. Er plent een geweldige bui op het tentdoek, maar het blijkt geen bui te zijn, maar het begin van een zondvloed, die maar aanhoudt. Zal het tentje deze beproeving kunnen bestaan en een ark blijken te zijn?

Om half twee beweeg ik mijn voeten omdat ik een naar vermoeden krijg. En inderdaad, het is zover. Zij zijn nat. Maar dan moet er ook heel wat meer niet in orde zijn. Bij het licht van de zaklantaarnen blijkt dat er druppels aan het tentdoek hangen. De grootste lekkage zit echter op de naden, vooral aan de achterkant, die blootgesteld is aan de bijna horizontale wind. Met al onze kennis van waterhuishouding en getijden rekenen wij uit dat onze heupen om half vier nat zullen worden, terwijl het pas om half vijf zal gaan dagen. Maar om half drie piept mijn tentgenoot reeds dat het bij hem zover is. Om half vijf pakken wij op. Dat is onze enige troost. Echt licht worden doet het nog niet, omdat het hele wereldmechanisme die nacht wat van streek was. Het duurt drie kwartier voor al die natte spullen in de rugzakken zitten.

Dan het pad op als twee ontoestbare grenadiers. Zingen is er niet bij. Tegen een harde, ijsskoude wind in, achterelkaar zodat ieder beurtelings de kans krijgt om normaal adem te halen. En toch besef ik dat er iets van historisch formaat aan de gang is. Er zou eigenlijk een foto van gemaakt moeten worden, alhoewel ik voel dat dit spelen met de duivel is: een zaak die nog als een dubbeltje op zijn kant staat te wiebelen, mag je niet vereeuwigen. Zolang het leven zelf nog aan het woord is mag je het niet reproduceren. Er is een ingebouwde deemoed die je huiverig maakt voor brutaliteit.

Toch maar gedaan, maar het resultaat geeft loon naar werken. De foto laat alles zien, maar feitelijk ook niets. Niet die wind, die het hem deed, niet die voortgang van Land's End naar John o' Groats die toch maar doorging op dat moment. De wind waait waarheen die wil. Geen oog kan hem volgen, laat staan een fotolens.

De kaart zegt ons dat er een hotel op komst moet zijn, maar toch zijn wij verrast als het op een goed moment voor ons opdaagt. Daar presenteren wij ons aan de balie. Bed, hotbox, pub en lounge, alles wordt ingeschakeld om na 24 uur twee kersverse mannen een herkansing te geven.

Er hangt ook een ouderwetse barometer, die met enige vertraging een weersverbetering registreert.

Altnabreac Station.

Wij hebben alle tijd om over de voortzetting van de tocht na te denken. Lopen over de oostelijke helling van de berg, dat ons gisteren nog voor de geest stond, moeten wij nu, na die regen laten schieten. Het beste is de trein te baat te nemen tot het Altnabreac Station en vandaar

over een landweg naar het punt te lopen, waar wij anders ook uitgekomen zouden zijn. In het station zelf liggen in een open haard wat grote stukken steenkool te branden. De stationschef demonstreert het veiligheidssysteem, een ring met de wisselsleutel, welke de machinist aan zijn arm krijgt. Zo kunnen er nooit twee treinen op één baanvak rijden.

De rit duurt een kwartier en gaat door heel somber land. Een dergelijk tafereel, grijze, jagende wolken over het troosteloze bruin van de heide, fleurt pas op als je er zelf weer in loopt. En dat is dan ook even later het geval. Wij lopen gesmeerd en maken prima tijden. Dan naderen wij Lochden Hotel, dat geen hotel meer blijkt te zijn. Het is gesloten. Aan de binnenkant horen wij iemand timmeren. Wij kijken door het raam naar binnen en zien sofa's her en der en schilderijen aan de wand en op de vloer. Verleden tijd. De jachthuizen zijn hier als paleisjes gebouwd. Zij bevatten veel kamers voor de logé's, grote kamers voor het drankje en deszelfs verhalen en voor het diner. Ook de ramen zijn van passend formaat om een blik te kunnen werpen op de jachtvelden van de gastheer en de grouse te zien die je de volgende dag gaat schieten.

Dan naar een volgend huis, de Dalney Lodge, waar een gelicenseerde wildhandelaar woont, die niet thuis is. In een open schuurtje hangen wat grouses aan de muur, om mee te nemen, tegen betaling uiteraard.

In het land zien wij een klein kerkhofje liggen door hoge muren omringd. Als wij over het trapje klimmen merken wij dat het daarbinnen geheel windstil is. De stenen staan zwiingend rechtop. Als wij weg zijn zal de familie het gesprek wel voortzetten. Zij kan dat fluisterend af. Dan weer voortlopen, eindeloos door eindeloos rauw land.

De auto's die wij tegen komen - het zijn er toch nog twee, waarvan één een Hollandse-stoppen even om een praatje te maken.

De valkenier.

Op weg naar Strathmore worden wij ingehaald door een dame die vraagt of wij koffie willen. "Via, via" heeft zij al vernomen dat er twee dutch aankomen en haar vangnet uitgezet. Graag. Wij komen daar terecht bij een valkenier. Helaas kunnen wij de havik niet aan het werk zien. Die is te velde en wij moeten verder.

In Westerdale houden wij onze maaltijd in de consistoriekamer van de kerk, die gastvrij open is. De lucht wordt lichter en wij zien een grote, lichtgroene schuur in de verte. Daaraan hechten zich onze slaapverlangens vast. En al die verlangens worden gerealiseerd. Dat gaat zo maar in die wereld met weinig mensen.

Door het verregenen op dinsdag hebben wij de woensdag verspeeld, zodat wij in onze ijver op donderdag en vrijdag meer dan 30 km maken, ook al omdat wij de stal ruiken en de wegen zo onmiskenbaar noordoostgericht zijn. Maandagmorgen moeten wij op John o' Groats zijn, maar de zaterdag ligt nog dicht bij stal dan de vrijdag, zodat wij ook die dag stevig van leer trekken.

De ochtendthee op die dag nemen wij in Watten, met porridge en sandwiches. Als je in die merkwaardige inn naar een ander vertrek moet kun je het best buitenom lopen omdat het binnen een ondoorgrondelijk doolhof is. De "gents" b.v. zijn alleen maar na een langdurige ontdekkingsreis te vinden. En toch zijn er vier! Maar waar precies mag joost weten.

De laatste adem.

Het weer is goed. Het is dus zeker dat wij er die dag kunnen komen, op de laatste stop vóór John o' Groats dan wel te verstaan. Maar wij willen de grote finish toch ook nog even in de lucht laten hangen. "Zij die vertrouwen haasten niet", en zo pakken wij na ons ontbijt een pintje bier, vrijwel onmiddellijk gevolgd door een warme maaltijd die voldoende is voor de hele rest van de dag.

Maar dan ook op pad over een 14 km lange weg zonder enige bocht, door leeg land.

Er is mij in een brief wel eens gevraagd hoe het mij te moede zou zijn als het eens zo felbegeerde John o' Groats, dat iedere dag dichterbij kwam, gehaald zou zijn. Of er dan geen leegte zou komen. Daar denk ik wel eens aan nu ik hier zo loop, maar ik voel geen leegte. Daarvoor is alles van tevoren teveel in een bepaald plan gerangschikt. Ik ben nog bezig.

Het is een vrij vlak gebied waarin wij heel langzaam stijgen en dalen. Schapen als overal elders. Verlaten farms, meer dan elders. Forse woonhuizen staan leeg, ieder schuurtje zit boordevol hooi. Wij schieten op en naderen een hoge heuvelrand, met daarop een radiomast.

Daar zien wij plotseling van boven af de zee, de Pentland Firth. Een hemel vol wilde wolken met valslicht van de avondzon. Dat moet Stroma zijn, dat eiland daar, en dat de Orkneys. Een kustvaarder komt niet vooruit, zeker teveel tegenstroom. Dat alles is voor ons op dat moment meer dan voldoende en wij besluiten al heel gemakkelijk om daar te blijven. Wij richten ons bivak in. De versmadede tent, die het bij droog weer zo goed doet, mag weer dienst doen, veiligheidshalve met een grote lap plastic overheen. 's Nachts horen wij de wind door de radiomast blazen. Wat mooi dat de zee zo dichtbij is. Je slaapt ernaar op dat andere Land's End.

Kirkstyl Mey – John o' Groats.

De volgende morgen trekken wij recht op de kust af naar beneden en dan evenwijdig daarmee naar het oosten. Wij gaan even binnen in het kerkje van Kirkstyl Mey, waar de Koningin-Moeder ter kerke gaat, als zij daar op haar kasteel verblijft. Daar ligt Jan de Groot, de eerste veerman op de Orkneys, die later zou verengelsen tot John o' Groats,

Het is het laatste kerkje dat ik bezoeken zal op deze tocht. Al die kerkjes met hun stilte hebben mij goed gedaan en in de bus stop ik dan ook een biljet van een pond. Ik had al vijf pond in de hand, maar bedacht bijtijds dat ik niet in de rechten mocht treden van de Koningin-Moeder.

Dan gaan wij verder langs huisjes en farms, met aan de linkerkant uitzicht op de zee beneden. Daar vertoont zich na enige tijd het grote, witte hotel, het eindstation.... Als wij in het dorpje John o' Groats zijn, zien wij de weg met een flauwe helling naar beneden gaan, naar de kust, nog zo'n 500 meter.

Wij beginnen eraan, maar dan barst er van alles los, regen zo wit als natte sneeuw en hagelstenen spatten in razernij van de weg omhoog.

Wij lopen in elkaar gedrukt, met grote passen en rennen op het laatst naar het Last House, slaan daar scherp linksaf over het parkeerterrein en schieten dan het hotel in. Daar moeten wij eerst de laatste tortures de baas zien te worden.

Even later zitten wij in de lounge en zeggen tegenelkaar:

"Wij zijn er".

"Ja, wij zijn er".

"Hoe laat was het precies".

Na enig terugrekenen komen wij ongeveer op half elf uit maar wij maken er dan 10.31 van, omdat het allerlaatste eind zo op een hardlooppwedstrijd leek.

De tocht is zomaar geëindigd, net als hij begonnen was. Ik had onderweg wel eens over het beëindigingsprotocol nagedacht: over een streep stappen die er altijd wel zou zijn, de hand omhoog steken en dan "hoera" roepen, die Russische strijdkreet die het nog altijd zo goed doet.

Maar wij hadden het te druk met de tocht, die nog niet af was. Er was kennelijk geen plaats voor franje.

Misschien heeft Moeder Natuur haar hagelbui zo bedoeld, als haar laatste weldaad.

Slotwoord.

Bij de voorbereiding van de tocht had ik wel eens heel voorzichtig het plan gekoesterd om het graf van Churchill te bezoeken. Zijn begrafenis in januari 1965 had ik op de televisie gevolgd en wist dus dat hij niet zo ver buiten London begraven was. In Schotland had ik met enige moeite vernomen dat het in Bladon was, bij het Blenheim Palace, het familie-huis van de Churchills, ruim zeven mijl ten noorden van Oxford.

Ik had het plan voorzichtig gekoesterd want durfde het niet te noemen, zelfs niet tegen mijzelf. Zou dit niet te pathetisch zijn en daardoor on-Engels, te overdone? Was het wel iets meer dan een oude verbeelding dat er tussen hem en mij ooit een gesprek begonnen was? Het was een vreemde gedachte dat hij aan mijn voeten zou liggen en dat ik aan zijn voeteneind zou staan. Kitchener ligt op zijn tome in de St. Paul's. Als je daar tegen omhoog kijkt zie je zijn profiel in het schemerdonker, ongenaakbaar.

Bij een gewoon graf kun je niets anders doen dan erop neerzien. Maar Churchill heeft het zelf heel nadrukkelijk zo gewild: begraven te worden bij de kerk van zijn familie, bij zijn Engelse vader en zijn Amerikaanse moeder.

Toen ik eenmaal in Londen was op de terugreis, dacht ik onweerstaanbaar aan Bladon. Ik ging dus. In de bus erheen, alweer op de bovenste verdieping, vroeg ik een man hoe ik het best op het kerkhof zou kunnen komen. Hij ging zo uitvoerig op mijn vraag in dat hij bijna vergat bij zijn halte uit te stappen. Maar hij sprong nog net bijtijds in het trapgat en riep mij toe: "Mr. Churchill is buried there".

Ik dacht dat hij wel begrepen zou hebben dat dat juist mijn doel was. Het andere publiek keek niet achterom. Het ging hier om een zaak tussen hem en mij. Don't interfere, bemoei je er niet mee.

Ik stapte uit bij de aangegeven halte en moest toen nog een eind lopen naar de kerk. Die wandeling deed mij goed. Ik haalde ruim adem. In het dorp stonden twee autobussen, die hun passagiers juist geloosd hadden. Zij bevonden zich allen op het kerkhof. Tussen hun benen door zag ik de grote, witte zerk met de namen
Winston Herbert Spencer Churchill 1874 - 1965.

Ik wachtte tot het bezoek wat geluwd was. Er bevonden zich nog drie mensen bij het graf, terwijl er in het dorp een nieuwe autobus binnenkwam.

Het is een oudere man met een oudere en een jongere vrouw. Vrouw en dochter? Hij heeft het nogal druk met de opstelling voor de foto. De vrouwen moeten de armen omelkaar heen slaan en dan komen zij met hun drieën - Sir Winston en zij – metelkaar op portret. Ik besef het plotseling; laat het maar aan de Engelsen over. Deze drieënheid is het beeld van de voortgang van het leven. Kan de Victory wel beter worden uitgebeeld? En dan voel ik het als een groot gemis alleen te zijn.

De eerste mensen uit de nieuwe bus betreden inmiddels het kerkhof. Ik zie hen met vertrouwen komen en loop plotseling vol van een diepe genegenheid. Het zijn allen mensen die geweten hebben wat hij bedoelde toen hij sprak.
Zij waren zijn klankbord.

Als ik daarna door de dorpsstraat loop zie ik tegen de tuinen op die voor de kerk en het kerkhof liggen. Zij zijn vol bloemen en groente en de bonen groeien er heel hoog.
En daarachter ligt Churchill denk ik dan.

Zo is het altijd geweest onderweg. Je kunt je voornemen wat je wilt, maar de tocht neemt toch zijn eigen vormen aan.

En dan: huistoe.

Ik ben blij de tocht gemaakt te hebben. Als iets het waard is gedaan te worden is het ook de moeite waard op tijd gedaan te worden, namelijk voor de herfstbladeren vallen.

Maar als je voor de Vrijheid op pad gaat en je wilt met lopen daarvan iets vertellen, ben je met vier maanden nog niet verder dan de uiterste belijning van dat Godswonder.

In Memoriam Mr. Ainscough.

Als antwoord op mijn bericht van behouden aankomst in John o' Groats (daarvoor had ik ook reeds enkele kaarten gestuurd) vernam ik van Mrs. Ainscough, toen ik al weer thuis was in Den Haag, dat haar man inmiddels overleden was.

Op zaterdag 19 juni werd hij op een wandeling in de buurt van Plymouth door een hartaanval getroffen. Hij werd naar het ziekenhuis in Cramborne vervoerd, waar hij in de vroege ochtend van maandag 21 juni gestorven is.

Dat was die morgen dat wij ons met een groot gezelschap, vrolijk en onwetend van alles, in Hebden Bridge klaar maakten om naar het Bronte-land te trekken.

Het overlijdensbericht maakt de hele tocht achteraf ánders. De ontmoeting met Mr. Ainscough was zo plezierig geweest dat hij om zo te zeggen de patroon werd, iedere dag opnieuw, van mijn dagwandeling. Wat is het verloop van tijd toch onverbiddelijk dat in zaken waar je maar zo kort mee bezig bent, het verleden zich zo onvermijdelijk kan nestelen.

Een troost is dat Mr. Ainscough vervuld was van een diep vreugde in de countryside. Hij was "countryside".

Ik herdenk hem "most respectfully".